

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους (02. Dhammapada-
aṭṭhakathā)

1. Το κεφάλαιο των δίδυμων στίχων (1. Yamakavaggo)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Dhammapada-aṭṭhakathā

Ganthārambhakathā

1. Mahāmohatamonaddhe, loke lokantadassinā;
Yena saddhammapajjoto, jālito jalitiddhinā.
2. Tassa pāde namassitvā, sambuddhassa sirīmato;
Saddhammañcassa pūjetvā, katvā saṅghassa cañjaliṃ.
3. Taṃ taṃ kāraṇamāgamma, dhammādhhammesu kovido;
Sampattasaddhammapado, satthā dhammapadaṃ subhaṃ.
4. Desesi karuṇāvega-samussāhitamānaso;
Yaṃ ve devamanussānaṃ, pītipāmojjavaḍḍhanaṃ.
5. Paramparābhatā tassa, nipuṇā atthavaṇṇanā;
Yā tambapaṇṇidīpamhi, dīpabhāsāya saṇṭhitā.
6. Na sādhayati sesānaṃ, sattānaṃ hitasampadaṃ;
Appeva nāma sādheyya, sabbalokassa sā hitaṃ.
7. Iti āsīsamānena, dantena samacārinā;
Kumārakassapenāhaṃ, therena thiracetasā.
8. Saddhammaṭṭhitikāmena, sakkaccaṃ abhiyācito;
Taṃ bhāsaṃ ativithāra-gatañca vacanakkamaṃ.
9. Pahāyāropayitvāna, tantibhāsaṃ manoramaṃ;
Gāthānaṃ byañjanapadaṃ, yaṃ tattha na vibhāvitāṃ.
10. Kevalaṃ taṃ vibhāvetvā, sesaṃ tameva atthato;
Bhāsantarena bhāsissaṃ, āvahanto vibhāvināṃ;
Manaso pītipāmojjaṃ, atthadhammūpanissitanti.

1. Yamakavaggo

1. Cakkhupālattheravatthu

1. “Manopubbaṅgamā dhammā, manoseṭṭhā manomayā;

Manasā ce paduṭṭhena, bhāsati vā karoti vā;
Tato naṃ dukkhamanveti, cakkamva vahato pada''nti. -

Ayaṃ dhammadesanā kattha bhāsītāti? Sāvatthiyaṃ. Kaṃ ārabbhāti?
Cakkhupālattheraṃ.

Sāvatthiyaṃ kira mahāsuvaṇṇo nāma kuṭumbiko ahosi aḍḍho mahaddhano mahābhogo aputtako. So ekadivasam nhānatitthaṃ nhatvā natvā āgacchanto antarāmagge sampannapattasākhāṃ ekaṃ vanappatiṃ disvā ''ayaṃ mahesakkhāya devatāya pariggahito bhavissatī''ti tassa heṭṭhābhāgaṃ sodhāpetvā pākāraparikkhepaṃ kārāpetvā vālukaṃ okirāpetvā dhajapaṭākāṃ ussāpetvā vanappatiṃ alaṅkaritvā añjaliṃ karitvā ''sace puttaṃ vā dhītaraṃ vā labheyyaṃ, tumhākaṃ mahāsakkāraṃ karissāmī''ti patthanaṃ katvā pakkāmi.

Athassa na cirasseva bhariyāya kucchiyaṃ gabbho patiṭṭhāsi. Sā gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā tassa ārocesi. So tassā gabbhassa parihāramadāsi. Sā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi. Taṃ nāmaggaṇaḍḍivase seṭṭhi attanā pālitaṃ vanappatiṃ nissāya laddhattā tassa pālota nāmaṃ akāsi. Sā aparabhāge aññampi puttaṃ labhi. Tassa cūḷapālota nāmaṃ katvā itarassa mahāpālota nāmaṃ akāsi. Te vayappatte gharabandhanena bandhiṃsu. Aparabhāge mātāpitara kālamakaṃsu. Sabbampi vibhavaṃ itareyeva vicāriṃsu.

Tasmiṃ samaye satthā pavattitavaradhammacakko anupubbenāgantvā anāthapiṇḍikena mahāseṭṭhinā catupaṇṇāsakoṭidhanaṃ vissajjetvā kārīte jetavanamahāvihāre viharati mahājanaṃ saggamagge ca mokkhamagge ca patiṭṭhāpayamāno. Tathāgato hi mātīpakkhato asītiyā, pitīpakkhato asītiyāti dveasītiñātikulasahashehi kārīte nigrodhamahāvihāre ekameva vassāvāsaṃ vasi, anāthapiṇḍikena kārīte jetavanamahāvihāre ekūnavāsativassāni, visākhāya sattavāsītikotīdhanapariccāgena kārīte pubbārāme chabbassānīti dvinnāṃ kulānaṃ guṇamahattataṃ paṭicca sāvatthiṃ nissāya pañcavāsativassāni vassāvāsaṃ vasi. Anāthapiṇḍikopi visākhāpi mahāupāsikā nibaddhaṃ divasassa dve vāre tathāgatassa upaṭṭhānaṃ gacchanti, gacchantā ca ''daharasāmaṇerā no hatthe olokessantī''ti tucchahatthā na gatapubbā. Purebhattaṃ gacchantā khādanīyabhojanīyādīni gahetvāva gacchanti, pacchābhattaṃ gacchantā pañca bhesajjāni aṭṭha ca pānāni. Nivesanesu pana tesā dvinnā dvinnā bhikkhusahassānaṃ niccaṃ paññattāsānāneva honti. Annapānabhesajjesu yo yaṃ icchatī, tassa taṃ yathicchitameva sampajjati. Tesu anāthapiṇḍikena ekadivasampi satthā pañhaṃ na pucchitapubbo. So kira ''tathāgato buddhasukhumālo khattiyasukhumālo, 'bahūpakāro me, gahapati' ti mayhaṃ dhammaṃ desento kilameyyā''ti satthari adhimattasinehena pañhaṃ na pucchati. Satthā pana tasmiṃ nisinnamatteyeva ''ayaṃ seṭṭhi maṃ arakkhitabbaṭṭhāne rakkhati. Ahañhi kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni alaṅkatapaṭiyattaṃ attano sīsaṃ chinditvā akkhīni uppāṭetvā hadayamaṃsaṃ uppāṭetvā pāṇasaṃ puttadāraṃ pariccajitvā pāramiyo pūrento paresaṃ dhammadesanattameva pūresiṃ. Esa maṃ arakkhitabbaṭṭhāne rakkhatī''ti ekaṃ dhammadesanaṃ kathetiyeva.

Tadā sāvatthiyaṃ satta manussakoṭiyo vasanti. Tesu satthu dhammakathaṃ sutvā pañcakoṭimattā manussā ariyasāvakā jātā, dvekoṭimattā manussā puthujjanā. Tesu ariyasāvakānaṃ dveyeva kiccāni ahesuṃ - purebhattaṃ dānaṃ denti, pacchābhattaṃ gandhamālādīhatthā vatthabhesajjapānakādīni gāhāpetvā

dhammassavanatthāya gacchanti. Athekadivasam mahāpālo ariyasāvake gandhamālādihatthe vihāram gacchante disvā “ayaṃ mahājano kuhiṃ gacchatī”ti pucchitvā “dhammassavanāyā”ti sutvā “ahampi gamissāmī”ti gantvā satthāram vanditvā parisapariyante nisīdi.

Buddhā ca nāma dhammaṃ desentā saraṇasīlapabbajjādīnaṃ upanissayaṃ oloketvā ajjhāsayavasena dhammaṃ desenti, tasmā taṃ divasaṃ satthā tassa upanissayaṃ oloketvā dhammaṃ desento anupubbikathaṃ kathesi. Seyyathidaṃ - dānakathaṃ, sīlakathaṃ, saggākathaṃ, kāmānaṃ ādīnavaṃ, okāraṃ saṃkilesaṃ, nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Taṃ sutvā mahāpālo kuṭumbiko cintesi - “paralokaṃ gacchantam puttadhītaro vā bhātaro vā bhogā vā nānugacchanti, sarīrampi attanā saddhiṃ na gacchati, kiṃ me gharāvāsena pabbajissāmī”ti. So desanāpariyosāne satthāram upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yāci. Atha naṃ satthā - “atthi te koci āpucchitabbayuttako ñātī”ti āha. “Kaniṭṭhabhātā me atthi, bhante”ti. “Tena hi taṃ āpucchāhi”ti. So “sādhū”ti sampañcchitvā satthāram vanditvā gehaṃ gantvā kaniṭṭhaṃ pakkosāpetvā - “tāta, yaṃ mayhaṃ imasmiṃ gehe saviññāṇakampi aviññāṇakampi dhaṇaṃ kiñci atthi, sabbaṃ taṃ tava bhāro, paṭipajjāhi na”nti. “Tumhe pana kiṃ karissathā”ti āha. “Ahaṃ satthu santike pabbajissāmī”ti. “Kiṃ kathesi bhātika, tvaṃ me mātari matāya mātā viya, pitari mate pitā viya laddho, gehe te mahāvibhavo, sakkā gehaṃ ajjhāvasanteheva puññāni kātuṃ, mā evaṃ karitthā”ti. “Tāta, ahaṃ satthu dhammadesanaṃ sutvā gharāvāse vasituṃ na sakkomi. Satthārā hi atisaṇhasukhumaṃ tilakkhaṇaṃ āropetvā ādimajjhapariyosānakalyāṇo dhammo desito, na sakkā so agāramajjhe vasantena pūretuṃ, pabbajissāmi, tātā”ti. “Bhātika, taruṇāyeva tāvattha, mahallakakāle pabbajissathā”ti. “Tāta, mahallakassa hi attano hatthapādāpi anassavā honti, na attano vase vattanti, kimaṅgaṃ pana ñatakā, svāhaṃ tava kathaṃ na karomi, samaṇapaṭipattiṃyeva pūressāmi”.

“Jarājajjaritā honti, hatthapādā anassavā;
Yassa so vihatatthāmo, kathaṃ dhammaṃ carissati”. -

Pabbajissāmevāhaṃ, tātāti tassa viravantasseva satthu santikaṃ gantvā pabbajjaṃ yācitvā laddhapabbajjūpasampado ācariyupajjhāyānaṃ santike pañca vassāni vasitvā vuṭṭhavasso pavāretvā satthāramupasaṅkamitvā vanditvā pucchi - “bhante, imasmiṃ sāsane kati dhurāni”ti? “Ganthadhuraṃ, vipassanādhuranti dveyeva dhurāni bhikkhū”ti. “Katamaṃ pana, bhante, ganthadhuraṃ, katamaṃ vipassanādhura”nti? “Attano paññānurūpena ekaṃ vā dve vā nikāye sakalaṃ vā pana tepiṭakaṃ buddhavacanaṃ uggaṇhitvā tassa dhāraṇaṃ, kathaṇaṃ, vācananti idaṃ ganthadhuraṃ nāma, sallahukavuttino pana pantasenāsanābhīratassa attabhāve khayavayaṃ paṭṭhapetvā sātaccakiriyavasena vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaggahaṇanti idaṃ vipassanādhuraṃ nāmā”ti. “Bhante, ahaṃ mahallakakāle pabbajito ganthadhuraṃ pūretuṃ na sakkhissāmi, vipassanādhuraṃ pana pūressāmi, kammaṭṭhānaṃ me kathethā”ti. Athassa satthā yāva arahattaṃ kammaṭṭhānaṃ kathesi.

So satthāram vanditvā attanā sahaḡāmino bhikkhū pariyesanto saṭṭhi bhikkhū labhitvā tehi saddhiṃ nikkhamitvā vīsayaḡanasatamaggaṃ gantvā ekaṃ mahantaṃ paccantaḡāmaṃ patvā tattha saparivāro piṇḡāya pāvisi. Manussā vattasampanne bhikkhū disvāva pasannacittā āsanāni paññāpetvā nisīdāpetvā paṇītenāhārena

parivisitvā, “bhante, kuhiṃ ayyā gacchantī”ti pucchitvā “yathāphāsukatṭhānaṃ upāsakā”ti vutte paṇḍitā manussā “vassāvāsaṃ senāsanaṃ pariyesanti bhadantā”ti ñatvā, “bhante, sace ayyā imaṃ temāsaṃ idha vaseyyuṃ, mayaṃ saraṇesu paṭiṭṭhāya sīlāni gaṇheyyāmā”ti āhaṃsu. Tepi “mayaṃ imāni kulāni nissāya bhavanissaraṇaṃ karissāmā”ti adhvāsesuṃ.

Manussā tesam paṭiññaṃ gahetvā vihāraṃ paṭijaggitvā rattitṭhānadivātṭhānāni sampādetvā adaṃsu. Te nibaddhaṃ tameva gāmaṃ piṇḍāya pavisanti. Atha ne eko vejjo upasaṅkamtvā, “bhante, bahūnaṃ vasanaṭṭhāne aphāsukampi nāma hoti, tasmīṃ uppanne mayhaṃ katheyyātha, bhesajjaṃ karissāmī”ti pavāresi. Thero vassūpanāyikadivase te bhikkhū āmantetvā pucchi, “āvuso, imaṃ temāsaṃ katihi iriyāpathehi vītināmessathā”ti? “Catūhi, bhante”ti. “Kiṃ panetaṃ, āvuso, patirūpaṃ, nanu appamattehi bhavitabbaṃ”? “Mayaṃhi dhamaṇakassa buddhassa santikā kamaṭṭhānaṃ gahetvā āgatā, buddhā ca nāma na sakkā pamādena ārādhetuṃ, kalyāṇajjhāsayena te vo ārādhetaṃ. Pamattassa ca nāma cattāro apāyā sakagehasadisā, appamattā hothāvuso”ti. “Kiṃ tumhe pana, bhante”ti? “Ahaṃ tīhi iriyāpathehi vītināmessāmi, piṭṭhiṃ na pasāressāmi, āvuso”ti. “Sādhū, bhante, appamattā hothā”ti.

Atha therassa niddaṃ anokkamantassa paṭhamamāse atikkante majjhimamāse sampatte akkhīrogo uppajji. Chiddaghaṭato udakadhārā viya akkhīhi assudhārā paggharanti. So sabbarattiṃ samaṇadhammaṃ katvā aruṇuggamane gabbhaṃ pavisitvā nisīdi. Bhikkhū bhikkhācāraṇelāya therassa santikaṃ gantvā, “bhikkhācāraṇelā, bhante”ti āhaṃsu. “Tena hi, āvuso, gaṇhatha pattaṇḍāra”nti. Attano pattaṇḍāraṃ gāhāpetvā nikkhami. Bhikkhū tassa akkhīhi assūni paggharante disvā, “kimetaṃ, bhante”ti pucchiṃsu. “Akkhīni me, āvuso, vātā vijjhantī”ti. “Nanu, bhante, vejjena pavāritamhā, tassa kathamā”ti. “Sādhāvuso”ti te vejjaṃsa kathayīṃsu. So telaṃ pacitvā pesesi. Thero nāsāya telaṃ āsiṅcanto nisinnakova āsiṅcitvā antogāmaṃ pāvisi. Vejjo taṃ disvā āha - “bhante, ayyassa kira akkhīni vāto vijjhatī”ti? “Āma, upāsakā”ti. “Bhante, mayā telaṃ pacitvā pesitaṃ, nāsāya vo telaṃ āsitta”nti? “Āma, upāsakā”ti. “Idāni kīdisa”nti? “Rujjateva upāsakā”ti. Vejjo “mayā ekavāreneva vūpasamanasamatthaṃ telaṃ pahitaṃ, kiṃ nu kho rogo na vūpasanto”ti cintetvā, “bhante, nisīditvā vo telaṃ āsittaṃ, nipajjitvā”ti pucchi. Thero tuṇhī ahosi, punappunaṃ pucchiyamānopi na kathesi. So “vihāraṃ gantvā therassa vasanaṭṭhānaṃ olokessāmī”ti cintetvā - “tena hi, bhante, gacchathā”ti theram viṇṇayitvā vihāraṃ gantvā therassa vasanaṭṭhānaṃ olokento caṅkamananisīdanaṭṭhānameva disvā sayanaṭṭhānaṃ adisvā, “bhante, nisinnehi vo āsittaṃ, nipannehi”ti pucchi. Thero tuṇhī ahosi. “Mā, bhante, evaṃ karittha, samaṇadhammo nāma sarīraṃ yāpentena sakkā kātuṃ, nipajjitvā āsiṅcathā”ti punappunaṃ yāci. “Gaccha tvaṃ tāvāvuso, mantetvā jānissāmī”ti vejjaṃ uyyojesi. Therassa ca tattha neva ñātī, na sālohitā atthi, tena saddhiṃ manteyya? Karakāyena pana saddhiṃ mantento “vadehi tāva, āvuso pālita, tvaṃ kiṃ akkhīni olokessasi, udāhu buddhasāsaṇaṃ? Anamataggasmiṃhi saṃsāraṇṇe tava akkhikāṇassa gaṇanā nāma natthi, anekāni pana buddhasatāni buddhasahassāni atītāni. Tesu te ekabuddhopi na paricijjho, idāni imaṃ antovassaṃ tayo māse na nipajjissāmīti temāsaṃ nibaddhavīriyaṃ karissāmi. Tasmā te cakkhūni nassantu vā bhijjantu vā, buddhasāsaṇameva dhārehi, mā cakkhūni”ti bhūtakāyaṃ ovaḍanto imā gāthāyo abhāsi -

“Cakkhūni hāyantu mamāyitāni,
Sotāni hāyantu tatheva kāyo;
Sabbampidaṃ hāyatu dehanissitaṃ,
Kiṃ kāraṇā pālita tvaṃ pamajjasi.

“Cakkhūni jīrantu mamāyitāni,
Sotāni jīrantu tatheva kāyo;
Sabbampidaṃ jīratu dehanissitaṃ,
Kiṃ kāraṇā pālita tvaṃ pamajjasi.

“Cakkhūni bhijjantu mamāyitāni,
Sotāni bhijjantu tatheva kāyo;
Sabbampidaṃ bhijjatu dehanissitaṃ,
Kiṃ kāraṇā pālita tvaṃ pamajjasī”ti.

Evam tīhi gāthāhi attano ovādaṃ datvā nisinnakova natthukammaṃ katvā gāmaṃ piṇḍāya pāvisi. Vejjo taṃ disvā “kiṃ, bhante, natthukammaṃ kata”nti pucchi. “Āma, upāsakā”ti. “Kīdisaṃ, bhante”ti? “Rujjateva upāsakā”ti. “Nisīditvā vo, bhante, natthukammaṃ kataṃ, nipajjitvā”ti. Thero tuṇhī ahosi, punappunaṃ pucchiyamānopi na kiñci kathesi. Atha naṃ vejjo, “bhante, tumhe sappāyaṃ na karoṭha, ajjato paṭṭhāya ‘asukena me telaṃ pakka’nti mā vadittha, ahampi ‘mayā vo telaṃ pakka’nti na vakkhāmī”ti āha. So vejjena paccakkhāto vihāraṃ gantvā tvaṃ vejjenāpi paccakkhātosī, iriyāpathaṃ mā vissajji samaṇāti.

“Paṭikkhitto tikicchāya, vejjenāpi vivajjito;
Niyato maccurājassa, kiṃ pālita pamajjasī”ti. -

Imāya gāthāya attānaṃ ovaditvā samaṇadhammaṃ akāsi. Athassa majjhimayāme atikkante apubbaṃ acarimaṃ akkhīni ceva kilesā ca bhijjimsu. So sukkhavipassako arahā hutvā gabbhaṃ pavisitvā nisīdi.

Bhikkhū bhikkhācāraṇelāya āgantvā “bhikkhācāraṇakālo, bhante”ti āhaṃsu. “Kālo, āvuso”ti? “Āma, bhante”ti. “Tena hi gacchathā”ti. “Kiṃ tumhe pana, bhante”ti? “Akkhīni me, āvuso, parihīnānī”ti. Te tassa akkhīni oloketvā assupunṇanettā hutvā, “bhante, mā cintayittha, mayaṃ vo paṭijaggissāmā”ti therāṃ samassāsetvā kattabbayuttakaṃ vattapaṭivattaṃ katvā gāmaṃ piṇḍāya pavisiṃsu. Manussā therāṃ adisvā, “bhante, amhākaṃ ayyo kuhi”nti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā yāguṃ pesetvā sayāṃ piṇḍapātamādāya gantvā therāṃ vanditvā pādamūle parivattamānā roditvā, “bhante, mayaṃ vo paṭijaggissāma, tumhe mā cintayitthā”ti samassāsetvā pakkamiṃsu.

Tato paṭṭhāya nibaddhaṃ yāgubhattaṃ vihārameva pesenti. Theropi itare saṭṭhi bhikkhū nirantaraṃ ovadati. Te tassovāde ṭhatvā upakaṭṭhāya pavāraṇāya sabbeva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇiṃsu. Te vuṭṭhavassā ca pana satthāraṃ daṭṭhukāmā hutvā theramāhaṃsu, “bhante, satthāraṃ daṭṭhukāmamhā”ti. Thero tesāṃ vacanaṃ sutvā cintesi - “ahaṃ dubbalo, antarāmagge ca amanussapariggahitā aṭavī atthi, mayi etehi saddhiṃ gacchante sabbe kilamissanti, bhikkhampi labhituṃ na sakkhissanti, ime puretarameva pesessāmī”ti. Atha ne āha - “āvuso, tumhe purato gacchathā”ti. “Tumhe pana bhante”ti? “Ahaṃ dubbalo, antarāmagge ca amanussapariggahitā aṭavī atthi, mayi tumhehi saddhiṃ gacchante

sabbe kilamissatha, tumhe purato gacchathā''ti. ''Mā, bhante, evaṃ karittha, mayaṃ tumhehi saddhiṃyeva gamissāmā''ti. ''Mā vo, āvuso, evaṃ ruccittha, evaṃ sante mayaṃ aphāsukaṃ bhavissati, mayaṃ kaniṭṭho pana tumhe disvā pucchissati, athassa mama cakkhūnaṃ parihīnabhāvaṃ āroceyyātha, so mayaṃ santikaṃ kañcideva pahiṇissati, tena saddhiṃ āgacchissāmi, tumhe mama vacanena dasabalañca asītimahāthere ca vandathā''ti te uyyojesi.

Te therāṃ khamāpetvā antogāmaṃ pavasiṃsu. Manussā te disvā nisīdāpetvā bhikkhaṃ datvā ''kiṃ, bhante, ayyānaṃ gamanākāro paññāyatī''ti? ''Āma, upāsakā, satthāraṃ daṭṭhukāmamhā''ti. Te punappunaṃ yācitvā tesāṃ gamanachandameva ñatvā anugantvā paridevitvā nivattiṃsu. Tepi anupubbena jetavanaṃ gantvā satthārañca asītimahāthere ca therassa vacanena vanditvā punadivase yattha therassa kaniṭṭho vasati, taṃ vīthiṃ piṇḍāya pavasiṃsu. Kuṭumbiko te sañjānitvā nisīdāpetvā katapaṭisanthāro ''bhātikatthero me, bhante, kuhi''nti pucchi. Athassa te taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. So taṃ sutvā tesāṃ pādamūle parivattento roditvā pucchi - ''idāni, bhante, kiṃ katabba''nti? ''Thero ito kassaci āgamaṃ paccāsīsatī, tassa gatakāle tena saddhiṃ āgamissatī''ti. ''Ayaṃ me, bhante, bhāgineyyo pālito nāma, etaṃ pesethā''ti. ''Evaṃ pesetuṃ na sakkā, magge paripantho atthi, taṃ pabbājetvā pesetuṃ vaṭṭatī''ti. ''Evaṃ katvā pesetha, bhante''ti. Atha naṃ pabbājetvā aḍḍhamāsamattaṃ pattacīvaraggahaṇādīni sikkhāpetvā maggaṃ ācikkhitvā pahiṇiṃsu.

So anupubbena taṃ gāmaṃ patvā gāmadvāre ekaṃ mahallakaṃ disvā, ''imaṃ gāmaṃ nissāya koci āraññako vihāro atthī''ti pucchi. ''Atthi, bhante''ti. ''Ko nāma tattha vasatī''ti? ''Pālitaṭthero nāma, bhante''ti. ''Maggāṃ me ācikkhathā''ti. ''Kosi tvaṃ, bhante''ti? ''Therassa bhāgineyyomhī''ti. Atha naṃ gahetvā vihāraṃ nesi. So therāṃ vanditvā aḍḍhamāsamattaṃ vattapaṭivattaṃ katvā therāṃ sammā paṭijaggitvā, ''bhante, mātulakuṭumbiko me tumhākaṃ āgamaṃ paccāsīsatī, etha, gacchāmā''ti āha. ''Tena hi imaṃ me yaṭṭhikoṭiṃ gaṇhāhī''ti. So yaṭṭhikoṭiṃ gahetvā therena saddhiṃ antogāmaṃ pāvisi. Manussā therāṃ nisīdāpetvā ''kiṃ, bhante, gamanākāro vo paññāyatī''ti pucchiṃsu. ''Āma, upāsakā, gantvā satthāraṃ vandissāmī''ti. Te nānappakārena yācitvā alabhantā therāṃ uyyojetvā upaḍḍhapathaṃ gantvā roditvā nivattiṃsu. Sāmaṇero therāṃ yaṭṭhikoṭiyā ādāya gacchanto antarāmagge aṭaviyaṃ kaṭṭhanagaraṃ nāma therena upanissāya vuṭṭhapubbaṃ gāmaṃ sampāpuṇi, so gāmato nikkhamitvā araññe gītaṃ gāyitvā dārūni uddharantiyā ekissā itthiyā gītasaddaṃ sutvā sare nimittaṃ gaṇhi. Itthisaddo viya hi añño saddo purisānaṃ sakalasārīraṃ pharitvā ṭhātuṃ samattho nāma natthi. Tenāha bhagavā -

''Nāhaṃ, bhikkhave, aññaṃ ekasaddampi samanupassāmi, yaṃ evaṃ purisassa cittaṃ pariyādāya tiṭṭhati, yathayidaṃ, bhikkhave, itthisaddo''ti.

Sāmaṇero tattha nimittaṃ gahetvā yaṭṭhikoṭiṃ vissajjetvā ''tiṭṭhatha tāva, bhante, kiccaṃ me atthī''ti tassā santikaṃ gato. Sā taṃ disvā tuṇhī ahosi. So tāya saddhiṃ sīlavipattiṃ pāpuṇi. Thero cintesi - ''idāneva eko gītasaddo suyjittha. So ca kho itthiyā saddo chijji, sāmaṇero pi cirāyati, so tāya saddhiṃ sīlavipattiṃ patto bhavissatī''ti. Sopi attano kiccaṃ niṭṭhāpetvā āgantvā ''gacchāma, bhante''ti āha. Atha naṃ thero pucchi - ''pāpojātosī sāmaṇerā''ti. So tuṇhī hutvā therena punappunaṃ puṭṭhopi na kiñci kathesi. Atha naṃ thero āha - ''tādisena pāpena mama yaṭṭhikoṭiggahaṇakiccaṃ natthī''ti. So saṃvegappatto kāsāyāni apānetvā

gihiniyāmena paridahitvā, “bhante, ahaṃ pubbe sāmaṇero, idāni panamhi gihī jāto, pabbajantopi ca svāhaṃ na saddhāya pabbajito, maggaparipanthabhayena pabbajito, etha gacchāmā”ti āha. “Āvuso, ghipāpopi samaṇapāpopi pāpoyeva, tvaṃ samaṇabhāve ṭhatvāpi sīlamattaṃ pūretuṃ nāsakkhi, gihī hutvā kiṃ nāma kalyāṇaṃ karissasi, tādīsena pāpena mama yaṭṭhikoṭiggahaṇakiccaṃ natthī”ti āha. “Bhante, amanussupaddavo maggo, tumhe ca andhā aparīṇāyakā, kathaṃ idha vasissathā”ti? Atha naṃ thero, “āvuso, tvaṃ mā evaṃ cintayi, idheva me nipajjitvā marantassāpi aparāparaṃ parivattantassāpi tayā saddhiṃ gamanaṃ nāma natthī”ti vatvā imā gāthā abhāsi -

“Handāhaṃ hatacakkhusmi, kantāraddhānamāgato;
Seyyamāno na gacchāmi, natthi bāle sahāyatā.

“Handāhaṃ hatacakkhusmi, kantāraddhānamāgato;
Marissāmi no gamissāmi, natthi bāle sahāyatā”ti.

Taṃ sutvā itaro saṃvegajāto “bhāriyaṃ vata me sāhasikaṃ ananucchavikaṃ kammaṃ kata”nti bāhā paggayha kandanto vanasaṇḍaṃ pakkhanditvā tathā pakkantova ahosi. Therassāpi sīlatejēna saṭṭhiyojanāyāmaṃ paññāsāyojanavittataṃ pannarasāyojanabahalaṃ jayasumanapupphavaṇṇaṃ nisīdanuṭṭhahanakālesu onamanunnamanapakatikaṃ sakkassa devaraṇṇo paṇḍukambalasilāsaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko “ko nu kho maṃ ṭhānā cāvetukāmo”ti olokento dibbena cakkhunā therāṃ addasa. Tenāhu porāṇā -

“Sahassanetto devindo, dibbacakkhuṃ visodhayi;
Pāpagarahī ayaṃ pālo, ājīvaṃ parisodhayi.

“Sahassanetto devindo, dibbacakkhuṃ visodhayi;
Dhammagaruko ayaṃ pālo, nisinno sāsane rato”ti.

Athassa etadahosi - “sacāhaṃ evarūpassa pāpagarahino dhammagarukassa ayyassa santikaṃ na gamissāmi, muddhā me sattadhā phaleyya, gamissāmi tassa santika”nti. Tato -

“Sahassanetto devindo, devarajjasirindharo;
Taṅkhaṇena āgantvāna, cakkhupālamupāgami”. -

Upagantvā ca pana therassa avidūre padasaddamakāsi. Atha naṃ thero pucchi - “ko eso”ti? “Ahaṃ, bhante, addhiko”ti. “Kuiṃ yāsi upāsakā”ti? “Sāvatthiyaṃ, bhante”ti. “Yāhi, āvuso”ti. “Ayyo pana, bhante, kuiṃ gamissatī”ti? “Ahampi tattheva gamissāmī”ti. “Tena hi ekatova gacchāma, bhante”ti. “Ahaṃ, āvuso, dubbalo, mayā saddhiṃ gacchantassa tava papañco bhavissatī”ti. “Mayhaṃ accāyikaṃ natthi, ahampi ayyena saddhiṃ gacchanto dasasu puññakiriyavattūsu ekaṃ labhissāmi, ekatova gacchāma, bhante”ti. Thero “eso sappuriso bhavissatī”ti cintetvā - “tena hi saddhiṃ gamissāmi, yaṭṭhikoṭiṃ gaṇha upāsakā”ti āha. Sakko tathā katvā pathaviṃ saṅkhipanto sāyanhasamaye jetavanaṃ sampāpesi. Thero saṅkhapaṇavādisaddaṃ sutvā “kattheso saddo”ti pucchi. “Sāvatthiyaṃ, bhante”ti? “Pubbe mayaṃ gamanakāle cirena gamimhā”ti. “Ahaṃ ujumaggaṃ jānāmi, bhante”ti. Tasmīṃ khaṇe thero “nāyaṃ manusso, devatā bhavissatī”ti sallakkhesi.

“Sahassanetto devindo, devarajjasirindharo;

Saṅkhipitvāna taṃ maggaṃ, khippaṃ sāvattimāgamī”ti.

So therāṃ netvā therassevatthāya kaniṭṭhakuṭumbikena kāritaṃ paṇṇasālaṃ netvā phalake nisīdāpetvā piyasahāyakavaṇṇena tassa santikaṃ gantvā, “samma, cūlapālā”ti pakkosi. “Kiṃ, sammā”ti? “Therassāgatabhāvaṃ jānāsī”ti? “Na jānāmi, kiṃ pana thero āgato”ti? “Āma, samma, idāni ahaṃ vihāraṃ gantvā therāṃ tayā kāritapaṇṇasālāya nisinnakaṃ disvā āgatomhī”ti vatvā pakkāmi. Kuṭumbikopi vihāraṃ gantvā therāṃ disvā pādamūle parivattanto roditvā “idaṃ disvā ahaṃ, bhante, tumhākaṃ pabbajituṃ nādāsī”ntiādāni vatvā dve dāsadārake bhujisse katvā therassa santike pabbājetvā “antogāmato yāgubhattādāni āharitvā therāṃ upaṭṭhahathā”ti paṭiyādesi. Sāmaṇerā vattapaṭivattaṃ katvā therāṃ upaṭṭhahiṃsu.

Athekadivasāṃ disāvāsino bhikkhū “satthāraṃ passissāmā”ti jetavanaṃ āgantvā tathāgataṃ vanditvā asītimahāthere ca, vanditvā vihāracārikaṃ carantā cakkhupālattherassa vasanaṭṭhānaṃ patvā “idampi passissāmā”ti sāyaṃ tadabhimukhā ahesuṃ. Tasmim̐ khaṇe mahāmegho utṭhahi. Te “idāni atisāyanho, megho ca utṭhito, pātova gantvā passissāmā”ti nivattiṃsu. Devo paṭhamayāmaṃ vassitvā majjhimayāme vigato. Thero āraddhavīriyo āciṇṇacaṅkamaṇo, tasmā pacchimayāme caṅkamaṇaṃ otari. Tadā ca pana navavuṭṭhāya bhūmiyā bahū indagopakā utṭhahiṃsu. Te there caṅkamante yebhuyyena vipajjiṃsu. Antevāsikā therassa caṅkamaṇaṭṭhānaṃ kālasseva na sammajjiṃsu. Itare bhikkhū “therassa vasanaṭṭhānaṃ passissāmā”ti āgantvā caṅkamane matapāṇake disvā “ko imasmim̐ caṅkamati”ti pucchiṃsu. “Amhākaṃ upajjhāyo, bhante”ti. Te ujjhāyiṃsu “passathāvuso, samaṇassa kammaṃ, sacakkhukakāle nipajjitvā niddāyanto kiñci akatvā idāni cakkhuvikalakāle ‘caṅkamāmī’ti ettake pāṇake māresi ‘atthaṃ karissāmī’ti anatthaṃ karotī”ti.

Atha kho te gantvā tathāgatassa ārocesuṃ, “bhante, cakkhupālatthero ‘caṅkamāmī’ti bahū pāṇake māresi”ti. “Kiṃ pana so tumhehi mārento diṭṭho”ti? “Na diṭṭho, bhante”ti. “Yatheva tumhe taṃ na passatha, tatheva sopi te pāṇe na passati. Khīṇāsavānaṃ maraṇacetanā nāma natthi, bhikkhave”ti. “Bhante, arahattassa upanissaye sati kasmā andho jāto”ti? “Attano katakammavasena, bhikkhave”ti. “Kiṃ pana, bhante, tena kata”nti? Tena hi, bhikkhave, suṇātha -

Atīte bārāṇasiyaṃ kāsirañṇe rajjaṃ kārente eko vejjo gāmanigamesu caritvā vejjakammaṃ karonto ekaṃ cakkhudubbalaṃ itthim̐ disvā pucchi - “kiṃ te aphāsuka”nti? “Akkhīhi na passāmī”ti. “Bhesajjaṃ te karissāmī”ti? “Karohi, sāmī”ti. “Kiṃ me dassasī”ti? “Sace me akkhīni pākatikāni kātuṃ sakkhissasi, ahaṃ te saddhim̐ puttadhītāhi dāsī bhavissāmī”ti. So “sādhū”ti bhesajjaṃ saṃvidahi, ekabhesajjeneva akkhīni pākatikāni ahesuṃ. Sā cintesi - “ahametassa saputtadhītā dāsī bhavissāmī”ti paṭijāniṃ, “na kho pana maṃ saṇhena sammācārena samudācarissati, vañcessāmi na”nti. Sā vejjenāgantvā “kīdisaṃ, bhadde”ti puṭṭhā “pubbe me akkhīni thokaṃ rujjiṃsu, idāni pana atirekataraṃ rujjanti”ti āha. Vejjo “ayaṃ maṃ vañcetvā kiñci adātukāmā, na me etāya dinnāya bhatiyā attho, idāneva naṃ andhaṃ karissāmī”ti cintetvā geḥaṃ gantvā bhariyāya etamatthaṃ ācikkhi. Sā tuṇhī ahosi. So ekaṃ bhesajjaṃ yojetvā tassā santikaṃ gantvā “bhadde, imaṃ bhesajjaṃ añjehī”ti añjāpesi. Athassā dve akkhīni dīpasikhā viya vijjhāyiṃsu. So vejjo cakkhupālo ahosi.

Bhikkhave, tadā mama puttena katakammaṃ pacchato pacchato anubandhi.
Pāpakammañhi nāmetam dhuraṃ vahato balibaddassa padaṃ cakkam viya
anugacchatīti idaṃ vatthum kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā paṭiṭṭhāpitamattikaṃ
sāsanaṃ rājamuddāya lañchanto viya dhammarājā imaṃ gāthamāha -

1. “Manopubbaṅgamā dhammā, manoseṭṭhā manomayā;
Manasā ce paduṭṭhena, bhāsati vā karoti vā;
Tato naṃ dukkhamanveti, cakkamva vahato pada”nti.

Tattha manoti kāmāvacarakusalādibhedaṃ sabbampi catubhūmikacittam. Imasmiṃ
pana pade tadā tassa vejjassa uppannacittavasena niyamiyamānaṃ
vavatthāpiyamānaṃ paricchiijiyamānaṃ domanassasahagataṃ
paṭighasampayuttacittameva labbhati. Pubbaṅgamāti tena paṭhamagāminā hutvā
samannāgatā. Dhammāti guṇadesanāpariyattinissattaniijivavasena cattāro dhammā
nāma. Tesu -

“Na hi dhammo adhammo ca, ubho samavipākino;
Adhammo nirayaṃ neti, dhammo pāpeti suggati”nti. -

Ayaṃ guṇadhammo nāma. “Dhammaṃ vo, bhikkhave, desessāmi ādikalyāṇa”nti
ayaṃ desanādhhammo nāma. “Idha pana, bhikkhave, ekacce kulaputtā dhammaṃ
pariyāpuṇanti suttaṃ geyya”nti ayaṃ pariyattidhammo nāma. “Tasmiṃ kho pana
samaye dhammā honti, khandhā hontī”ti ayaṃ nissattadhammo nāma,
nijiivadhammotipi eso eva. Tesu imasmiṃ ṭhāne nissattaniijivadhammo adhippeto. So
atthato tayo arūpino khandhā vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandhoti.
Ete hi mano pubbaṅgamo etesanti manopubbaṅgamā nāma.

Kathaṃ panetehi saddhiṃ ekavatthuko ekārammaṇo apubbaṃ acarimaṃ ekakkhaṇe
upapajjamāno mano pubbaṅgamo nāma hotīti? Uppādapaccayaṭṭhena. Yathā hi
bahūsu ekato gāmaghātādīni kammāni karontesu “ko etesaṃ pubbaṅgamo”ti vutte
yo nesaṃ paccayo hoti, yaṃ nissāya te taṃ kammaṃ karonti, so datto vā mitto vā
tesaṃ pubbaṅgamoti vuccati, evaṃsampadamidaṃ veditabbaṃ. Iti
uppādapaccayaṭṭhena mano pubbaṅgamo etesanti manopubbaṅgamā. Na hi te mane
anuppajjante uppajjituṃ sakkonti, mano pana ekaccesu cetasikesu anupajjantesupi
uppajjatiyeva. Adhipativasena pana mano seṭṭho etesanti manoseṭṭho. Yathā hi
corādīnaṃ corajetṭhakādayo adhipatino seṭṭhā. Tathā tesampi mano adhipati manova
seṭṭhā. Yathā pana dāruādīhi nipphannāni tāni tāni bhaṇḍāni dārumayādīni nāma
honti, tathā tepi manato nipphannattā manomayā nāma.

Paduṭṭhenāti āgantukehi abhijjhādīhi dosehi paduṭṭhena. Pakatimano hi
bhavaṅgacittam, taṃ apaduṭṭham. Yathā hi pasannaṃ udakaṃ āgantukehi nīlādīhi
upakkiliṭṭham nīlodakādibhedaṃ hoti, na ca navaṃ udakaṃ, nāpi purimaṃ
pasannaudakameva, tathā tampi āgantukehi abhijjhādīhi dosehi paduṭṭham hoti, na
ca navaṃ cittam, nāpi purimaṃ bhavaṅgacittameva, tenāha bhagavā -
“pabhassaramidaṃ, bhikkhave, cittam, tañca kho āgantukehi upakkilesehi
upakkiliṭṭha”nti. Evaṃ manasā ce paduṭṭhena, bhāsati vā karoti vā so bhāsamāno
catubbidham vacīduccaritameva bhāsati, karonto tividham kāyaduccaritameva karoti,
abhāsanto akaronto tāya abhijjhādīhi paduṭṭhamānasatāya tividham manoduccaritam
pūreti. Evamassa dasa akusalakammaphā pāripūriṃ gacchanti.

Tato naṃ dukkhamanvetīti tato tividhaduccaritato taṃ puggalaṃ dukkhaṃ anveti, duccaritānubhāvena catūsu apāyesu, manussesu vā tamattabhāvaṃ gacchantam kāyavatthukampi itarampīti iminā pariyāyena kāyikacetasikaṃ vipākadukkhaṃ anugacchati. Yathā kiṃ? Cakkaṃva vahato padanti dhure yuttassa dhuraṃ vahato balibaddassa padaṃ cakkaṃ viya. Yathā hi so ekampi divasaṃ dvepi pañcapi dasapi aḍḍhamāsampi māsampi vahanto cakkaṃ nivattetuṃ jahituṃ na sakkoti, atha khvassa purato abhikkamantassa yugaṃ gīvaṃ bādhati, pacchato paṭikkamantassa cakkaṃ ūrumaṃsaṃ paṭihanati. Imehi dvīhi ākārehi bādhantaṃ cakkaṃ tassa padānupadikaṃ hoti; tatheva manasā paduṭṭhena tīṇi duccaritāni pūretvā ṭhitam puggalaṃ nirayādīsu tattha tattha gatagataṭṭhāne duccaritamūlakaṃ kāyikampi cetasikampi dukkhamanubandhatīti.

Gāthāpariyosāne tiṃsasahassā bhikkhū saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇṇīsu. Sampattaparibhāyapi desanā sātthikā saphalā ahoṣīti.

Cakkhupālattheravatthu paṭhamam

2. Maṭṭhakuṇḍalīvattu

2. Manopubbaṅgamā dhammāti dutiyagāthāpi sāvattiyaṃyeva maṭṭhakuṇḍaliṃ ārabha bhāsītā.

Sāvattiyaṃ kira adinnapubbako nāma brāhmaṇo ahoṣi. Tena kassaci kiñci na dinnapubbaṃ, tena taṃ “adinnapubbako”tveva sañjāṇīṃsu. Tassa ekaputtako ahoṣi piyo manāpo. Athassa pilandhanaṃ kāretukāmo “sace suvaṇṇakāre kāressāmi, bhattavetaṇaṃ dātabbaṃ bhavissatī”ti sayameva suvaṇṇaṃ koṭṭetvā maṭṭhāni kuṇḍalāni katvā adāsi. Tenassa putto maṭṭhakuṇḍalitveva paññāyittha. Tassa soḷasavassikakāle paṇḍurogo udapādi. Tassa mātā puttaṃ oloketvā, “brāhmaṇa, puttassa te rogo uppanno, tikicchāpehi na”nti āha. “Bhoti sace vejjaṃ ānessāmi, bhattavetaṇaṃ dātabbaṃ bhavissati; kiṃ tvaṃ mama dhanacchedaṃ na olokessasī”ti? “Atha naṃ kiṃ karissasi, brāhmaṇā”ti? “Yathā me dhanacchedo na hoti, tathā karissāmī”ti. So vejjanaṃ santikaṃ gantvā “asukarogassa nāma tumhe kiṃ bhesajjaṃ karoṭhā”ti pucchi. Athassa te yaṃ vā taṃ vā rukkhatacādiṃ ācikkhanti. So tamāharitvā puttassa bhesajjaṃ karoti. Taṃ karontassevassa rogo balavā ahoṣi, atekicchabhāvaṃ upāgami. Brāhmaṇo tassa dubbalabhāvaṃ ñatvā ekaṃ vejjaṃ pakkosi. So taṃ oloketvā “amhākaṃ ekaṃ kiccaṃ atthi, aññaṃ vejjaṃ pakkositvā tikicchāpehi”ti taṃ pahāya nikkhami. Brāhmaṇo tassa maraṇasamayaṃ ñatvā “imassa dassanatthāya āgatā antogehe sāpateyyaṃ passissanti, bahi naṃ karissāmī”ti puttaṃ nīharitvā bahiālīnde nipajjāpesi.

Taṃ divasaṃ bhagavā balavapaccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya pubbabuddhesu katādhikārānaṃ ussannakusalamūlānaṃ veneyyabandhavānaṃ dassanatthaṃ buddhacakkhunā lokaṃ volokento dasasahassacakkavāḷesu ñāṇajālaṃ patthari. Maṭṭhakuṇḍalī bahiālīnde nipannākāreneva tassa anto paññāyi. Satthā taṃ disvā tassa antogehā nīharitvā tattha nipajjāpitabhāvaṃ ñatvā “atthi nu kho mayhaṃ ettha gatapaccayena attho”ti upadhārento idaṃ addasa - ayaṃ māṇavo mayi cittaṃ pasādetvā kālaṃ katvā tāvatīṃsadevaloke tiṃsayojanike kanakavimāne nibbattissati, accharāsahassaparivāro bhavissati, brāhmaṇopi taṃ jhāpetvā rodanto ālāhane vicarissati. Devaputto tigāvutappamaṇaṃ saṭṭhisakaṭabhārālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ accharāsahassaparivāraṃ attabhāvaṃ oloketvā “kena nu kho kammena mayā ayaṃ

sirisampatti laddhā”ti oloketvā mayi cittappasādena laddhabhāvaṃ ñatvā “ayaṃ brāhmaṇo dhanacchedabhayena mama bhesajjamakavā idāni ālāhanaṃ gantvā rodati, vippakārappattaṃ naṃ karissāmi”ti pitari rodante maṭṭhakuṇḍalivaṇṇena āgantvā ālāhanassāvidūre nipajjitvā rodissati. Atha naṃ brāhmaṇo “kosi tva”nti pucchissati. “Ahaṃ te putto maṭṭhakuṇḍalī”ti ācikkhissati. “Kuhim nibbattosi”ti? “Tāvasiṃsabhavane”ti. “Kim kammaṃ katvā”ti vutte mayi cittappasādena nibbattabhāvaṃ ācikkhissati. Brāhmaṇo “tumhesu cittaṃ pasādetvā sagge nibbatto nāma atthi”ti maṃ pucchissati. Athassāhaṃ “ettakāni satāni vā sahasāni vā satahasāni vāti na sakkā gaṇanā paricchinditu”nti vatvā dhammapade gāthaṃ bhāsisāmi. Gāthāpariyosāne caturāsītiyā pāṇasahasānaṃ dhammābhisamayo bhavissati, maṭṭha kuṇḍalī sotāpanno bhavissati. Tathā adinnapubbako brāhmaṇo. Iti imaṃ kulaputtaṃ nissāya mahādhammābhisamayo bhavissatīti disvā punadivase katasarīrapaṭijaggano mahābhikkhusaṅghaparivuto sāvattim piṇḍāya pavisitvā anupubbena brāhmaṇassa gehadvāraṃ gato.

Tasmiṃ khaṇe maṭṭhakuṇḍalī antogehābhimukho nipanno hoti. Athassa satthā attano apassanabhāvaṃ ñatvā ekaṃ rasmiṃ vissajjesi. Māṇavo “kim obhāso nāmeso”ti parivattetvā nipannova satthāraṃ disvā, “andhabālapitaraṃ nissāya evarūpaṃ buddhaṃ upasaṅkamitvā kāyaveyyāvaṭikaṃ vā kātuṃ dānaṃ vā dātuṃ dhammaṃ vā sotuṃ nālatthaṃ, idāni me hatthāpi anadhipateyyā, aññaṃ kattabbaṃ natthi”ti manameva pasādesi. Satthā “alaṃ ettakena cittappasādena imassā”ti pakkāmi. So tathāgate cakkhupathaṃ vijahanteyeva pasannamano kālaṃ katvā suttappabuddho viya devaloke tiṃsayojanike kanakavimāne nibbatti.

Brāhmaṇopissa sarīraṃ jhāpetvā ālāhane rodanaparāyaṇo ahosi, devasikaṃ ālāhanaṃ gantvā rodati - “kahaṃ ekaputtaka, kahaṃ ekaputtakā”ti. Devaputtopi attano sampattiṃ oloketvā, “kena me kammena laddhā”ti upadhārento “satthari manopasādenā”ti ñatvā “ayaṃ brāhmaṇo mama aphāsukakāle bhesajjamakāretvā idāni ālāhanaṃ gantvā rodati, vippakārappattameva naṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti maṭṭhakuṇḍalivaṇṇena āgantvā ālāhanassāvidūre bāhā paggayha rodanto aṭṭhāsi. Brāhmaṇo taṃ disvā “ahaṃ tāva puttāsokena rodāmi, esa kimatthaṃ rodati, pucchissāmi na”nti pucchanto imaṃ gāthamāha -

“Alaṅkato maṭṭhakuṇḍalī,
Māladhārī haricandanussado;
Bāhā paggayha kandasī,
Vanamajjhe kiṃ dukkhito tuva”nti.

So māṇavo āha -

“Sovaṇṇamayo pabhassaro,
Uppanno rathapañjaro mama;
Tassa cakkayugaṃ na vindāmi,
Tena dukkhena jahāmi jīvita”nti.

Atha naṃ brāhmaṇo āha -

“Sovaṇṇamayaṃ maṇimayaṃ,
Lohitakamayaṃ atha rūpiyamayaṃ;
Ācikkha me bhadda māṇava,
Cakkayugaṃ paṭipādayāmi te”ti.

Taṃ sutvā māṇavo “ayaṃ brāhmaṇo puttassa bhesajjamakatvā puttapatirūpakaṃ maṃ disvā rodanto ‘suvaṇṇādimayaṃ rathacakkaṃ karomī’ti vadati, hotu niggaṇṭhissāmi na”nti cintetvā “kīva mahantaṃ me cakkayugaṃ karissasī”ti vatvā “yāva mahantaṃ ākaṅkhasi, tāva mahantaṃ karissāmī”ti vutte “candimasūriyehi me attho, te me dehī”ti yācanto āha -

“So māṇavo tassa pāvadi,
Candasūriyā ubhayettha dissare;
Sovaṇṇamayo ratho mama,
Tena cakkayugena sobhatī”ti.

Atha naṃ brāhmaṇo āha -

“Bālo kho tvaṃ asi māṇava,
Yo tvaṃ patthayase apatthiyaṃ;
Maññāmi tuvaṃ marissasi,
Na hi tvaṃ lacchasi candasūriye”ti.

Atha naṃ māṇavo āha -

“Kiṃ pana paññāyamānassatthāya rodanto bālo hoti, udāhu apaññāyamānassatthāyā”ti vatvā -

“Gamanāgamanampi dissati,
Vaṇṇadhātu ubhayattha vīthiyā;
Peto kālakato na dissati,
Ko nidha kantaṃ bālyataro”ti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo “yuttaṃ esa vadatī”ti sallakkhetvā -

“Saccaṃ kho vadesi māṇava,
Ahameva kantaṃ bālyataro;
Candaṃ viya dārako rudaṃ,
Petaṃ kālakatābhipatthayi”nti. -

Vatvā tassa kathāya nissoko hutvā māṇavassa thutiṃ karonto imā gāthā abhāsi -

“Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghatasittaṃva pāvakaṃ;
Vārinā viya osiṇcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daram.

“Abbahī vata me sallaṃ, sokaṃ hadayanissitaṃ;
Yo me sokaparetassa, puttasokaṃ apānudi.

“Svāhaṃ abbūlhasallosmi, sītibhūtosmi nibbuto;
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna māṇavā”ti.

Atha naṃ “ko nāma tva”nti pucchanto -

“Devatānusi gandhabbo, adu sakko purindado;
Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ maya”nti. -

Āha. Athassa māṇavo -

“Yañca kandasī yañca rodasī,
Puttaṃ ālāhane sayāṃ dahitvā;
Svāhaṃ kusalaṃ karitvā kammaṃ,
Tidasānaṃ saḥabyataṃ gato”ti. -

Ācikkhi. Atha naṃ brāhmaṇo āha -

“Appaṃ vā bahuṃ vā nāddasāma,
Dānaṃ dadantassa sake agāre;
Uposathakammaṃ vā tādisaṃ,
Kena kammaṃ gatosi devaloka”nti.

Māṇavo āha -

“Ābādhikohaṃ dukkhito gilāno,
Ātūrarūpomhi sake nivesane;
Buddhaṃ vigataraṃ vitiṇṇakaṅkhaṃ,
Addakkiṃ sugataṃ anomapaññaṃ.

“Svāhaṃ muditadhano pasannacitto,
Añjaliṃ akariṃ tathāgatassa;
Tāhaṃ kusalaṃ karitvāna kammaṃ,
Tidasānaṃ saḥabyataṃ gato”ti.

Tasmaṃ kathenteyeva brāhmaṇassa sakalasarīraṃ pītiyā paripūri. So taṃ pītiṃ pavedento -

“Acchariyaṃ vata abbhutaṃ vata,
Añjalikammaṃ ayamīdiso vipāko;
Ahampi pamuditamano pasannacitto,
Ajjeva buddhaṃ saraṇaṃ vajāmi”ti. -

Āha. Atha naṃ māṇavo -

“Ajjeva buddhaṃ saraṇaṃ vajāhi,
Dhammañca saṅghaṃ pasannacitto;
Tatheva sikkhāpadāni pañca,
Akhaṇḍaphullāni samādiyassu.

Pāṇātipātā viramassu khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayassu;
Amajjapo mā ca musā bhaṇāhi,
Sakena dārena ca hohi tuṭṭho”ti. -

Āha. So “sādhū”ti sampāṭicchitvā imā gāthā abhāsi -

“Atthakāmosi me yakkha, hitakāmosi devate;
Karomi tuyhaṃ vacanaṃ, tvaṃsi ācariyo mama.

“Upemi saraṇaṃ buddhaṃ, dhammañcāpi anuttaraṃ;
Saṅghaṃ naradevassa, gacchāmi saraṇaṃ ahaṃ.

“Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayāmi;
Amajjapo no ca musā bhaṇāmi,
Sakena dārena ca homi tuṭṭho”ti.

Atha naṃ devaputto, “brāhmaṇa, te gehe bahuṃ dhaṇaṃ atthi, satthāraṃ upasaṅkamitvā dānaṃ dehi, dhammaṃ suṇāhi, pañhaṃ pucchāhi”ti vatvā tattheva antaradhāyi.

Brāhmaṇopi gehaṃ gantvā brāhmaṇiṃ āmantetvā, “bhadde, ahaṃ ajja samaṇaṃ gotamaṃ nimantetvā pañhaṃ pucchissāmi, sakkāraṃ karohi”ti vatvā vihāraṃ gantvā satthāraṃ neva abhivādetvā na paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ ṭhito, “bho gotama, adhivāsehi ajjatanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhusaṅghena”ti āha. Satthā adhivāsesi. So satthu adhivāsanaṃ viditvā vegenāgantvā sake nivesane paṇītaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ ca paṭiyādāpesi. Satthā bhikkhusaṅghaparivuto tassa gehaṃ gantvā paññattāsane nisīdi. Brāhmaṇo sakkaccaṃ parivisi, mahājano sannipati. Micchādiṭṭhikena kira tathāgate nimantite dve janakāyā sannipatanti micchādiṭṭhikā “ajja samaṇaṃ gotamaṃ pañhaṃ pucchānāya viheṭhiyamānaṃ passissāmā”ti sannipatanti, sammādiṭṭhikā “ajja buddhavisayaṃ buddhalīlaṃ passissāmā”ti sannipatanti. Atha kho brāhmaṇo katabhattakiccaṃ tathāgatamupasaṅkamitvā nīcāsane nisinno pañhaṃ pucchi - “bho gotama, tumhākaṃ dānaṃ adatvā pūjaṃ akatvā dhammaṃ asutvā uposathavāsaṃ avasitvā kevalaṃ manopasādamatteneva sagge nibbattā nāma hontī”ti? “Brāhmaṇa, kasmā maṃ pucchasi, nanu te puttena maṭṭhakuṇḍalinā mayi manāṃ pasādetvā attano sagge nibbattabhāvo kathito”ti? “Kadā, bho gotamā”ti? Nanu tvaṃ ajja susānaṃ gantvā kandanto avidūre bāhā paggayha kandantaṃ ekaṃ māṇavaṃ disvā “alaṅkato maṭṭhakuṇḍalī, māladhārī haricandanussado”ti dvīhi janehi kathitakathaṃ pakāseto sabbāṃ maṭṭhakuṇḍalivatthūṃ kathesi. Tenevetāṃ buddhabhāsitaṃ nāma jātaṃ.

Taṃ kathetvā ca pana “na kho, brāhmaṇa, ekasataṃ vā na dvesataṃ, atha kho mayi manāṃ pasādetvā sagge nibbattānaṃ gaṇanā nāma natthī”ti āha. Atha mahājano na nibbematiko hoti, athassa anibbematikabhāvaṃ viditvā satthā “maṭṭhakuṇḍalidevaputto vimāneneva saddhiṃ āgacchatū”ti adhiṭṭhāsi. So tigāvutappamāṇeneva dibbābharaṇapaṭimaṇḍitena attabhāvena āgantvā vimānato oruyha satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Atha naṃ satthā “tvaṃ imaṃ sampattiṃ kiṃ kammaṃ katvā paṭilabhī”ti pucchanto -

“Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate;
Obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā;
Pucchāmi taṃ deva mahānubhāva, manussabhūto kimakāsi puñña”nti. -

Gāthamāha. “Devaputto ayaṃ me, bhante, sampatti tumhesu cittaṃ pasādetvā laddhā”ti. “Mayi cittaṃ pasādetvā laddhā te”ti? “Āma, bhante”ti. Mahājano devaputtaṃ oloketvā “acchariyā vata, bho, buddhaguṇā, adinnapubbakabrāhmaṇassa nāma putto aññaṃ kiñci puññaṃ akatvā satthari cittaṃ pasādetvā evarūpaṃ sampattiṃ paṭilabhī”ti tuṭṭhiṃ pavedesi.

Atha nesaṃ kusalākusalakammakaraṇe manova pubbaṅgamo, manova seṭṭho. Pasannena hi manena kataṃ kammaṃ devalokaṃ manussalokaṃ gacchantaṃ puggalaṃ chāyāva na vijahatīti idaṃ vatthūṃ kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā

patitṭhāpitamattikaṃ sāsanaṃ rājamuddāya lañchanto viya dhammarājā imaṃ gāthamāha -

2. “Manopubbaṅgamā dhammā, manoseṭṭhā manomayā.

Manasā ce pasannena, bhāsati vā karoti vā;
Tato naṃ sukhamanveti, chāyāva anapāyinī”ti.

Tattha kiñcāpi manoti avisesena sabbampi catubhūmikacittaṃ vuccati, imasmiṃ pana pade niyamiyamānaṃ vavatthāpiyamānaṃ paricchiḍḍiyamānaṃ aṭṭhavidhaṃ kāmāvacarakusalacittaṃ labbhati. Vatthuvaseṇa pañāhariyamānaṃ tatopi somanassasahagataṃ ñāṇasampayuttacittameva labbhati. Pubbaṅgamāti tena paṭhamagāminā hutvā samannāgatā. Dhammāti vedanādayo tayo khandhā. Ete hi uppādapaccayaṭṭhena somanassasampayuttamano pubbaṅgamo etesanti manopubbaṅgamā nāma. Yathā hi bahūsu ekato hutvā mahābhikkhusaṅghassa cīvaradānādīni vā uḷārapūjādhammassavanādīni vā mālāgandhasakkārakaraṇādīni vā puññāni karontesu “ko etesaṃ pubbaṅgamo”ti vutte yo tesam paccayo hoti, yaṃ nissāya te tāni puññāni karonti, so tisso vā phusso vā tesam pubbaṅgamoti vuccati, evaṃsamppadamidaṃ veditabbaṃ. Iti uppādapaccayaṭṭhena mano pubbaṅgamo etesanti manopubbaṅgamā. Na hi te mane anuppajjante uppajjitum sakkonti, mano pana ekaccesu cetasikesu anuppajjantesupi uppajjatiyeva. Evaṃ adhipativaseṇa pana mano seṭṭho etesanti manoseṭṭhā. Yathā hi gaṇādīnaṃ adhipati puriso gaṇaseṭṭho seṇiseṭṭhoti vuccati, tathā tesampi manova seṭṭho. Yathā pana suvaṇṇādīhi nipphādītāni bhaṇḍāni suvaṇṇamayādīni nāma honti, tathā etepi manato nipphannattā manomayā nāma.

Pasannenāti anabhijjhādīhi guṇehi pasannena. Bhāsati vā karoti vāti evarūpena manena bhāsanto catubbidhaṃ vacīsucaritameva bhāsati, karonto tividdhaṃ kāyasucaritameva karoti, abhāsanto akaronto tāya anabhijjhādīhi pasannamānasatāya tividdhaṃ manosucaritaṃ pūreti. Evamassa dasa kusalakammapathā pāripūriṃ gacchanti.

Tato naṃ sukhamanvetīti tato tividdhasucaritato naṃ puggalaṃ sukha manveti. Idha tebhūmikampi kusalaṃ adhippetam, tasmā tebhūmikasucaritānubhāvena sugatibhave nibbattaṃ puggalaṃ, duggatīyaṃ vā sukhānubhavanaṭṭhāne ṭhitaṃ kāyavatthukampi itaravatthukampi avatthukampīti kāyikacetasikaṃ vipākasukhaṃ anugacchati, na vijahatīti attho veditabbo. Yathā kiṃ? Chāyāva anapāyinīti yathā hi chāyā nāma sarīrappaṭibaddhā sarīre gacchante gacchati, tiṭṭhante tiṭṭhati, nisīdante nisīdati, na sakkoti, “saṇhena vā pharusena vā nivattāhī”ti vatvā vā pothetvā vā nivattāpetum. Kasmā? Sarīrappaṭibaddhattā. Evameva imesaṃ dasannaṃ kusalakammapathānaṃ āciṇṇasamāciṇṇakusalamūlikaṃ kāmāvacarādibhedam kāyikacetasikasukhaṃ gatagataṭṭhāne anapāyinī chāyā viya hutvā na vijahatīti.

Gāthāpariyosāne caturāsītiyā pañasahassānaṃ dhammābhisamayo ahosi, maṭṭhakuṇḍalidevaputto sotāpattiphale patitṭhahi, tathā adinnapubbako brāhmaṇo. So tāvamahantaṃ vibhavaṃ buddhasāsane vippakirīti.

Maṭṭhakuṇḍalīvattu dutiyaṃ.

3. Tissattheravatthu

3-4. Akkocchi manti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto tissattheraṃ ārabba kathesi.

So kirāyasmā tissatthero bhagavato pitucchāputto ahosi, mahallakakāle pabbajitvā buddhānaṃ uppannalābhasakkāraṃ paribhuñjanto thūlasarīro ākoṭitapaccākoṭitehi cīvarehi nivāsetvā yebhuyyena vihāramajjhe upaṭṭhānasālāyaṃ nisīdati. Tathāgataṃ dassanatthāya āgatā āgantukabhikkhū taṃ disvā “eko mahāthero bhavissatī”ti saññāya tassa santikaṃ gantvā vattaṃ āpucchanti, pādasambāhanādīni āpucchanti. So tuṇhī ahosi. Atha naṃ eko daharabhikkhu “kativassā tumhe”ti pucchitvā “vassaṃ natthi, mahallakakāle pabbajitā maya”nti vutte, “āvuso, dubbinīta, mahallaka, attano pamāṇaṃ na jānāsi, ettake mahāthere disvā sāmīcikammamattampi na karosi, vatte āpucchīyamāne tuṇhī hosi, kukkucamattampi te natthī”ti accharaṃ pahari. So khattiyamānaṃ janetvā “tumhe kassa santikaṃ āgatā”ti pucchitvā “satthu santika”nti vutte “maṃ pana ‘ko eso’ti sallakkhetha, mūlameva vo chindissāmī”ti vatvā rudanto dukkhī dummano satthu santikaṃ agamāsi. Atha naṃ satthā “kiṃ nu tvaṃ tissa dukkhī dummano assumukho rodamāno āgatosī”ti pucchi. Tepi bhikkhū “esa gantvā kiñci āloḷaṃ kareyyā”ti teneva saddhiṃ gantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. So satthārā pucchito “ime maṃ, bhante, bhikkhū akkosantī”ti āha. “Kahaṃ pana tvaṃ nisinnosī”ti? “Vihāramajjhe upaṭṭhānasālāyaṃ, bhante”ti. “Ime te bhikkhū āgacchantā diṭṭhā”ti? “Āma, diṭṭhā, bhante”ti. “Kiṃ utṭhāya te paccuggamaṇaṃ kata”nti? “Na kataṃ, bhante”ti. “Parikkhāraggaṇaṃ āpucchita”nti? “Nāpucchitaṃ, bhante”ti. “Vattaṃ vā pāṇīyaṃ vā āpucchita”nti. “Nāpucchitaṃ bhante”ti? “Āsanaṃ nīharitvā abhivādetvā pādasambāhanaṃ kata”nti? “Na kataṃ, bhante”ti. “Tissa mahallakabhikkhūnaṃ sabbaṃ etaṃ vattaṃ kātappaṃ, etaṃ vattaṃ akarontena vihāramajjhe nisīdituṃ na vaṭṭati, taveva doso, ete bhikkhū khamāpehī”ti? “Ete maṃ, bhante, akkosīṃsu, nāhaṃ ete khamāpemi”ti. “Tissa mā evaṃ kari, taveva doso, khamāpehi ne”ti? “Na khamāpemi, bhante”ti. Atha satthā “dubbaco esa, bhante”ti bhikkhūhi vutte “na, bhikkhave, idāneva dubbaco esa, pubbepi esa dubbacoyevā”ti vatvā “idāni tāvassa, bhante, dubbacabhāvo amhehi ñāto, atīte esa kiṃ akāsī”ti vutte “tena hi, bhikkhave, suñāthā”ti vatvā atītamāhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ bārāṇasiraññe rajjaṃ kārente devilo nāma tāpaso aṭṭha māse himavante vasitvā loṇambilasevanatthāya cattāro māse nagaramupanissāya vasitukāmo himavantato āgantvā nagaradvāre dārake disvā pucchi - “imaṃ nagaraṃ sampattapabbajitā kattha vasantī”ti? “Kumbhakārasālāyaṃ, bhante”ti. Tāpaso kumbhakārasālaṃ gantvā dvāre ṭhatvā “sace te bhaggava agaru, vaseyyāma ekarattiṃ sālāya”nti āha. Kumbhakāro “mayhaṃ rattim sālāyaṃ kiccaṃ natthi, mahatī sālā, yathāsukhaṃ vasatha, bhante”ti sālāyaṃ niyyādesi. Tasmiṃ pavisitvā nisinne aparopi nārado nāma tāpaso himavantato āgantvā kumbhakāraṃ ekarattivāsaṃ yāci. Kumbhakāro “paṭhamāṃ āgato iminā saddhiṃ ekato vasitukāmo bhavēyya vā no vā, attānaṃ parimocessāmī”ti cintetvā “sace, bhante, paṭhamāṃ upagato rocessati, tassa ruciyā vasathā”ti āha. So tamupasaṅkamitvā “sace te, ācariya agaru, mayañcettha ekarattiṃ vaseyyāmā”ti yāci. “Mahatī sālā, pavisitvā ekamante vasāhī”ti vutte pavisitvā puretaraṃ pavitṭhassa devilassa aparabhāge nisīdi. Ubhopi sāraṇīyakathaṃ kathetvā nipajjiṃsu.

Sayanakāle nārado devilassa nipajjanaṭṭhānañca dvārañca sallakkhetvā nipajji. So pana devilo nipajjamāno attano nipajjanaṭṭhāne anipajjitvā dvāramajjhe tiriyaṃ nipajji. Nārado rattim nikkhamanto tassa jaṭṭasu akkami. “Ko maṃ akkamī”ti ca vutte, “ācariya, aha”nti āha. “Kūṭajaṭṭila, araṇṇato āgantvā mama jaṭṭasu akkamasī”ti. “Ācariya, tumhākaṃ idha nipannabhāvaṃ na jānāmi, khamatha me”ti vatvā tassa kandantasseva bahi nikkhami. Itaro “ayaṃ pavisantopi maṃ akkameyyā”ti parivattetvā pādaṭṭhāne sīsaṃ katvā nipajji. Nāradopi pavisanto “paṭhamamaṃpāhaṃ ācariye aparajjhiṃ, idānissa pādapassena pavisissāmī”ti cintetvā āgacchanto gīvāya akkami. “Ko eso”ti ca vutte “ahaṃ, ācariyā”ti vatvā “kūṭajaṭṭila, paṭhamamaṃ mama jaṭṭasu akkamitvā idāni gīvāya akkamasī, abhisapissāmi ta”nti vutte, “ācariya, mayhaṃ doso natthi, ahaṃ tumhākaṃ evaṃ nipannabhāvaṃ na jānāmi, ‘paṭhamampi me aparaddhaṃ, idāni pādapassena pavisissāmī”ti pavittomhi, khamatha me”ti āha. “Kūṭajaṭṭila, abhisapissāmi ta”nti. “Mā evaṃ karittha ācariyā”ti. So tassa vacanaṃ anādiyitvā -

“Sahassaraṃsī satatejo, sūriyo tamavinodano;
Pātodayante sūriye, muddhā te phalatu sattadhā”ti. -

Taṃ abhisapi eva. Nārado, “ācariya, mayhaṃ doso natthi mama vadantasseva tumhe abhisapatha, yassa doso atthi, tassa muddhā phalatu, mā niddosassā”ti vatvā -

“Sahassaraṃsī satatejo, sūriyo tamavinodano;
Pātodayante sūriye, muddhā te phalatu sattadhā”ti. -

Abhisapi. So pana mahānubhāvo atīte cattālīsa, anāgate cattālīsāti asītikappe anussarati. Tasmā “kassa nu kho upari abhisapo patissatī”ti upadhārento “ācariyassā”ti ṇatvā tasmim anukampaṃ paṭicca iddhibalena aruṇuggamaṃ nivāreti.

Nāgarā aruṇe anuggacchante rājadvāraṃ gantvā, “deva, tayi rajjaṃ kārente aruṇo na utṭhahati, aruṇaṃ no utṭhāpehī”ti kandimsu. Rājā attano kāyakammādini olovento kiñci ayuttaṃ adisvā “kiṃ nu kho kāraṇa”nti cintetvā “pabbajitānaṃ vivādena bhavitabba”nti parisankamāno “kacci imasmiṃ nagare pabbajitā atthī”ti pucchi. “Hiyyo sāyaṃ kumbhakārasālāyaṃ āgatā atthi devā”ti vutte taṃkhaṇaṇṇeva rājā ukkāhi dhāriyamānāhi tattha gantvā nāradaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno āha -

“Kammantā nappavattanti, jambudīpassa nārada;
Kena loko tamobhūto, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

Nārado sabbaṃ taṃ pavattim ācikkhitvā iminā kāraṇena ahaṃ iminā abhisapito, athāhaṃ “mayhaṃ doso natthi, yassa doso atthi, tasseva upari abhisapo patatū”ti vatvā abhisapiṃ. Abhisapitvā ca pana “kassa nu kho upari abhisapo patissatī”ti upadhārento “sūriyuggamanavelāya ācariyassa muddhā sattadhā phalissatī”ti disvā etasmiṃ anukampaṃ paṭicca aruṇassa uggamaṃ na demīti. “Kathaṃ pana assa, bhante, antarāyo na bhavyeyyā”ti. “Sace maṃ khamāpeyya, na bhavyeyyā”ti. “Tena hi khamāpehī”ti vutte “eso, mahārāja, maṃ jaṭṭasu ca gīvāya ca akkami, nāhaṃ etaṃ kūṭajaṭṭilaṃ khamāpemī”ti. “Khamāpehi, bhante, mā evaṃ karitthā”ti. “Na khamāpemī”ti. “Muddhā te sattadhā phalissatī”ti vuttepi na khamāpetiyeva. Atha naṃ rājā “na tvaṃ attano ruciyā khamāpessasī”ti hatthapādakucchigīvāsu

gāhāpetvā nāradassa pādamūle onamāpesi. Nāradopi “utṭhehi, ācariya, khamāmi te”ti vatvā, “mahārāja, nāyaṃ yathāmanena khamāpeti, nagarassa avidūre eko saro atthi, tattha naṃ sīse mattikāpiṇḍaṃ katvā galappamāṇe uḍake ṭhapāpehī”ti āha. Rājā tathā kāresi. Nārado devilaṃ āmantetvā, “ācariya, mayā iddhiyā vissaṭṭhāya sūriyasantāpe utṭhahante uḍake nimujjitvā aññena ṭhānena uttaritvā gaccheyyāsī”ti āha. “Tassa sūriyaraṃsīhi saṃphuṭṭhamattova mattikāpiṇḍo sattadhā phali, so nimujjitvā aññena ṭhānena palāyī”ti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “tadā, bhikkhave, rājā ānando ahosi, devilo tisso, nārado ahamevāti evaṃ tadāpesa dubbacoyevā”ti vatvā tissattheraṃ āmantetvā, “tissa, bhikkhuno nāma ‘asukenāhaṃ akkuṭṭho, asukena pahaṭo, asukena jito, asuko kho me bhaṇḍaṃ ahāsi’ti cintentassa veraṃ nāma na vūpasammati, evaṃ pana anupanayhantasseva upasammatī”ti vatvā imā gāthā abhāsi -

3. “Akkocchi maṃ avadhi maṃ, ajini maṃ ahāsi me;
Ye ca taṃ upanayhanti, veraṃ tesāṃ na sammati.

4. “Akkocchi maṃ avadhi maṃ, ajini maṃ ahāsi me;
Ye ca taṃ nupanayhanti, veraṃ tesūpasammatī”ti.

Tattha akkocchīti akkosi. Avadhīti pahari. Ajinīti kūṭasakkhotāraṇena vā vādapaṭivādena vā karaṇuttariyakaraṇena vā ajesi. Ahāsi meti mama santakaṃ pattādīsu kiñcideva avahari. Ye ca tanti ye keci devatā vā manussā vā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā taṃ “akkocchi ma”ntiādivatthukaṃ kodhaṃ sakaṭadhuraṃ viya naddhinā pūtimacchādīni viya ca kusādīhi punappunaṃ veṭhetvā upanayhanti, tesāṃ sakīṃ uppannaṃ veraṃ na sammatīti vūpasammati. Ye ca taṃ nupanayhantīti asatiyā amanasikāravasena vā kammaṃpaccavekkhaṇādivasena vā ye taṃ akkosādivatthukaṃ kodhaṃ tayāpi koci niddoso purimabhava akkuṭṭho bhavissati, pahaṭo bhavissati, kūṭasakkhiṃ otāretvā jito bhavissati, kassaci te pasayha kiñci acchinnaṃ bhavissati, tasmā niddoso hutvāpi akkosādīni pāpuṇāsīti evaṃ na upanayhanti. Tesu pamādena uppannampi veraṃ iminā anupanayhanena nirindhano viya jātavedo vūpasammatīti.

Desanāpariyosāne sataṣaṣṣabhikkhū sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsu.

Dhammadesanā mahājanassa sātthikā ahosi. Dubbacopi subbacoyeva jātoti.

Tissattheravatthu tatiyaṃ.

4. Kāḷayakkhinīvatthu

5. Na hi verenāti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ vañjhithiṃ ārabba kathesi.

Eko kira kuṭumbikaputto pitari kālakate khette ca ghare ca sabbakammāni attanāva karonto mātaraṃ paṭijaggi. Athassa mātā “kumārīkaṃ te, tāta, ānessāmī”ti āha. “Amma, mā evaṃ vadetha, ahaṃ yāvajīvaṃ tumhe paṭijaggissāmī”ti. “Tāta, khette ca ghare ca kiccaṃ tvameva karosi, tena mayhaṃ cittasukhaṃ nāma na hoti, ānessāmī”ti. So punappunaṃ paṭikkhipitvā tuṇhī ahosi. Sā ekaṃ kulaṃ gantukāmā gehā nikkhami. Atha naṃ putto “kataraṃ kulaṃ gacchathā”ti pucchitvā “asukakulaṃ nāmā”ti vutte tattha gamanaṃ paṭisedhetvā attano abhirucitaṃ kulaṃ ācikkhi. Sā

tattha gantvā kumārikaṃ vāretvā divasaṃ vavatthapetvā taṃ ānetvā tassa ghare akāsi. Sā vañjhā ahosi. Atha naṃ mātā, putta, tvaṃ attano ruciya kumārikaṃ āṇāpesi, sā idāni vañjhā jātā, aputtakañca nāma kulaṃ vinassati, pavenī na ghaṭṭiyati, tena aññaṃ te kumārikaṃ ānemīti. Tena “alaṃ, amma”ti vuccamānāpi punappunaṃ kathesi. Vañjhittī taṃ kathaṃ sutvā “puttā nāma mātāpitūnaṃ vacanaṃ atikkamituṃ na sakkonti, idāni aññaṃ vijāyiniṃ itthiṃ ānetvā maṃ dāsibhogena bhuñjissati. Yaṃnūnāhaṃ sayameva ekaṃ kumārikaṃ āneyya”nti cintetvā ekaṃ kulaṃ gantvā tassatthāya kumārikaṃ vāretvā “kiṃ nāmetaṃ, amma, vadesī”ti tehi paṭikkhittā “ahaṃ vañjhā, aputtakaṃ nāma kulaṃ vinassati, tumhākaṃ pana dhītā puttāṃ vā dhītaraṃ vā labhitvā kuṭumbikassa sāmīnī bhavissati, mayhaṃ sāmikassa naṃ dethā”ti yācitvā sampaṭicchāpetvā ānetvā sāmikassa ghare akāsi.

Athassā etadahosi - “sacāyaṃ puttāṃ vā dhītaraṃ vā labhissati, ayameva kuṭumbassa sāmīnī bhavissati. Yathā dāraṃ na labhati, tatheva naṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti. Atha naṃ sā āha - “amma, yadā te kucchiyaṃ gabbho paṭiṭṭhātī, atha me āroceyyāsī”ti. Sā “sādhū”ti paṭissuṇitvā gabbhe paṭiṭṭhite tassā ārocesi. Itarissā pana sā sayameva niccaṃ yāgubhattaṃ deti, athassā āhāreneva saddhiṃ gabbhapātanabhesajjamadāsi, gabbho pati. Dutiyampi gabbhe paṭiṭṭhite ārocesi, itarā dutiyampi tatheva pātesi. Atha naṃ paṭivissakitthiyo pucchimsu - “kacci te sapatti antarāyaṃ karotī”ti? Sā tamatthaṃ ārocetvā “andhabāle, kasmā evamakāsi, ayaṃ tava issariyabhayaena gabbhassa pātanabhesajjaṃ yojetvā deti, tena te gabbho patati, mā puna evamakatthā”ti vuttā tatiyavāre na kathesi. Atha sā itarissā udaraṃ disvā “kasmā mayhaṃ gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ na kathesi”ti vatvā “tvaṃ maṃ ānetvā vañcetvā dve vāre gabbhaṃ pātesi, kimatthaṃ tuyhaṃ kathamī”ti vutte “naṭṭhā dānimhī”ti cintetvā tassā pamādaṃ oloketi pariṇate gabbhe okāsaṃ labhitvā bhesajjaṃ yojetvā adāsi. Gabbho pariṇatattā patituṃ asakkonto tiriyaṃ nipati, kharā vedanā uppajji, jīvitasamsayaṃ pāpuṇi. Sā “nāsitamhi tayā, tvameva maṃ ānetvā tvameva tayopi vāre dāraṃ nāsesi, idāni ahampi nassāmi, ito dāni cutā yakkhinī hutvā tava dāraṃ khādituṃ samatthā hutvā nibbatteyya”nti patthanaṃ paṭṭhapetvā kālaṃ katvā tasmīmyeva gehe majjārī hutvā nibbatti. Itarampi sāmiko gahetvā “tayā me kulūpacchedo kato”ti kapparaṇṇukādīhi supothitaṃ pothesi. Sā tenevābādheṇa kālaṃ katvā tattheva kukkuṭi hutvā nibbattā.

Kukkuṭi na cirasseva aṇḍāni vijāyi, majjārī āgantvā tāni aṇḍāni khādi. Dutiyampi tatiyampi khādiyeva. Kukkuṭi cintesi - “tayo vāre mama aṇḍāni khāditvā idāni mampi khāditukāmāsī”ti. “Ito cutā saputtakaṃ taṃ khādituṃ labheyya”nti patthanaṃ katvā tato cutā araṇṇe dīpinī hutvā nibbatti. Itarā migī hutvā nibbatti. Tassā vijātakāle dīpinī āgantvā tayo vāre puttake khādi. Migī maraṇakāle “ayaṃ me tikkhattuṃ puttake khāditvā idāni mampi khādissati, ito dāni cutā etaṃ saputtakaṃ khādituṃ labheyya”nti patthanaṃ katvā ito cutā yakkhinī hutvā nibbatti. Dīpinīpi tatheva tato cutā sāvattiyaṃ kuladhītā hutvā nibbatti, sā vuddhippattā dvāragāmake patikulaṃ agamāsi, aparabhāge ca puttāṃ vijāyi. Yakkhinīpi tassā piyasahāyikāvaṇṇena āgantvā “kuhiṃ me sahāyikā”ti “antogabbhe vijātā”ti vutte “puttāṃ nu kho vijātā, udāhu dhītaraṃti passissāmi na”nti gabbhaṃ pavisitvā passantī viya dāraṃ gahetvā khāditvā gatā. Puna dutiyavārepi tatheva khādi. Tatiyavāre itarā garubhārā hutvā sāmikaṃ āmantetvā, “sāmi, imasmīṃ ṭhāne ekā yakkhinī mama dve putte khāditvā gatā, idāni mama kulagehaṃ gantvā vijāyissāmī”ti kulagehaṃ gantvā vijāyi.

Tadā sā yakkhinī udakavāraṃ gatā hoti. Vessavaṇassa hi yakkhiniyo vārena anotattadahato sīsaparamparāya udakamāharanti. Tā catumāsaccayenapi pañcamāsaccayenapi muccanti. Aparā yakkhiniyo kilantakāyā jīvitakkhayampi pāpuṇanti. Sā pana udakavārato muttamattāva vegena taṃ gharaṃ gantvā “kuhiṃ me sahāyikā”ti pucchi. “Kuhiṃ naṃ passissasi, tassā imasmīṃ ṭhāne jātajātadārake yakkhinī āgantvā khādanti, tasmā kulagehaṃ gatā”ti. Sā “yatttha vā tattha vā gacchatu, na me muccissatī”ti veravegasamussāhitamānasā nagarābhimukhī pakkhandi. Itarāpi nāmaggaṇadivase naṃ dārakaṃ nhāpetvā nāmaṃ katvā, “sāmi, idāni sakagharaṃ gacchāmā”ti puttamādāya sāmikena saddhiṃ vihāramajjhe gatamaggena gacchantī puttaṃ sāmikassa datvā vihārapokkharaṇiyā nhātvā sāmike nhāyante uttaritvā puttassa thaṇṇaṃ pāyamānā ṭhitā yakkhiniṃ āgacchantiṃ disvā sañjānitvā, “sāmi, vegena ehi, ayaṃ sā yakkhinī, vegena ehi, ayaṃ sā yakkhinī”ti uccāsaddaṃ katvā yāva tassa āgamaṇaṃ saṇṭhātuṃ asakkontī nivattetvā antovihārābhimukhī pakkhandi.

Tasmiṃ samaye satthā parisamajjhe dhammaṃ desesi. Sā puttaṃ tathāgatassa pādapiṭṭhe nipajjāpetvā “tumhākaṃ mayā esa dinno, puttassa me jīvitaṃ dethā”ti āha. Dvārakoṭṭhake adhivattho sumanadevo nāma yakkhiniyā anto pavisituṃ nādāsi. Satthā ānandattheraṃ āmantetvā “gaccha, ānanda, taṃ yakkhiniṃ pakkosāhi”ti āha. Thero pakkosi. Itarā “ayaṃ, bhante, āgacchatī”ti āha. Satthā “etu, mā saddamakāsi”ti vatvā taṃ āgantvā ṭhitaṃ “kasmā evaṃ karosi, sace tumhe mādisassa buddhassa sammukhībhāvaṃ nāgamissatha, ahinakulānaṃ viya acchaphandanānaṃ viya kākolūkānaṃ viya ca kappatṭhitikaṃ vo veraṃ abhavissa, kasmā veraṃ paṭiveraṃ karotha. Verañhi averena upasammanti, no verenā”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

5. “Na hi verena verāni, sammantīdha kudācanaṃ;
Averena ca sammanti, esa dhammo sanantano”ti.

Tattha na hi verenāti yathā hi kheḷasiṅghāṇikādīhi asucīhi makkhitaṃ ṭhānaṃ teheva asucīhi dhovantā suddhaṃ niggandhaṃ kātuṃ na sakkonti, atha kho taṃ ṭhānaṃ bhiyyosomattāya asuddhataṇṇaṃ duggandhataṇṇaṃ hoti; evameva akkosantaṃ paccakkosanto paharantaṃ paṭipaharanto verena veraṃ vūpasametūṃ na sakkoti, atha kho bhiyyo bhiyyo verameva karoti. Iti verāni nāma verena kismiñci kāle na sammanti, atha kho vaḍḍhantiyeva. Averena ca sammantīti yathā pana tāni kheḷādīni asucīni vippasannena udakena dhoviyamānāni nassanti, taṃ ṭhānaṃ suddhaṃ hoti sugandhaṃ; evameva averena khantimetodakena yoniso manasikārena paccavekkhaṇena verāni vūpasammanti paṭippassambhanti abhāvaṃ gacchanti. Esa dhammo sanantanoti esa averena verūpasamanasaṅkhāto porāṇako dhammo; sabbesaṃ buddhapaccekaḥbuddhakhīṇāsavānaṃ gatamaggoti.

Gāthāpariyosāne yakkhinī sotāpattiṃphale paṭiṭṭhahi. Sampattaparīsāyapi dhammadeśanā sātthikā ahosi.

Satthā taṃ itthiṃ āha - “etissā tava puttaṃ dehī”ti. “Bhāyāmi, bhante”ti. “Mā bhāyi, natthi te etaṃ nissāya paripantho”ti āha. Sā tassā puttamadāsi. Sā taṃ cumbitvā āliṅgetvā puna mātuyeva datvā rodituṃ ārabhi. Atha naṃ satthā “kimeta”nti pucchi. “Bhante, ahaṃ pubbe yathā vā tathā vā jīvikaṃ kappentīpi kucchipūraṃ nālatthaṃ, idāni kathaṃ jīvissāmī”ti. Atha naṃ satthā “mā cintayī”ti samassāsetvā taṃ itthimāha - “imaṃ netvā attano gehe nivāsāpetvā aggayāgubhattehi paṭijaggāhī”ti.

Sā taṃ netvā piṭṭhivaṃse patiṭṭhāpetvā aggayāgubhattehi paṭijaggi, tassā vihipaharaṇakāle musalaggena muddhaṃ paharantaṃ viya upaṭṭhāsi. Sā sahāyikaṃ āmantetvā “imasmim̐ ṭhāne vasituṃ na sakkomi, aññattha maṃ patiṭṭhāpehī”ti vatvā musalasālāya udakacāṭiyaṃ uddhane nibbakose saṅkārakūṭe gāmadvāre cāti etesu ṭhānesu patiṭṭhāpitāpi idha me musalena sīsaṃ bhindantaṃ viya upaṭṭhāti, idha dārakā ucchiṭṭhodakaṃ otārenti, idha sunakhā nipajjanti, idha dārakā asuciṃ karonti, idha kacavaraṃ chaḍḍenti, idha gāmadārakā lakkhayoggaṃ karontīti sabbāni tāni paṭikkhipi. Atha naṃ bahigāme vivittokāse patiṭṭhāpetvā tattha tassā aggayāgubhattādīni haritvā paṭijaggi. Sā yakkhinī evaṃ cintesi - “ayaṃ me sahāyikā idāni bahūpakārā, handāhaṃ kiñci paṭiguṇaṃ karomī”ti. Sā “imasmim̐ saṃvacchare subbuṭṭhikā bhavissati, thalaṭṭhāne sassam̐ karohi, imasmim̐ saṃvacchare dubbuṭṭhikā bhavissati, ninnaṭṭhāneyeva sassam̐ karohī”ti sahāyikāya āroceti. Sesajanehi katasassam̐ atiudakena vā anodakena vā nassati, tassā ativiya sampajjati. Atha naṃ sesajanā, “amma, tayā katasassam̐ neva accodakena, na anudakena nassati, subbuṭṭhidubbuṭṭhibhāvaṃ ṇatvā kammaṃ karosi, kiṃ nu kho eta”nti pucchiṃsu. “Amhākaṃ sahāyikā yakkhinī subbuṭṭhidubbuṭṭhibhāvaṃ ācikkhati, mayaṃ tassā vacanena thalesu ninnesu sassāni karoma, tena no sampajjati. Kiṃ na passatha? Nibaddhaṃ amhākaṃ gehato yāgubhattādīni hariyamānāni, tāni etissā harīyanti, tumhepi etissā aggayāgubhattādīni haratha, tumhākampi kammante olokessatī”ti. Athassā sakalanagaravāsino sakkāraṃ karīṃsu. Sāpi tato paṭṭhāya sabbesaṃ kammante oloketī lābhaggappattā ahoṣi mahāparivārā. Sā aparabhāge aṭṭha salākabhattāni paṭṭhapesi. Tāni yāvajjakālā dīyantiyevāti.

Kāḷayakkhinīvatthu catutthaṃ.

5. Kosambakavatthu

6. Pare ca na vijānantīti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto kosambake bhikkhū ārabha kathesi.

Kosambiyañhi ghoṣitārāme pañcasatapañcasataparivārā dve bhikkhū vihariṃsu vinayadharo ca dhammakathiko ca. Tesu dhammakathiko ekadivasam̐ sarīravalañjaṃ katvā udakakoṭṭhake ācamanaudakāvasesaṃ bhājane ṭhapetvāva nikkhami. Pacchā vinayadharo tattha pavitṭho taṃ udakaṃ disvā nikkhamitvā itaraṃ pucchi, “āvuso, tayā udakaṃ ṭhapita”nti? “Āma, āvuso”ti. “Kiṃ panettha āpattibhāvaṃ na jānāsi”ti? “Āma, na jānāmī”ti. “Hoti, āvuso, ettha āpatti”ti. “Tena hi paṭikarissāmi na”nti. “Sace pana te, āvuso, asaṅcicca assatiyā kataṃ, natthi āpatti”ti. So tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi ahoṣi. Vinayadharopi attano nissitakānaṃ “ayaṃ dhammakathiko āpattiṃ āpajjamānopi na jānātī”ti ārocesi. Te tassa nissitake disvā “tumhākaṃ upajjhāyo āpattiṃ āpajjitvāpi āpattibhāvaṃ na jānātī”ti āhaṃsu. Te gantvā attano upajjhāyassa ārocesuṃ. So evamāha - “ayaṃ vinayadharo pubbe anāpattīti vatvā idāni āpattīti vadati, musāvādī eso”ti. Te gantvā “tumhākaṃ upajjhāyo musāvādī”ti āhaṃsu. Te evaṃ aññamaññaṃ kalahaṃ vaḍḍhayiṃsu. Kato vinayadharo okāsaṃ labhitvā dhammakathikassa āpattiyā adassane ukkhepanīyakammamakāsi. Tato paṭṭhāya tesam̐ paccayadāyakā upaṭṭhākāpi dve koṭṭhāsā ahesuṃ, ovādapatiṅgāhakā bhikkhuniyopi ārakkhadevatāpi tāsaṃ sandiṭṭhasambhattā ākāsaṭṭhadevatāpīti yāva brahmalokā sabbepi puthujjanā dve pakkhā ahesuṃ. Cātumahārājikaṃ ādiṃ katvā yāva akaniṭṭhabhāvanā pana ekaninnādaṃ kolāhalaṃ agamāsi.

Atheko aññataro bhikkhu tathāgatamupasaṅkamitvā ukkhepakānaṃ vinayadharaantevāsikānaṃ “dhammikenevāyaṃ vinayakammena ukkhitto”ti laddhiṇca, ukkhittānuvattakānaṃ dhammakathikaantevāsikānaṃ pana “adhammikeneva kammaena ukkhitto”ti laddhiṇca, ukkhepakehi vāriyamānānampi ca tesam taṃ anuparivāretvā vicaraṇabhāvaṇca ārocesi bhagavā “samaggā kira hontū”ti dve vāre pesetvā “na icchanti, bhante, samaggā bhavitu”nti sutvā tatiyavāre “bhinno bhikkhusaṅgho, bhinno bhikkhusaṅgho”ti tesam santikaṃ gantvā ukkhepakānaṃ ukkhepane, itaresaṇca āpattiyaṃ adassane ādīnavaṃ kathetvā puna tesam tattheva ekasīmāyaṃ uposathādīni anujānitvā bhattaggādīsu bhaṇḍanaajātānaṃ “āsanantarikāya nisīditabba”nti bhattagge vattaṃ paññāpetvā “idānipi bhaṇḍanaajātāva viharantī”ti sutvā tattha gantvā “alaṃ, bhikkhave, mā bhaṇḍana”ntiādīni vatvā, “bhikkhave, bhaṇḍanakalahaviggahavivādā nāmete anattakāraṇā. Kalahaṃ nissāya hi laṭukikāpi sakunīkā hatthināgaṃ jīvitakkhayaṃ pāpesī”ti laṭukikajātaṃ kathetvā, “bhikkhave, samaggā hotha, mā vivadatha. Vivādaṃ nissāya hi anekasatasahassā vaṭṭakāpi jīvitakkhayaṃ pattā”ti vaṭṭakajātaṃ kathesi. Evampi tesu bhagavato vacanaṃ anādiyantesu aññatarena dhammavādinā tathāgatassa vihesaṃ anicchantena “āgametu, bhante bhagavā, dhammasāmi, appossukko, bhante bhagavā, diṭṭhadhammasukhavihāraṃ manuyutto viharatu, mayameva tena bhaṇḍanena kalahena viggahena vivādena paññāyissāmā”ti vutte atītaṃ āhari -

Bhūtapubbaṃ, bhikkhave, bārāṇasiyaṃ brahmadatto nāma kāsirājā ahosi. Brahmadattena dīghītissa kosalarāṇño rajjaṃ acchinditvā aññātakavesena vasantassa pituno māritabhāvaṇceva dīghāvukumārena attano jīvite dinne tato paṭṭhāya tesam samaggabhāvaṇca kathetvā “tesaṃhi nāma, bhikkhave, rājūnaṃ ādinnadaṇḍānaṃ ādinnasatthānaṃ evarūpaṃ khantisoraccaṃ bhavissati. Idha kho taṃ, bhikkhave, sobhetha, yaṃ tumhe evaṃ svākhāte dhammavinaye pabbajitā samānā khamā ca bhavyeyyātha soratā cā”ti ovaditvāpi neva te samagge kātuṃ asakkhi. So tāya ākiṇṇavihāratāya ukkaṇṭhito “ahaṃ kho idāni ākiṇṇo dukkhaṃ viharāmi, ime ca bhikkhū mama vacanaṃ na karonti. Yaṃnūnāhaṃ ekakova gaṇamhā vūpakatṭho vihareyya”nti cintetvā kosambiyaṃ piṇḍāya caritvā anapaloketvā bhikkhusaṅghaṃ ekakova attano pattacīvaramādāya bālakaloṇakagāmaṃ gantvā tattha bhaguttherassa ekacārikavattaṃ kathetvā pācinavaṃsamigadāye tiṇṇaṃ kulaputtānaṃ sāmaggīyānisaṃsaṃ kathetvā yena pālileyakaṃ atthi, tadavasari. Tatra sudaṃ bhagavā pālileyakaṃ upanissāya rakkhitaṃ vanaṇḍe bhaddasālamūle pālileyakena hatthinā upaṭṭhiyamāno phāsukaṃ vassāvāsaṃ vasi.

Kosambivāsinopi kho upāsakā vihāraṃ gantvā satthāraṃ apassantā “kuhiṃ, bhante, satthā”ti pucchitvā “pālileyakavanasāṇḍaṃ gato”ti. “Kiṃ kārāṇā”ti? “Amhe samagge kātuṃ vāyami, mayaṃ pana na samaggā ahumhā”ti. “Kiṃ, bhante, tumhe satthu santike pabbajitvā tasmīṃ sāmaggīṃ karonte samaggā nāhuvatthā”ti? “Evamāvuso”ti. “Manussā ime satthu santike pabbajitvā tasmīṃ sāmaggīṃ karontepi samaggā na jātā, mayaṃ ime nissāya satthāraṃ daṭṭhuṃ na labhimhā, imesaṃ neva āsanaṃ dassāma, na abhivādanādīni karissāmā”ti tato paṭṭhāya tesam sāmīcimattampi na kariṃsu. Te appāhāratāya sussamānā katipāheneva ujukā hutvā aññamaññaṃ accayaṃ desetvā khamāpetvā “upāsakā mayaṃ samaggā jātā, tumhepi no purimasadisā hothā”ti āhaṃsu. “Khamāpito pana vo, bhante, satthā”ti. “Na khamāpito, āvuso”ti. “Tena hi satthāraṃ khamāpetha, satthu khamāpitakāle

mayampi tumhākaṃ purimasadisā bhavissāmā”ti. Te antovassabhāvena satthu santikaṃ gantum avisahantā dukkhena taṃ antovassaṃ vītināmesum. Satthā pana tena hatthinā upaṭṭhiyamāno sukhaṃ vasi. Sopi hi hatthināgo gaṇaṃ pahāya phāsuvihāratthāyeva taṃ vanasaṇḍaṃ pāvisi.

Yathāha - “ahaṃ kho ākiṇṇo viharāmi hatthīhi hatthinīhi hatthikalabhehi hatthicchāpehi, chinnaggāni ceva tiṇāni khādāmi, obhaggobhaggañca me sākhaḥbhaṇḍaṃ khādanti, āvilāni ca pānīyāni pivāmi, ogāhā cassa me uttiṇṇassa hatthiniyo kāyaṃ upanighaṃsantiyo gacchanti, yaṃnūnāhaṃ ekova gaṇamhā vūpakaṭṭho vihareyya”nti. Atha kho so hatthināgo yūthā apakkamma yena pālileyyakaṃ rakkhitavanasaṇḍaṃ bhaddasālamūlaṃ, yena bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā pana bhagavantaṃ vanditvā olokento aññaṃ kiñci adisvā bhaddasālamūlaṃ pādeneva paharanto tacchetvā soṇḍāya sākhaṃ gahetvā sammajji. Tato paṭṭhāya soṇḍāya ghaṭaṃ gahetvā pānīyaṃ paribhojanīyaṃ upaṭṭhāpeti, uṇhodakena atthe sati uṇhodakaṃ paṭiyādeti. Kathaṃ? Hatthena kaṭṭhāni ghaṃsitvā aggim sampādeti, tattha dārūni pakkhipanto aggim jāletvā tattha pāsāne pakkhipitvā pacitvā dārudaṇḍakena pavaṭṭetvā paricchinnāya khuddakasoṇḍikāya khipati, tato hatthaṃ otāretvā udakassa tattabhāvaṃ jānitvā gantvā satthāraṃ vandati. Satthā “udakaṃ te tāpitaṃ pālileyyakā”ti vatvā tattha gantvā nhāyati. Athassa nānāvidhāni phalāni āharitvā deti. Yadā pana satthā gāmaṃ piṇḍāya pavisati, tadā satthu pattacīvaramādāya kumbhe paṭiṭṭhapetvā satthārā saddhiṃyeva gacchati. Satthā gāmūpacāraṃ patvā “pālileyyaka ito paṭṭhāya tayā gantum na sakkā, āhāra me pattacīvara”nti āharāpetvā gāmaṃ piṇḍāya pāvisi. Sopi yāva satthu nikkhamanā tattheva ṭhatvā āgamanakāle paccuggamaṃ katvā purimanayeneva pattacīvaraṃ gahetvā vasanaṭṭhāne otāretvā vattaṃ dassetvā sākhaṃ bījati, rattiṃ vālamigaparipanthanivāraṇatthaṃ mahantaṃ daṇḍaṃ soṇḍāya gahetvā “satthāraṃ rakkhissāmi”ti yāva aruṇuggamanā vanasaṇḍassa antarantarena vicarati, tato paṭṭhāyayeva kira so vanasaṇḍo pālileyyakarakkhitavanasaṇḍo nāma jāto. Aruṇe uggate mukhodakadānaṃ ādim katvā tenevūpāyena sabbavattāni karoti.

Atheko makkaṭo taṃ hatthim uṭṭhāya samuṭṭhāya divase divase tathāgatassa ābhisamācārikaṃ karontaṃ disvā “ahampi kiñcideva karissāmi”ti vicaranto ekadivasaṃ nimmakkhikaṃ daṇḍakamadhuṃ disvā daṇḍakaṃ bhañjitvā daṇḍakeneva saddhiṃ madhupaṭalaṃ satthu santikaṃ āharitvā kadalipattaṃ chinditvā tattha ṭhapetvā adāsi. Satthā gaṇhi. Makkaṭo “karissati nu kho paribhogaṃ na karissati”ti olokento gahetvā nisinnaṃ disvā “kiṃ nu kho”ti cintetvā daṇḍakoṭiyaṃ gahetvā parivattetvā upadhārento aṇḍakāni disvā tāni saṇikaṃ apanetvā puna adāsi. Satthā paribhogamakāsi. So tuṭṭhamānaso taṃ taṃ sākhaṃ gahetvā naccantova aṭṭhāsi. Athassa gahitasākhaṃpi akkantasākhaṃpi bhijjimsu. So ekasmiṃ khāṇumatthake patitvā nivīṭṭhagatto satthari pasanneneva cittaṃ kālaṃ katvā tāvatimsabhavane tiṃsayojanike kanakavimāne nibbatti, accharāsahassaparivāro makkaṭadevaputto nāma ahosi.

Tathāgatassa tattha hatthināgena upaṭṭhiyamānassa vasanabhāvo sakalajambudīpe pākaṭo ahosi. Sāvatthinagaraṭo “anāthapiṇḍiko visākhā ca mahāupāsikā”tievamādīni mahākulāni ānandattherassa sāsaṇaṃ paṇiṃsu “satthāraṃ no, bhante, dassethā”ti. Disāvāsiniṃ pañcasatā bhikkhū vuṭṭhavassā ānandattheraṃ upasaṅkamtivā “cirassutā no, āvuso ānanda, bhagavato sammukhā dhammī kathā,

sādhū mayam, āvuso ānanda, labheyyāma bhagavato sammukhā dhammiṃ katham savanāyā”ti yāciṃsu. Thero te bhikkhū ādāya tattha gantvā “temāsaṃ ekavīhārino tathāgatassa santikaṃ ettakehi bhikkhūhi saddhiṃ upasaṅkamtum ayutta”nti cintetvā te bhikkhū bahi tṭhapetvā ekakova satthāraṃ upasaṅkami. Pālīleyyako taṃ disvā daṇḍamādāya pakkhandi. Satthā oloketvā apehi “apehi pālīleyyaka, mā nivārayi, buddhupaṭṭhāko eso”ti āha. So tattheva daṇḍaṃ chaḍḍetvā pattacīvarapaṭiggahaṇaṃ āpucchi. Thero nādāsi. Nāgo “sace uggahitavatto bhavissati, satthu nisīdanapāsāṇaphalake attano parikkhāraṃ na tṭhappessatī”ti cintesi. Thero pattacīvaraṃ bhūmiyaṃ tṭhapesi. Vattasampannā hi garūṇaṃ āsane vā sayane vā attano parikkhāraṃ na tṭhappenti.

Thero satthāraṃ upasaṅkamtivā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā “ānanda, ekova āgatosī”ti pucchitvā pañcasatehi bhikkhūhi saddhiṃ āgatabhāvaṃ sutvā “kahaṃ panete”ti vatvā “tumhākaṃ cittaṃ ajānanto bahi tṭhapetvā āgatomhī”ti vutte “pakkosāhi ne”ti āha. Thero tathā akāsi. Te bhikkhū āgantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Satthā tehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā tehi bhikkhūhi, “bhante bhagavā, hi buddhasukhumālo ceva khattiyasukhumālo ca, tumhehi temāsaṃ ekakehi tiṭṭhantehi nisīdantehi ca dukkaraṃ kataṃ, vattapaṭivattakārakopi mukhodakādidāyakopi nāhosi mañña”ti vutte, “bhikkhave, pālīleyyakahatthinā mama sabbakiccāni katāni. Evarūpañhi sahāyaṃ labhantena ekatova vasitum yuttaṃ, alabhantassa ekacārikabhāvova seyyo”ti vatvā imā nāgavagge tisso gāthā abhāsi -

“Sace labhetha nipakaṃ sahāyaṃ,
Saddhiṃcaram sādhuviḥārī dhīraṃ;
Abhibhuyya sabbāni parissayāni,
Careyya tenattamano satīmā.

“No ce labhetha nipakaṃ sahāyaṃ,
Saddhiṃcaram sādhuviḥārī dhīraṃ;
Rājāva raṭṭhaṃ vijitaṃ pahāya,
Eko care mātaṅgarañña nāgo.

“Ekassa caritaṃ seyyo,
Natthi bāle sahāyatā;
Eko care na ca pāpāni kayirā,
Appossukko mātaṅgarañña nāgo”ti.

Gāthāpariyosāne pañcasatāpi te bhikkhū arahatte paṭiṭṭhahiṃsu. Ānandattheropi anāthapiṇḍikādīhi pesitasāsaṇaṃ ārocetvā, “bhante, anāthapiṇḍikappamukhā te pañca ariyasāvakakoṭṭhiyo tumhākaṃ āgamaṇaṃ paccāsīsanti”ti āha. Satthā “tena hi gaṇhāhi pattacīvara”nti pattacīvaraṃ gāhāpetvā nikkhami. Nāgo gantvā gatamagge tiriyaṃ aṭṭhāsi. “Kiṃ karoti, bhante, nāgo”ti? “Tumhākaṃ, bhikkhave, bhikkhaṃ dātum paccāsīsati, dīgharattaṃ kho paṇāyaṃ mayhaṃ upakārako, nāssa cittaṃ kopetum vaṭṭati, nivattatha, bhikkhave”ti satthā bhikkhū gahetvā nivatti. Hatthīpi vanasaṇḍaṃ pavisitvā panasakadaliphalādīni nānāphalāni saṃharitvā rāsiṃ katvā punadivase bhikkhūnaṃ adāsi. Pañcasatā bhikkhū sabbāni khopetum nāsakkhiṃsu. Bhattakiccapariyosāne satthā pattacīvaraṃ gāhētvā nikkhami. Nāgo bhikkhūnaṃ antarantarena gantvā satthu purato tiriyaṃ aṭṭhāsi. “Kiṃ karoti, bhante, nāgo”ti? “Ayañhi bhikkhave, tumhe pesetvā maṃ nivattetukāmo”ti. Atha naṃ satthā

“pālileyyaka, idaṃ pana mama anivattagamaṇaṃ, tava iminā attabhāvena jhānaṃ vā vipassanaṃ vā maggaphalaṃ vā natthi, tiṭṭha tva’nti āha. Taṃ sutvā nāgo mukhe soṇḍaṃ pakkhipitvā rodanto pacchato pacchato agamāsi. So hi satthāraṃ nivattetuṃ labhanto teneva niyāmena yāvajīvaṃ paṭijaggeyya, satthā pana taṃ gāmūpacāraṃ patvā “pālileyyaka ito paṭṭhāya tava abhūmi, manussāvāso saparipantho, tiṭṭha tva’nti āha. So rodamāno tattheva ṭhatvā satthari cakkhupathaṃ vijahante hadayena phalītena kālaṃ katvā satthari pasādena tāvatimsabhavane tiṃsayojanike kanakavimāne accharāsahassamajjhe nibbatti, pālileyyakadevaputtoye vassa nāmaṃ ahosi.

Satthāpi anupubbena jetavanaṃ agamāsi. Kosambakā bhikkhū “satthā kira sāvatthiṃ āgato”ti sutvā satthāraṃ khamāpetuṃ tattha agamaṃsu. Kosalarājā “te kira kosambakā bhaṇḍanakāraḥ bhikkhū āgacchanti”ti sutvā satthāraṃ upasaṅkamtivā “ahaṃ, bhante, tesāṃ mama vijitaṃ pavisitūṃ na dassāmī”ti āha. “Mahārāja, sīlavantā ete bhikkhū, kevalaṃ aññaṃaññaṃ vivādena mama vacanaṃ na gaṇhiṃsu, idāni maṃ khamāpetuṃ āgacchanti, āgacchantu mahārājā”ti. Anāthapiṇḍikopi “ahaṃ, bhante, tesāṃ vihāraṃ pavisitūṃ na dassāmī”ti vatvā tattheva bhagavatā paṭikkhitto tuṇhī ahosi. Sāvatthiyaṃ anuppattānaṃ pana tesāṃ bhagavā ekamante vivittaṃ kārāpetvā senāsanaṃ dāpesi. Aññe bhikkhū tehi saddhiṃ neva ekato nisīdanti, na tiṭṭhanti, āgatāgatā satthāraṃ pucchanti - “katamete, bhante, bhaṇḍanakāraḥ kosambakā bhikkhū”ti? Satthā “ete”ti dasseti. “Ete kira te, ete kira te”ti āgatāgatehi aṅgulikā dassiyamānā lajjāya sīsaṃ ukkhipituṃ asakkontā bhagavato pādamūle nipajjitvā bhagavantaṃ khamāpesuṃ. Satthā “bhāriyaṃ vo, bhikkhave, kataṃ, tumhe hi nāma mādisassa buddhassa santike pabbajitvā mayi sāmaggīṃ karonte mama vacanaṃ na karittha, porāṇakapaṇḍitāpi vajjhappattānaṃ mātāpitūnaṃ ovādaṃ sutvā tesu jīvītā voropiyamānesupi taṃ anatikkamtivā pacchā dvīsu raṭṭhesu rajjaṃ kārayiṃsū”ti vatvā punadeva kosambikajātaṃ kathetvā “evaṃ, bhikkhave, dīghāvukumāro mātāpitūsu jīvītā voropiyamānesupi tesāṃ ovādaṃ anatikkamtivā pacchā brahmadattassa dhītaraṃ labhitvā dvīsu kāsikosalaraṭṭhesu rajjaṃ kāresi, tumhehi pana mama vacanaṃ akarontehi bhāriyaṃ kata”nti vatvā imaṃ gāthamāha -

6. “Pare ca na vijānanti, mayamettha yamāmase;
Ye ca tattha vijānanti, tato sammanti medhagā”ti.

Tattha pareti paṇḍite ṭhapetvā tato aññe bhaṇḍanakāraḥ pare nāma. Te tattha saṅghamajjhe kolāhalaṃ karontā “mayaṃ yamāmase uparamāma vinassāma satataṃ samitaṃ maccusantikaṃ gacchāmā”ti na vijānanti. Ye ca tattha vijānantīti ye tattha paṇḍitā “mayaṃ maccusantikaṃ gacchāmā”ti vijānanti. Tato sammanti medhagāti evaṃhi te jānantaṃ yonisomanasikāraṃ uppādetvā medhagānaṃ kalahānaṃ vūpasamāya paṭipajjanti. Atha nesaṃ tāya paṭipattiyā te medhagā sammantīti. Atha vā pare cāti pubbe mayā “mā, bhikkhave, bhaṇḍana”ntiādīni vatvā ovadiyamānāpi mama ovādassa apaṭiggahaṇena atikkamanena amāmakā pare nāma. “Mayaṃ chandādivasena micchāgāhaṃ gahetvā ettha saṅghamajjhe yamāmase bhaṇḍanādīnaṃ vuddhiyā vāyamāmā”ti na vijānanti. Idāni pana yoniso paccavekkhamānā tattha tumhākaṃ antare ye ca paṇḍitapurisā “pubbe mayaṃ chandādivasena vāyamantaṃ ayoniso paṭipannā”ti vijānanti, tato tesāṃ santikā te paṇḍitapurise nissāya ime dāni kalahasaṅkhātā medhagā sammantīti ayamettha atthoti.

Gāthāpariyosāne sampattabhikkhū sotāpattiphalādīsu patitṭhahiṃsūti.

Kosambakavatthu pañcamam.

6. Mahākāḷattheravatthu

7-8. Subhānupassinti imaṃ dhammadesanaṃ satthā setabyanagaraṃ upanissāya siṃsapāvane viharanto cūḷakāḷamahākāḷe ārabba kathesi.

Setabyanagaravāsino hi cūḷakāḷo, majjhimakāḷo, mahākāḷoti tayo bhātaro kuṭumbikā. Tesu jeṭṭhakaniṭṭhā disāsu vicarivā pañcahi sakaṭasatehi bhaṇḍaṃ āharanti, majjhimakāḷo ābhaṭaṃ vikkiṇāti. Athekasmiṃ samaye te ubhopi bhātaro pañcahi sakaṭasatehi nānābhaṇḍaṃ gahetvā sāvatthiṃ gantvā sāvatthiyā ca jetavanassa ca antare sakaṭāni mocayiṃsu. Tesu mahākāḷo sāyanhasamaye mālāgandhādihatthe sāvatthivāsino ariyasāvake dhammassavanāya gacchante disvā “kuhiṃ ime gacchanti”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā “ahampi gamissāmī”ti cintetvā kaniṭṭhaṃ āmantetvā, “tāta, tesu sakaṭesu appamatto hohi, ahaṃ dhammaṃ sotuṃ gacchāmī”ti vatvā gantvā tathāgataṃ vanditvā parisapariyante nisīdi. Satthā taṃ disvā tassa ajjhāsayaavasena anupubbim katham kathento dukkhakkhandhasuttādivasena anekapariyāyena kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṃkilesaṇca kathesi. Taṃ sutvā mahākāḷo “sabbam kira pahāya gantabbaṃ, paralokaṃ gacchantaṃ neva bhoga, na ñātakā ca anugacchanti, kiṃ me gharāvāsena pabbajissāmī”ti cintetvā mahājane satthāraṃ vanditvā pakkante satthāraṃ pabbajam yācitvā satthārā “natthi te koci apaloketabbo”ti vutte, “kaniṭṭho me, bhante, atthī”ti vatvā tena hi “apalokehi na”nti vutte, “sādhu, bhante”ti vatvā gantvā kaniṭṭhaṃ pakkosāpetvā, “tāta, imaṃ sabbam sāpateyyaṃ paṭipajjāhī”ti āha. “Tumhe pana kiṃ karissatha bhātikā”ti? “Ahaṃ satthu santike pabbajissāmī”ti. So taṃ nānappakārehi yācitvā nivattetuṃ asakkonto “sādhu, sāmi, yathā ajjhāsayaṃ karoṭhā”ti āha. Mahākāḷo gantvā satthu santike pabbaji. “Ahaṃ bhātikaṃ gahetvāva uppabbajissāmī”ti cūḷakāḷopi pabbaji. Aparabhāge mahākāḷo upasampadaṃ labhitvā satthāraṃ upasaṅkamitvā sāsane dhurāni pucchitvā satthārā dvīsu dhuresu kathitesu “ahaṃ, bhante, mahallakakāle pabbajitattā ganthadhuraṃ pūretuṃ na sakkhissāmi, vipassanādhuraṃ pana pūressāmī”ti yāva arahattā kammaṭṭhānaṃ kathāpetvā sosānikadhutaṅgaṃ samādāya paṭhamayāmātikante sabbesu niddaṃ okkantesu susānaṃ gantvā paccūsakāle sabbesu anuṭṭhitesuyeva vihāraṃ āgacchati.

Athekā susānagopikā kālī nāma chavaḍāhikā therassa ṭhitatṭhānaṃ nisinnatṭhānaṃ caṅkamitatṭhānaṇca disvā “ko nu kho idhāgacchati, pariggaṇhissāmi na”nti pariggaṇhituṃ asakkonti ekadivasaṃ susānakuṭikāyameva dīpaṃ jāletvā puttadhītaro ādāya gantvā ekamante nilīyamānā majjhimayāme theram āgacchantaṃ disvā gantvā vanditvā, “ayyo, no, bhante, imasmiṃ ṭhāne viharatī”ti āha. “Āma, upāsike”ti. “Bhante, susāne viharantehi nāma vattaṃ uggaṇhituṃ vaṭṭatī”ti. Thero “kiṃ pana mayaṃ tayā kathitavatte vattissāmā”ti avatvā “kiṃ kātuṃ vaṭṭati upāsike”ti āha. “Bhante, sosānikehi nāma susāne vasanabhāvo susānagopakānaṇca vihāre mahātherassa ca gāmaabhojakassa ca kathetuṃ vaṭṭatī”ti. “Thero kiṃ kārāṇā”ti? “Katakammā corā dhanasāmikehi padānupadaṃ anubaddhā susāne bhaṇḍakaṃ chaḍḍetvā palāyanti, atha manussā sosānikānaṃ paripanthaṃ

karonti, etesaṃ pana kathite ‘mayasaṃ imassa bhaddantassa ettakaṃ nāma kālaṃ ettha vasaṇabhāvaṃ jānāma, acoro eso’ti upaddavaṃ nivārenti. Tasmā etesaṃ kathetuṃ vaṭṭati’”ti.

“Thero aññaṃ kiṃ kātappa”nti? “Bhante, susāne vasantena nāma ayyena macchamaṃsatilapiṭṭhatelaguḷādīni vajjetabbāni, divā na niddāyitabbam, kusītena na bhavitabbam, āraddhavīriyena bhavitabbam, asaṭhena amāyāvinā hutvā kalyāṇajjhāsayena bhavitabbam, sāyaṃ sabbesu suttesu vihārato āgantabbam, paccūsakāle sabbesu anuṭṭhitesuyeva vihāraṃ gantabbam. Sace, bhante, ayyo imasmiṃ tṭhāne evaṃ viharanto pabbajitakiccaṃ matthakaṃ pāpetuṃ sakkhissati, sace matasaṃraṃ ānetvā chaḍḍenti, ahaṃ kambalakūṭāgāraṃ āropetvā gandhamālādīhi sakkāraṃ katvā sarīrakiccaṃ karissāmi. No ce sakkhissati, citakaṃ āropetvā aggim jāletvā saṅkunā ākaḍḍhitvā bahi khipitvā pharasunā koṭṭetvā khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinditvā aggimhi pakkhipitvā jhāpessāmī”ti āha. Atha naṃ thero “sādhū bhadde, ekaṃ pana rūpāramaṇaṃ disvā mayhaṃ katheyysā”ti āha. Sā “sādhū”ti paccassosi. Thero yathājjhāsayena susāne samaṇadhammaṃ karoti. Cūḷakāḷatthero pana utṭhāya samuṭṭhāya gharāvāsaṃ cinteti, puttadāraṃ anussarati. “Bhātiko me atibhāriyaṃ kammaṃ karotī”ti cinteti.

Athekā kuladhītā taṃmuhuttasamuṭṭhitaṃ byādhinā sāyanhasamaye amilātā akilantā kalamakāsi. Tameṇaṃ nātakādayo dārutelādīhi saddhiṃ sāyaṃ susānaṃ netvā susānagopikāya “imaṃ jhāpehī”ti bhatim datvā niyyādetvā pakkamimsu. Sā tassā pārutavatthaṃ apanetvā taṃmuhuttamatam piṇitapiṇitam suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ disvā, “imaṃ ayyassa dassetuṃ patirūpaṃ āramaṇa”nti cintetvā gantvā theram vanditvā, “bhante, evarūpaṃ nāma āramaṇaṃ atthi, oloketha ayyā”ti āha. Thero “sādhū”ti vatvā pārupanaṃ nīharāpetvā pādatalato yāva kesaggā oloketvā “atipīṇitametaṃ rūpaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ aggimhi naṃ pakkhipitvā mahājālāhi gahitamattakāle mayhaṃ āroceyyāsi”ti vatvā sakatṭhānameva gantvā nisīdi. Sā tathā katvā therassa ārocesi. Thero gantvā olokesi. Jālāya pahaṭapahaṭatṭhānaṃ kabaragāviyā viya sarīravaṇṇaṃ ahosi, pādā namitvā olambimsu, hatthā paṭikuṭimsu, ūrunalāṭaṃ niccammaṃ ahosi. Thero “idaṃ sarīraṃ idāneva oloketānaṃ apariyantakaraṃ hutvā idāneva khayam pattaṃ vayam patta”nti rattitṭhānaṃ gantvā nisīditvā khayavayaṃ sampassamāno -

“Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino;
Uppajjitvā nirujjhanti, tesam vūpasamo sukho”ti. -

Gāthaṃ vatvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi.

Tasmiṃ arahattaṃ patte satthā bhikkhusaṅghaparivuto cārikaṃ caramāno setabyaṃ gantvā siṃsapāvanaṃ pāvisi. Cūḷakāḷassa bhariyāyo “satthā kira anuppatto siṃsapāvana”nti sutvā “amhākaṃ sāmikaṃ gaṇhissāmā”ti pesetvā satthāraṃ nimantāpesuṃ. Buddhānaṃ pana apariciṇṇatṭhāne āsanapaññattiṃ ācikkhantena ekena bhikkhunā paṭhamataraṃ gantuṃ vaṭṭati. Buddhānañhi majjhimaṭṭhāne āsanaṃ paññāpetvā tassa dakkhiṇato sārīputtattherassa, vāmato mahāmoggallānattherassa, tato paṭṭhāya ubhosu passesu bhikkhusaṅghassa āsanaṃ paññāpetabbam hoti. Tasmā mahākāḷatthero cīvarapārupanaṭṭhāne tṭhatvā, “cūḷakāḷa, tvaṃ purato gantvā āsanapaññattiṃ ācikkhā”ti cūḷakāḷaṃ pesesi. Tassa diṭṭhakālato paṭṭhāya gehajanā tena saddhiṃ parihāsaṃ karontā nīcāsānāni saṅghattherassa koṭiyaṃ attharanti, uccāsānāni saṅghanavakassa koṭiyaṃ. Itaro “mā

evaṃ karoṭṭha, nīcāsanāni upari mā paññāpetha, uccāsanāni upari paññāpetha, nīcāsanāni hetṭhā”ti āha. Itthiyo tassa vacanaṃ asuṇantiyo viya “tvaṃ kiṃ karonto vicarasi, kiṃ tava āsanāni paññāpetuṃ na vaṭṭati, tvaṃ kaṃ āpucchitvā pabbajito, kena pabbajitosi, kasmā idhāgatosi”ti vatvā nivāsanapārūpanaṃ acchinditvā setakāni nivāsetvā sīse ca mālācumbutaṃ ṭhapetvā, “gaccha satthāraṃ ānehi, mayaṃ āsanāni paññāpessāmā”ti paṇiṃsu. Na ciraṃ bhikkhubhāve ṭhatvā avassikova uppabbajitattā lajjituṃ na jānāti, tasmā so tena ākappena nirāsaṅkova gantvā satthāraṃ vanditvā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ ādāya āgato. Bhikkhusaṅghassa pana bhattakiccāvasāne mahākālāssa bhariyāyo “imāhi attano sāmiko gahito, mayampi amhākaṃ sāmikaṃ gaṇhissāmā”ti cintetvā punadivase satthāraṃ nimantayīṃsu. Tadā pana āsanapaññāpanatthaṃ añño bhikkhu agamāsi. Tā tasmīṃ khaṇe okāsaṃ alabhitvā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nisīdāpetvā bhikkhaṃ adāṃsu. Cūlakālāssa pana dve bhariyāyo, majjhimakālāssa catasso, mahākālāssa pana aṭṭha. Bhikkhūpi bhattakiccaṃ kātukāmā nisīditvā bhattakiccamaṃsu, bahi gantukāmā utṭhāya agamaṃsu. Satthā pana nisīditvā bhattakiccaṃ kari. Tassa bhattakiccapariyosāne tā itthiyo, “bhante, mahākālo amhākaṃ anumodanaṃ katvā āgacchissati, tumhe purato gacchathā”ti vadiṃsu. Satthā “sādhū”ti vatvā purato agamāsi. Gāmadvāraṃ patvā bhikkhū ujjhāyīṃsu “kiṃ nāmetaṃ satthārā kataṃ, ñatvā nu kho kataṃ, udāhu ajānitvā. Hiyyo cūlakālāssa purato gatattā pabbajjantarāyo jāto, ajja aññassa purato gatattā antarāyo nāhosi. Idāni mahākālaṃ ṭhapetvā āgato, sīlavā kho pana bhikkhu ācārasampanno, karissati nu kho tassa pabbajjantarāya”nti. Satthā tesāṃ vacanaṃ sutvā nivattitvā ṭhito “kiṃ kathetha, bhikkhave”ti pucchi. Te tamatthaṃ ārocesuṃ. “Kiṃ pana tumhe, bhikkhave, cūlakālaṃ viya mahākālaṃ sallakkhethā”ti? “Āma, bhante”. Tassa hi dve pajāpatiyo, imassa aṭṭha. “Aṭṭhahi parikkhipitvā gahito kiṃ karissati, bhante”ti? Satthā “mā, bhikkhave, evaṃ avacuttha, cūlakālo utṭhāya samuṭṭhāya subhārammaṇabahuḷo viharati, papāte ṭhito dubbalarukkkhasadiso. Mayhaṃ pana putto mahākālo asubhānupassī viharati, ghanasalapabbato viya acalo”ti vatvā imā gāthā abhāsi -

7. “Subhānupassīṃ viharantaṃ, indriyesu asaṃvutaṃ;
Bhojanamhi cāmattaññuṃ, kusītaṃ hīnavīriyaṃ;
Taṃ ve pasahati māro, vāto rukkhava dubbalaṃ.
8. “Asubhānupassīṃ viharantaṃ, indriyesu susaṃvutaṃ;
Bhojanamhi ca mattaññuṃ, saddhaṃ āradhaviīriyaṃ;
Taṃ ve nappasahatī māro, vāto selaṃva pabbata”nti.

Tattha subhānupassīṃ viharantanti suttaṃ anupassantaṃ, itṭhārammaṇe mānaṃsaṃ vissajjetvā viharantanti attho. Yo hi puggalo nimittaggāhaṃ anubyañjanaggāhaṃ gaṇhanto “nakhā sobhanā”ti gaṇhāti, “aṅguliyo sobhanā”ti gaṇhāti, “hatthapādā, jaṅghā, ūru, kaṭi, udaraṃ, thanā, gīvā, oṭṭhā, dantā, mukhaṃ, nāsā, akkhini, kaṇṇā, bhamukā, nalātaṃ, kesā, sobhanā”ti gaṇhāti, “kesā, lomā, nakhā, dantā, taco, sobhanā”ti gaṇhāti, vaṇṇo subho, saṇṭhānaṃ subhanti, ayaṃ subhānupassī nāma. Evaṃ taṃ subhānupassīṃ viharantaṃ. Indriyesūti cakkhādīsu chasu indriyesu. Asaṃvutanti cakkhudvārādīni arakkhantaṃ. Pariyesanamattā paṭiggahaṇamattā paribhogamattāti imissā mattāya ajānanato bhojanamhi cāmattaññuṃ. Apica paccavekkhaṇamattā vissajjanamattāti imissāpi mattāya ajānanato amattaññuṃ, idaṃ bhojanaṃ dhammikaṃ, idaṃ adhammikantipi ajānantaṃ.

Kāmacchandabyāpādavihiṃsāvitakkavasitāya kusītaṃ. Hīnavīriyanti nibbīriyaṃ catūsu iriyāpathesu vīriyakaraṇarahitaṃ. Pasahatīti abhibhavati ajjhottharati. Vāto rukkhaṃva dubbalanti balavavāto chinnapapāte jātaṃ dubbalarukkhāṃ viya. Yathā hi so vāto tassa dubbalarukkhassa pupphaphalapallavādīnīpi pātetī, khuddakasākhāpi bhañjati, mahāsākhāpi bhañjati, samūlakampi taṃ rukkhāṃ uppāṭetvā uddhammūlaṃ adhosākhāṃ katvā gacchati, evameva evarūpaṃ puggalaṃ anto uppanno kilesamāro pasahati, balavavāto dubbalarukkhassa pupphaphalapallavādīpātanaṃ viya khuddānukhuddakāpattīpajjanampi karoti, khuddakasākhābhañjanaṃ viya nissaggiyādiāpattīpajjanampi karoti, mahāsākhābhañjanaṃ viya terasasaṅghādisesāpattīpajjanampi karoti, uppāṭetvā uddhaṃ, mūlakampi heṭṭhāsākhāṃ katvā pātanaṃ viya pārājikāpattīpajjanampi karoti, svākkhātasāsanā nīharitvā katipāheneva gihibhāvaṃ pāpetīti evaṃ evarūpaṃ puggalaṃ kilesamāro attano vase vattetīti attho.

Asubhānupassinti dasasu asubhesu aññataraṃ asubhaṃ passantaṃ paṭikūlamanasikāre yuttaṃ kese asubhato passantaṃ lome nakhe dante taçaṃ vaṇṇaṃ saṇṭhānaṃ asubhato passantaṃ. Indriyesūti chasu indriyesu. Susaṃvutanti nimittādigāharahitaṃ pihitadvāraṃ. Amattaññutāpaṭikkhepena bhojanamhi ca mattaññuṃ. Saddhanti kammaṃ ceva phalassa ca saddahanaṃ lokikāya saddhāya ceva tīsu vatthūsu aveccappasādasākhātāya lokuttarasaddhāya ca samannāgataṃ. Āraddhavīriyanti paggaḥitavīriyaṃ paripuṇṇavīriyaṃ. Taṃ veti evarūpaṃ taṃ puggalaṃ yathā dubbalavāto saṇikaṃ paharanto ekagghanaṃ selaṃ cāletuṃ na sakkoti, tathā abbhantare uppajjamānopi dubbalakilesamāro nappasahati, khobhetuṃ vā cāletuṃ vā na sakkotīti attho.

Tāpi kho tassa purāṇadutiyaikāyo therāṃ parivāretvā “tvāṃ kaṃ āpucchitvā pabbajito, idāni gihī bhavissasi na bhavissasi”tiādīni vatvā kāsāvaṃ nīharitukāmā ahesuṃ. Thero tāsāṃ ākāraṃ sallakkhetvā nisinnāsanā vuṭṭhāya iddhiyā uppattitvā kūṭāgārakaṇṇikaṃ dvidhā bhinditvā ākāsenāgantvā satthari gāthā pariyosāpenteyeva satthu suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ abhitthavanto ākāso otaritvā tathāgatassa pāde vandi.

Gāthāpariyosāne sampattabhikkhū sotāpattiphalādīsu paṭiṭṭhahimsūti.

Mahākāḷattheravatthu chaṭṭhaṃ.

7. Devadattavatthu

9-10. Anikkasāvoti imaṃ dhammaḍḍanaṃ satthā jetavane viharanto rājagahe devadattassa kāsāvalābhaṃ ārabha kathesi.

Ekasmiñhi samaye dve aggasāvakā pañcasate pañcasate attano attano parivāre ādāya satthāraṃ āpucchitvā vanditvā jetavanato rājagahaṃ agamaṃsu. Rājagahavāsino dvepi tayopi bahūpi ekato hutvā āgantukadānaṃ adaṃsu. Athekadivaṃ āyasmā sārīputto anumodanaṃ karonto “upāsakā eko sayāṃ dānaṃ deti, paraṃ na samādeti, so nibbattanibbattaṭṭhāne bhogasampadaṃ labhati, no parivārasampadaṃ. Eko sayāṃ na deti, paraṃ samādeti, so nibbattanibbattaṭṭhāne parivārasampadaṃ labhati, no bhogasampadaṃ. Eko sayampi na deti, parampi na samādeti, so nibbattanibbattaṭṭhāne kaṇṇikamattampi kucchipūraṃ na labhati, anātho hoti nippaccayo. Eko sayampi deti, parampi

samādapeti, so nibbattanibbattaṭṭhāne attabhāvasatepi attabhāvasahassepī
attabhāvasatasahassepī bhogasampadañceva parivārasampadañca labhatī”ti evaṃ
dhammaṃ desesi.

Tameko paṇḍitapuriso dhammaṃ sutvā “acchariyā vata bho, abbhutā vata bho
dhammadesanā, sukāraṇaṃ kathitaṃ, mayā imāsaṃ dvinnāṃ sampattīnaṃ
nipphādaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā - “bhante, sve mayhaṃ bhikkhaṃ
gaṇhathā”ti therāṃ nimantesi. “Kittakehi te bhikkhūhi attho upāsakā”ti. “Kittakā
pana vo, bhante, parivārā”ti? “Sahassamattā upāsakā”ti. “Sabbehi saddhiṃyeva sve
bhikkhaṃ gaṇhatha, bhante”ti. “Thero adhivāsesi”. Upāsako nagaravīthiyaṃ caranto
- “ammā, tātā, mayā bhikkhusahassaṃ nimantitaṃ, tumhe kittakānaṃ bhikkhūnaṃ
bhikkhaṃ dātuṃ sakkhissatha, tumhe kittakāna”nti samādapesi. Manussā attano
attano pahonakaniyāmena - “mayaṃ dasannaṃ dassāma, mayaṃ vīsatiyā, mayaṃ
satassā”ti āhaṃsu. Upāsako - “tena hi ekasmiṃ ṭhāne samāgamaṃ katvā ekatova
parivissāma, sabbe tilaṇḍulasappimadhuphāṇitādīni samāharathā”ti ekasmiṃ
ṭhāne samāharāpesi.

Athassa eko kuṭumbiko satasahassagghaṇikaṃ gandhakāsāvavattaṃ datvā - “sace
te dānavattaṃ nappahoti, idaṃ vissajjetvā yaṃ ūnaṃ, taṃ pūreyyāsi. Sace pahoti,
yassicchasi, tassa bhikkhuno dadeyyāsi”ti āha. Tadā tassa sabbaṃ dānavattaṃ
pahosi, kiñci ūnaṃ nāma nāhosi. So manusse pucchi - “idaṃ, ayyā, kāsāvaṃ ekena
kuṭumbikena evaṃ nāma vatvā dinnaṃ atirekaṃ jātaṃ, kassa naṃ demā”ti. Ekacce
“sāriputtattherassā”ti āhaṃsu. Ekacce “thero sassapākasamaye āgantvā
gamanasīlo, devadatto amhākaṃ maṅgalāmaṅgalesu sahāyo udakamaṇiko viya
niccaṃ patiṭṭhito, tassa taṃ demā”ti āhaṃsu. Sambahulikāya kathāyapi
“devadattassa dātabba”nti vattāro bahutarā ahesuṃ, atha naṃ devadattassa
adaṃsu. So taṃ chinditvā sibbitvā rajitvā nivāsetvā pārūpitvā vicarati. Taṃ disvā
manussā “nayidaṃ devadattassa anucchavikaṃ, sāriputtattherassa anucchavikaṃ.
Devadatto attano ananucchavikaṃ nivāsetvā pārūpitvā vicarati”ti vadiṃsu. Atheko
disāvāsiko bhikkhu rājagahā sāvatthiṃ gantvā satthāraṃ vanditvā katapaṭisanthāro
satthārā dvinnāṃ aggasāvakānaṃ phāsuvihāraṃ pucchito ādito paṭṭhāya sabbaṃ
taṃ pavattiṃ ārocesi. Satthā “na kho bhikkhu idāneveso attano ananucchavikaṃ
vatthaṃ dhāreti, pubbehi dhāresiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari -

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasivāsī eko hatthimārako
hatthiṃ māretvā māretvā dante ca nakhe ca antāni ca ghanamaṃsañca āharitvā
vikkiṇanto jīvitaṃ kappeti. Athekasmiṃ araññe anekasahassā hatthino gocaraṃ
gahetvā gacchantā paccekabuddhe disvā tato paṭṭhāya gacchamānā
gamanāgamanakāle jaṇṇukehi nipatitvā vanditvā pakkamanti. Ekadivasañhi
hatthimārako taṃ kiriyaṃ disvā - “ahaṃ ime kicchena māremi, ime ca
gamanāgamanakāle paccekabuddhe vandanti, kiṃ nu kho disvā vandanti”ti cintento
- “kāsāva”nti sallakkhetvā, “mayāpi idāni kāsāvaṃ laddhuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā
ekassa paccekabuddhassa jātassaraṃ oruyha nhāyantassa tīre ṭhapitesu kāsāvesu
cīvaraṃ thenetvā tesāṃ hatthīnaṃ gamanāgamanamagge sattiṃ gahetvā sasīsaṃ
pārūpitvā nisīdati. Hatthino taṃ disvā - “paccekabuddho”ti saññāya vanditvā
pakkamanti. So tesāṃ sabbapacchato gacchantaṃ sattiyaṃ paharitvā māretvā
dantādīni gahetvā sesāṃ bhūmiyaṃ nikhaṇitvā gacchati. Aparabhāge bodhisatto
hatthiyoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā hatthijetṭhako yūthapati ahosi. Tadāpi so tatheva
karoti. Mahāpuriso attano parisāya parihāniṃ ṇatvā, “kuhiṃ ime hatthī gatā, mandā

jātā”ti pucchitvā, “na jānāma, sāmī”ti vutte, “kuhiñci gacchantā maṃ anāpucchitvā na gamissanti, paripanthena bhavitabba”nti vatvā, “ekasmiṃ ṭhāne kāsāvaṃ pārupitvā nisinnassa santikā paripanthena bhavitabba”nti parisankitvā, “taṃ pariggaṇhituṃ vaṭṭatī”ti sabbe hatthī purato pesetvā sayaṃ pacchato vilambamāno āgacchati. So sesahatthīsu vanditvā gatesu mahāpurisaṃ āgacchantaṃ disvā cīvaram saṃharitvā sattiṃ vissajji. Mahāpuriso satiṃ uppaṭṭhapetvā āgacchanto pacchato paṭikkamitvā sattiṃ vivajjesi. Atha naṃ “iminā ime hatthī nāsītā”ti gaṇhituṃ pakkhandi. Itaro ekaṃ rukkhaṃ purato katvā nilīyi. Atha “naṃ rukkhena saddhiṃ soṇḍāya parikkhipitvā gahetvā bhūmiyaṃ pothessāmī”ti tena nīharitvā dassitaṃ kāsāvaṃ disvā - “sacāhaṃ imasmiṃ dubbhissāmi, anekasahassesu me buddhapaccekabuddhakhīṇāsavesu lajjā nāma bhinnā bhavissatī”ti adhivāsetvā - “tayā me ettakā ṇātakā nāsītā”ti pucchi. “Āma, sāmī”ti. “Kasmā evaṃ bhāriyakammamakāsi, attano ananucchavikaṃ vītarāgānaṃ anucchavikaṃ vatthaṃ paridahitvā evarūpaṃ kammaṃ karontena bhāriyaṃ tayā kata”nti. Evañca pana vatvā uttaripi naṃ niggaṇhanto “anikkasāvo kāsāvaṃ...pe... sa ve kāsāvamarahatī”ti gāthaṃ vatvā - “ayuttaṃ te kata”nti vatvā taṃ vissajjesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā, “tadā hatthimārako devadatto ahosi, tassa niggāhako hatthināgo ahamevā”ti jātakaṃ samodhānetvā, “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi devadatto attano ananucchavikaṃ vatthaṃ dhāresiyevā”ti vatvā imā gāthā abhāsi -

9. “Anikkasāvo kāsāvaṃ, yo vatthaṃ paridahissati;
Apeto damasaccena, na so kāsāvamarahati.
10. “Yo ca vantakasāvassa, sīlesu susamāhito;
Upeto damasaccena, sa ve kāsāvamarahatī”ti.

Chaddantajātakenāpi ca ayamatto dīpetabbo.

Tattha anikkasāvoti rāgādīhi kasāvehi sakasāvo. Paridahissatīti nivāsanapārūpanaattharaṇavasena paribhuñjissati. Paridhassatītipi pāṭho. Apeto damasaccenāti indriyadameṇa ceva paramatthasaccapakkhikena vacīsaccena ca apeto, viyutto pariccatthoti attho. Na soti so evarūpo puggalo kāsāvaṃ paridahituṃ nārahati. Vantakasāvassāti catūhi maggehi vantakasāvo chaḍḍitakasāvo pahīnakasāvo assa. Sīlesūti catupārisuddhisīlesu. Susamāhitoti suṭṭhu samāhito suṭṭhito. Upetoti indriyadameṇa ceva vuttappakārena ca saccena upagato. Sa veti so evarūpo puggalo taṃ gandhakāsāvavattaṃ arahatīti.

Gāthāpariyosāne so disāvāsiko bhikkhu sotāpanno ahosi, aññepi bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsu. Desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Devadattavatthu sattamaṃ.

8. Sāriputtattheravatthu

11-12. Asāre sāramatinoti imaṃ dhammadesanaṃ satthā veḷuvane viharanto aggasāvakehi niveditaṃ sañcayassa anāgamaṃ ārabba kathesi.

Tatrāyaṃ anupubbikathā - amhākañhi satthā ito kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṅkhyeyyānaṃ matthake amaravatiyā nāma nagare sumedho nāma brāhmaṇakumāro hutvā sabbasippesu nipphattiṃ patvā mātāpitūnaṃ accayena

anekakoṭisaṅkhyam dhanam pariccajivā isipabbajjam pabbajivā himavante vasanto
 jhānābhiññā nibbattetvā ākāseṇa gacchanto dīpaṅkaradasabalassa
 sudassanavihārato rammavatīnagaram pavisanatthāya maggam sodhayamānam
 janam disvā sayampi ekaṃ padesaṃ gahetvā maggam sodheti. Tasmim
 asodhiteyeva āgatassa satthuno attānam setum katvā kalale ajinacammaṃ
 attharivā “satthā sasāvakaṅgho kalalam anakkamitvā maṃ akkamanto
 gacchatū”ti nipanno. Satthārā taṃ disvā “buddhaṅkuro esa, anāgate
 kappasatasahassādhikānam catunnam asaṅkhyeyyānam pariyosāne gotamo nāma
 buddho bhavissatī”ti byākato. Tassa satthuno aparabhāge “koṇḍañño maṅgalo
 sumano revato sobhito anomadassī padumo nārado padumuttaro sumedho sujāto
 piyadassī atthadassī dhammadassī siddhattho tisso phusso vipassī sikhī vessabhū
 kakusandho koṇāgamano kassapo”ti lokaṃ obhāsetvā uppannānam imesampi
 tevīsatiyā buddhānam santike laddhabyākaraṇo, “dasa pāramiyo, dasa upapāramiyo,
 dasa paramatthapāramiyo”ti samattiṃsa pāramiyo pūretvā vessantarattabhāve tṭhito
 pathavikampanāni mahādānāni datvā puttadāraṃ pariccajivā āyupariyosāne
 tusitapure nibbattitvā tattha yāvatāyukaṃ tṭhatvā dasa saḥassacakkavāḷadevatāhi
 sannipatitvā -

“Kālo deva mahāvīra, uppajja mātukucchiyaṃ;
 Sadevakaṃ tārayanto, bujjhassu amataṃ pada”nti. -

Vutte -

“Kālam desaṅca dīpaṅca, kulam mātarameva ca;
 Ime paṇca viloketvā, uppajjati mahāyaso”ti. -

Paṇca mahāvilokanāni viloketvā tato cuto sakyarājakule paṭisandhim gahetvā
 dasamāsaccayena mātukucchito vijāyi. Soḷasavassakāle tattha mahāsampattiya
 parihariyamāno anukkamena bhadrayobbanam patvā tiṇṇam utūnam anucchavikesu
 tīsu pāsādesu devalokasirim viya rajjasirim anubhavanto uyyānakīḷāya
 gamanasamaye anukkamena jiṇṇabyādhimatasāṅkhāte tayo devadūte disvā
 saṅjātasamvego nivattitvā catutthavāre pabbajitam disvā, “sādhu pabbajjā”ti
 pabbajjāya rucim uppādetvā uyyānam gantvā tattha divasaṃ khepetvā
 maṅgalapokkharāṇitire nisinno kappakavesaṃ gahetvā āgatena vissakammena
 devaputtena alaṅkatapaṭiyatto rāhulakumārassa jātasāsaṃ sutvā puttasiṇehassa
 balavabhāvaṃ ṇatvā, “yāva idaṃ bandhanaṃ na vaḍḍhati, tāvadeva naṃ
 chindissāmī”ti cintetvā sāyaṃ nagaram pavisanto -

“Nibbutā nūna sā mātā, nibbuto nūna so pitā;
 Nibbutā nūna sā nārī, yassāyaṃ īdiso patī”ti. -

Kisāgotamiyā nāma pitucchādhītāya bhāsitaṃ imaṃ gātham sutvā, “ahaṃ imāya
 nibbutapadaṃ sāvito”ti muttāhāraṃ omuñcitvā tassā pesetvā attano bhavanaṃ
 pavisitvā sirisayane nisinno niddopagatānam nāṭakitthīnam vippakāraṃ disvā
 nibbinnahadayo channaṃ utṭhāpetvā kaṇḍakaṃ āharāpetvā taṃ āruya
 channasahāyo dasasahassacakkavāḷadevatāhi parivuto mahābhikkhamanaṃ
 nikkhamitvā anomānadītire pabbajivā anukkamena rājagahaṃ gantvā tattha piṇḍāya
 caritvā paṇḍavapabbatapabbhāre nisinno magadharaṇṇā rajjena nimantiyamāno taṃ
 paṭikkhipitvā sabbaññutaṃ patvā attano vijitaṃ āgamanatthāya tena gahitapaṭiñño
 āḷaraṅca udakaṅca upasaṅkamitvā tesam santike adhigatavisesaṃ alaṅkaritvā

chabbassāni mahāpadhānaṃ padahitvā visākhapuṇṇamadivase pātova sujātāya dinnapāyasam paribhuñjitvā nerañjarāya nadiyā suvaṇṇapātiṃ pavāhetvā nerañjarāya nadiyā tīre mahāvanasaṇḍe nānāsamāpattīhi divasabhāgaṃ vītinaṃmetvā sāyanhasamaye sotthiyena dinnam tiṇam gahetvā kālena nāgarājena abhitthutaguṇo bodhimaṇḍam āruyha tiṇāni santharivā “na tāvimaṃ pallaṅkam bhindissāmi, yāva me anupādāya āsavehi cittaṃ na muccissati”ti paṭiññaṃ katvā puratthābhimukho nisīditvā sūriye anattaṅgamiteyeva mārabalam vidhamitvā paṭhamayāme pubbenivāsaññaṃ, majjhimayāme cutūpapātaññaṃ patvā pacchimayāmāvasāne paccayākāre ñaṇam otāretvā aruṇuggamane dasabalacatuvesārajjādisabbaguṇapaṭimaṇḍitaṃ sabbaññaṇaṇṇaṇṇaṃ paṭivijjhitvā sattasattāham bodhimaṇḍe vītinaṃmetvā aṭṭhame sattāhe ajapālanigrodhamūle nisinno dhammagambhīratāpaccavekkhaṇena appossukkatam āpajjamāno dasasahassacakkavālamahābrahmaparivārena sahampatibrahmunā āyācitadhammadesano buddhacakkhunā lokaṃ voloketvā brahmuno ajjhesanaṃ adhivāsetvā, “kassa nu kho aham paṭhamam dhammam deseyya”nti olokeno ālārudakānaṃ kālakatabhāvaṃ ñatvā pañcavaggiyānaṃ bhikkhūnaṃ bahūpakārataṃ anussarivā uttāhāyāsanaṃ kāsipuraṃ gacchanto antarāmagge upakena saddhiṃ mantetvā āsāhipuṇṇamadivase isipatane migadāye pañcavaggiyānaṃ vasanaṭṭhānaṃ patvā te ananucchavikena samudācārena samudācarante saññāpetvā aññātakonḍaññaṃappamukhe aṭṭhārasa brahmakotiyo amatapānaṃ pāyento dhammacakkaṃ pavattetvā pavattitavaradhammacakko pañcamiyam pakkhassa sabbepi te bhikkhū arahatte paṭiṭṭhāpetvā tam divasameva yasakulaputtassa upanissayasampattiṃ disvā tam rattibhāge nibbinditvā geham pahāya nikkhantaṃ disvā, “ehi yasā”ti pakkositvā tasmimyeva rattibhāge sotāpattiṭṭhale pāpetvā punadivase arahattaṃ pāpetvā aparepi tassa sahāyake catupaṇṇāsa jane ehibhikkhupabbajjāya pabbājetvā arahattaṃ pāpesi.

Evam loka ekasaṭṭhiyā arahantesu jātesu vuṭṭhavasso pavāretvā, “caratha, bhikkhave, cārika”nti saṭṭhi bhikkhū disāsu pesetvā sayam uruvelam gacchanto antarāmagge kappāsikavanasaṇḍe tiṃsa jane bhaddavaggiyakumāre vinesi. Tesu sabbapacchimako sotāpanno sabbuttamo anāgāmī ahosi. Te sabbepi ehibhikkhubhāveneva pabbājetvā disāsu pesetvā sayam uruvelam gantvā aḍḍhuḍḍhāni pāṭihāriyasahassāni dassetvā uruvelakassapādayo sahassajaṭṭilaparivāre tebhātikajaṭṭile vinetvā ehibhikkhubhāveneva pabbājetvā gayāsīse nisīdāpetvā ādittapariyāyadesanāya arahatte paṭiṭṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto “bimbisārarañño dinnam paṭiññaṃ mocessāmī”ti rājagahanagarūpacāre laṭṭhivanuyyānaṃ gantvā, “satthā kira āgato”ti sutvā dvādasanahutehi brāhmaṇagahapatikehi saddhiṃ āgatassa rañño madhuradhammakathaṃ kathento rājānaṃ ekādasahi nahutehi saddhiṃ sotāpattiṭṭhale paṭiṭṭhāpetvā ekanahutaṃ saraṇesu paṭiṭṭhāpetvā punadivase sakkena devarājena māṇavakavaṇṇam gahetvā abhitthutaguṇo rājagahanagaraṃ pavisitvā rājanivesane katabhattakicco veḷuvanārāmaṃ paṭiggahetvā tattheva vāsam kappesi. Tattha naṃ sārīputtamoggallānā upasaṅkamimsu.

Tatrāyam anupubbikathā - anuppanneyeva hi buddhe rājagahato avidūre upatissagāmo kolitagāmoti dve brāhmaṇagāmā ahesuṃ. Tesu upatissagāme sārīyā nāma brāhmaṇiyā gabbhassa paṭiṭṭhitadivaseyeva kolitagāme moggaliyā nāma brāhmaṇiyāpi gabbho paṭiṭṭhāsi. Tāni kira dvepi kulāni yāva sattamā kulaparivaṭṭā ābaddhapaṭibaddhasahāyakāneva ahesuṃ, tasmaṃ dvinnampi ekadivasameva

gabbhaparihāraṃ adamsu. Tā ubhopi dasamāsacceyena putte vijāyimsu. Nāmaggaṇadivase sāriyā brāhmaṇiyā puttassa upatissagāmake jeṭṭhakulassa puttattā upatissoti nāmaṃ kariṃsu, itarassa kolitagāme jeṭṭhakulassa puttattā koluti nāmaṃ kariṃsu. Te ubhopi vuḍḍhimanvāya sabbasippānaṃ pāraṃ agamaṃsu. Upatissamānavassa kīḷanattāya nadiṃ vā uyyānaṃ vā gamanakāle pañca suvaṇṇasivikasatāni parivārāni honti, kolitamānavassa pañca ājaññayuttarathasatāni. Dvepi janā pañcapañcamānavakasataparivārā honti. Rājagahe ca anusaṃvaccharam giraggasamajjo nāma ahosi. Tesam dvinnampi ekaṭṭhāneyeva mañcaṃ bandhanti. Dvepi ekato nisīditvā samajjaṃ passantā hasitabbaṭṭhāne hasanti, saṃvegaṭṭhāne saṃvejenti, dāyaṃ dātuṃ yuttaṭṭhāne dāyaṃ denti. Tesam imināva niyāmena ekadivasam samajjaṃ passantānaṃ paripākagatatā ñāṇassa purimadivasesu viya hasitabbaṭṭhāne hāso vā saṃvegaṭṭhāne saṃvego vā dātuṃ yuttaṭṭhāne dānaṃ vā nāhosi. Dvepi pana janā evaṃ cintayimsu - “kimettha oloketabbaṃ atthi, sabbepime appatte vassasate appaṇṇattikabhāvaṃ gamissanti, amhehi pana ekaṃ mokkhadhammaṃ pariyesituṃ vaṭṭatī”ti ārammaṇaṃ gahetvā nisīdiṃsu. Tato kolito upatissaṃ āha - “samma upatissa, na tvaṃ aññesu divasesu viya haṭṭhapahaṭṭho, idāni anattamanadhātukosi, kiṃ te sallakkhita”nti? “Samma kolita, etesaṃ volokane sāro natthi, niratthakametaṃ, attano mokkhadhammaṃ gavesituṃ vaṭṭatī”ti idaṃ cintayanto nisinnomhi. Tvaṃ pana kasmā anattamanosīti? Sopi tatheva āha. Athassa attanā saddhiṃ ekajjhāsayataṃ ñatvā upatisso āha - “amhākaṃ ubhinnampi sucintikaṃ, mokkhadhammaṃ pana gavesantehi ekā pabbajjā laddhuṃ vaṭṭati. Kassa santike pabbajāmā”ti?

Tena kho pana samayena sañcayo nāma paribbājako rājagahe paṭivasati mahatiyā paribbājakaparisāya saddhiṃ. Te “tassa santike pabbajissāmā”ti pañcamānavakasatāni “sivikāyo ca rathe ca gahetvā gacchathā”ti uyyojetvā ekāya sivikāya ekena rathena gantvā sañcayassa santike pabbajimsu. Tesam pabbajitakālato paṭṭhāya sañcayo atirekalābhaggayasaggappatto ahosi. Te katipāheneva sabbaṃ sañcayassa samayaṃ parimadditvā, “ācariya, tumhākaṃ jānanasamayo ettakova, udāhu uttarimpi atthī”ti pucchiṃsu. “Ettakova sabbaṃ tumhehi ñāta”nti vutte cintayimsu - “evaṃ sati imassa santike brahmacariyavāso niratthako, mayaṃ yaṃ mokkhadhammaṃ gavesituṃ nikkhantā, so imassa santike uppādetuṃ na sakkā, mahā kho pana jambudīpo, gāmanigamarājadhāniyo carantā addhā mokkhadhammadesakaṃ kañci ācariyaṃ labhissāmā”ti. Tato paṭṭhāya, “yattha yattha paṇḍitā samaṇabrāhmaṇā atthī”ti vadanti, tattha tattha gantvā sākacchaṃ karonti. Tehi puṭṭhaṃ pañhaṃ aññe kathetuṃ na sakkonti, te pana tesam pañhaṃ vissajjenti. Evaṃ sakalajambudīpaṃ pariggaṇhitvā nivattitvā sakaṭṭhānameva āgantvā, “samma kolita, amhesu yo paṭṭhamaṃ amataṃ adhigacchati, so itarassa ārocetū”ti katikaṃ akaṃsum.

Evaṃ tesu katikaṃ katvā viharantesu satthā vuttānukkamena rājagahaṃ patvā veḷuvanaṃ paṭiggahetvā veḷuvane viharati. Tadā “caratha, bhikkhave, cārikaṃ bahujaṇahitāyā”ti ratanattayaguṇapakāsanatthaṃ uyyojitānaṃ ekasaṭṭhiyā arahantānaṃ antare pañcavaggiyānaṃ abbhantaro assajitthero paṭinivattitvā rājagahaṃ āgato, punadivase pātova pattacīvaramādāya rājagahaṃ piṇḍāya pāvisi. Tasmim samaye upatissapariibbājakopi pātova bhattakiccaṃ katvā paribbājakārāmaṃ gacchanto theram disvā cintesi - “mayā evarūpo pabbajito nāma na diṭṭhapubboyeva, ye loke arahanto vā arahattamaggaṃ vā samāpannā, ayaṃ tesam bhikkhūnaṃ aññataro, yaṃnūnāhaṃ imaṃ bhikkhuṃ upasaṅkamitvā

puccheyyam - ‘kaṃsi tvam, āvuso, uddissa pabbajito, ko vā te satthā, kassa vā tvam dhammam rocesī’”ti? Athassa etadahosi - “akālo kho imaṃ bhikkhum pañham pucchitum, antaragharam pavitttho piṇḍāya carati, yamñunāham imaṃ bhikkhum piṭṭhito piṭṭhito anubandheyyam, atthikehi upaññātam magga”nti. So theram laddhapiṇḍapātam aññataram okāsam gacchantam disvā nisīditukāmatañcassa ñatvā attano paribbājakapīṭhakaṃ paññāpetvā adāsi, so bhattakiccapariyosānepissa attano kuṇḍikāya udakaṃ adāsi.

Evam ācariyavattam katvā katabhattakiccena therena saddhim madhurapaṭisanthāram katvā evamāha - “vipasannāni kho pana te, āvuso, indriyāni, parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto, kaṃsi tvam, āvuso, uddissa pabbajito, ko vā te satthā, kassa vā tvam dhammam rocesī’”ti pucchi. Thero cintesi - “ime paribbājakā nāma sāsanaṃ paṭipakkhabhūtā, imassa sāsanaṃ gambhīratam dassessāmī’”ti. Attano navakabhāvaṃ dassento āha - “ahaṃ kho, āvuso, navo acirapabbajito, adhunāgato imaṃ dhammavinayaṃ, na tāvāham sakkhissāmi vitthārena dhammam desetu”nti. Paribbājako - “ahaṃ upatisso nāma, tvam yathāsattiyā appam vā bahum vā vada, etaṃ nayasatena nayasahassena paṭivijjhitaṃ mayham bhāro”ti cintetvā āha -

“Appam vā bahum vā bhāsassu, atthameva me brūhi;
Attheneva me attho, kiṃ kāhasi byañjanaṃ bahu”nti.

Evam vutte thero - “ye dhammā hetuppabhavā”ti gāthamāha. Paribbājako paṭhamapadadvayameva sutvā saḥassanayapaṭimaṇḍite sotāpattiphale patiṭṭhahi, itaram padadvayaṃ sotāpannakāle niṭṭhāpesi. So sotāpanno hutvā uparivisesse appavattante “bhavissati ettha kāraṇa”nti sallakkhetvā theram āha - “bhante, mā upari dhammadesanaṃ vaḍḍhayittha, ettakameva hotu, kuhiṃ amhākaṃ satthā vasatī’”ti? “Veḷuvane, āvuso”ti. “Tena hi, bhante, tumhe purato yātha, mayham eko sahāyako atthi, amhehi ca aññamaññaṃ katikā katā ‘amhesu yo amataṃ paṭhamam adhigacchati, so itarassa ārocetū’”ti. Aham taṃ paṭiññaṃ mocetvā sahāyakaṃ gahetvā tumhākaṃ gatamaggeneva satthu santikaṃ āgamissāmīti pañcapatiṭṭhitena therassa pādesu nipatitvā tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā theram uyyojetvā paribbājakārāmābhimukho agamāsi”.

Atha kho kolitaparibbājako taṃ dūratova āgacchantam disvā, “ajja mayham sahāyakassa mukhavaṇṇo na aññadivasesu viya, addhā tena amataṃ adhigataṃ bhavissatī’”ti amatādhigamaṃ pucchi. Sopissa “āmāvuso, amataṃ adhigata”nti paṭijānitvā tameva gātham abhāsi. Gāthāpariyosāne kolito sotāpattiphale patiṭṭhahitvā āha - “kuhiṃ kira, samma, amhākaṃ satthā vasatī’”ti? “Veḷuvane kira, samma, evam no ācariyena assajittherena kathita”nti. “Tena hi, samma, āyāma, satthāram passissāmā”ti. Sāriputtatthero ca nāmesa sadāpi ācariyapūjakova, tasmā sahāyam evamāha - “samma, amhehi adhigataṃ amataṃ amhākaṃ ācariyassa sañcayaparibbājakassāpi kathessāma, bujjhamāno paṭivijjhissati, appaṭivijjhanto amhākaṃ saddahitvā satthu, santikaṃ gamissati, buddhānaṃ desanaṃ sutvā maggaphalapaṭivedhaṃ karissatī’”ti. Tato dvepi janā sañcayassa santikaṃ agamaṃsu.

Sañcayo te disvāva - “kiṃ, tātā, koci vo amatamaggadesako laddho”ti pucchi. “Āma, ācariya, laddho, buddho loke uppanno, dhammo loke uppanno, saṅgho loke uppanno, tumhe tucche asāre vicaratha, tasmā etha, satthu santikaṃ gamissāmā”ti.

“Gacchatha tumhe, nāhaṃ sakkhissāmi”ti. “Kiṃ kāraṇāhi”? “Ahaṃ mahājanassa ācariyo hutvā vicariṃ, vicarantassa me antevāsikavāso cāṭiyā udañcanabhāvappatti viya hoti, na sakkhissāmahaṃ antevāsikavāsaṃ vasitu”nti. “Mā evaṃ karittha, ācariyā”ti. “Hotu, tātā, gacchatha tumhe, nāhaṃ sakkhissāmi”ti. Ācariya, loke buddhassa uppannakālato paṭṭhāya mahājano gandhamālādihattho gantvā tameva pūjessati, mayampi tattheva gamissāma. “Tumhe kiṃ karissathā”ti? “Tātā, kiṃ nu kho imasmiṃ loke dandhā bahū, udāhu paṇḍitā”ti. “Dandhā, ācariya, bahū, paṇḍitā ca nāma katipayā eva hontī”ti. “Tena hi, tātā, paṇḍitā paṇḍitassa samaṇassa gotamassa santikaṃ gamissanti, dandhā dandhassa mama santikaṃ āgamissanti, gacchatha tumhe, nāhaṃ gamissāmi”ti. Te “paññāyissatha tumhe, ācariyā”ti pakkamiṃsu. Tesu gacchantesu sañcayassa parisā bhijji, tasmīṃ khaṇe ārāmo tuccho ahoṣi. So tucchaṃ ārāmaṃ disvā uṇhaṃ lohitaṃ chaḍḍesi. Tehipi saddhiṃ gacchantesu pañcasu paribbājakasatesu sañcayassa aḍḍhateyyasatāni nivattiṃsu, atha kho te attano antevāsikehi aḍḍhateyyehi paribbājakasatehi saddhiṃ veḷuvanaṃ agamaṃsu.

Satthā catuparisamajjhe nisinno dhammaṃ desento te dūratova disvā bhikkhū āmantesi - “ete, bhikkhave, dve sahāyakā āgacchanti kolito ca upatisso ca, etaṃ me sāvaka yugaṃ bhavissati aggaṃ bhaddayuga”nti. Te satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, nisīditvā ca pana bhagavantaṃ etadavoca - “labheyyāma mayaṃ, bhante, bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyāma upasampada”nti. “Etha, bhikkhavo”ti bhagavā avoca - “svākkhāto dhammo, caratha brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyaṃ”ti. Sabbepi iddhi mayapattacīvaradharā satṭhivassikattherā viya ahesuṃ.

Atha nesaṃ parisāya caritavasena satthā dhamma desanaṃ vaḍḍhesi. Thapetvā dve aggasāvake avasesā arahattaṃ pāpuṇiṃsu, aggasāvakānaṃ pana uparimaggattayakiccaṃ na niṭṭhāsi. Kiṃ kāraṇā? Sāvaka pāramiññaṇassa mahantatāya. Athāyasmā mahāmoggallāno pabbajitadivasato sattame divase magadharaṭṭhe kallavālagāmaṃ upanissāya viharanto thinamiddhe okkamante satthārā saṃvejito thinamiddhaṃ vinodetvā tathāgatena dinnaṃ dhātukammaṭṭhānaṃ suṇantova uparimaggattayakiccaṃ niṭṭhāpetvā sāvaka pāramiññaṇassa matthakaṃ patto. Sāriputtattheropi pabbajitadivasato aḍḍhamāsaṃ atikkamitvā satthārā saddhiṃ tameva rājagahaṃ upanissāya sūkarakhataleṇe viharanto attano bhāgineyyassa dīghanakhaparibbājakassa vedanāpariggahasuttante desiyamāne suttānusārena ñāṇaṃ pesetvā parassa vaḍḍhitabhattaṃ paribhuñjanto viya sāvaka pāramiññaṇassa matthakaṃ patto. Nanu cāyasmā mahāpañño, atha kasmā mahāmoggallānato ciratarena sāvaka pāramiññaṇaṃ pāpuṇīti? Parikammamahantatāya. Yathā hi duggatamanussā yattha katthaci gantukāmā khippameva nikkhamanti, rājūnaṃ pana hatthivāhanakappanādiṃ mahantaṃ parikammaṃ laddhuṃ vaṭṭati, evaṃ sampadamidaṃ veditabbaṃ.

Taṃ divasaññeva pana satthā vaḍḍhamānakacchāyāya veḷuvane sāvaka sannipātaṃ katvā dvinnaṃ therānaṃ aggasāvakaṭṭhānaṃ datvā pātimokkhaṃ uddisi. Bhikkhū ujjhāyiṃsu - “satthā mukholokanena bhikkhaṃ deti, aggasāvakaṭṭhānaṃ dadantena nāma paṭhamāṃ pabbajitānaṃ pañcavaggiyānaṃ dātuṃ vaṭṭati, ete anolokentena yasatherappamukhānaṃ pañcapaṇṇāsabhikkhūnaṃ dātuṃ vaṭṭati, ete anolokentena bhaddavaggiyānaṃ tiṃsajanānaṃ, ete anolokentena uruvelakassapādīnaṃ

tebhātikānaṃ, ete pana ettake mahāthere pahāya sabbapacchā pabbajitānaṃ aggasāvakaṭṭhānaṃ dadantena mukhaṃ oloketvā dinna’nti. Satthā, “kiṃ kathetha, bhikkhave”ti pucchitvā, “idaṃ nāmā”ti vutte “nāhaṃ, bhikkhave, mukhaṃ oloketvā bhikkhaṃ demi, etesaṃ pana attanā attanā patthitapatthitameva demi. Aññātakonḍañño hi ekasmiṃ sasse nava vāre aggasassadānaṃ dadanto aggasāvakaṭṭhānaṃ patthetvā nādāsi, aggadhammaṃ pana arahattaṃ sabbapaṭhamam paṭivijjhitaṃ patthetvā adāsi”ti. “Kadā pana bhagavā”ti? “Suṇissatha, bhikkhave”ti. “Āma, bhante”ti, bhagavā atītaṃ āhari -

Bhikkhave, ito ekanavutikappe vipassī nāma bhagavā loke udapādi. Tadā mahākāḷo cūlakāḷoti dvebhātikā kuṭumbikā mahantaṃ sālikkhettaṃ vapāpesuṃ. Athekadivasam cūlakāḷo sālikkhettaṃ gantvā ekaṃ sāligabbhaṃ phāletvā khādi, taṃ atimadhuraṃ ahosi. So buddhappamukhassa saṅghassa sāligabbhadānaṃ dātukāmo hutvā jeṭṭhabhātikaṃ upasaṅkamitvā, “bhātika, sāligabbhaṃ phāletvā buddhānaṃ anucchavikaṃ katvā pacāpetvā dānaṃ demā”ti āha. “Kiṃ vadesi, tāta, sāligabbhaṃ phāletvā dānaṃ nāma neva atīte bhūtapubbaṃ, na anāgatepi bhavissati, mā sassaṃ nāsayī”ti; vuttopi so punappunaṃ yāciyeva. Atha naṃ bhātā, “tena hi sālikkhettaṃ dve koṭṭhāse katvā mama koṭṭhāsaṃ anāmasitvā attano koṭṭhāse khette yaṃ icchasi, taṃ karohī”ti āha. So “sādhū”ti khettaṃ vibhajitvā bahū manusse hatthakammaṃ yācitvā sāligabbhaṃ phāletvā nirudakena khīrena pacāpetvā sappimadhusakkharādīhi yojetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dānaṃ datvā bhattakiccapariyosāne - “idaṃ, bhante, mama aggadānaṃ aggadhammassa sabbapaṭhamam paṭivedhāya saṃvattatū”ti āha. Satthā “evaṃ hotū”ti anumodanamakāsi.

So khettaṃ gantvā olokeno sakalakkhettaṃ kaṇṇikabaddhehi viya sālīsīsehi saṅchannaṃ disvā pañcavidhapītiṃ paṭilabhitvā, “lābhā vata me”ti cintetvā puthukakāle puthukaggaṃ nāma adāsi, gāma vāsīhi saddhiṃ aggasassadānaṃ nāma adāsi, lāyane lāyanaggaṃ, veṇikaraṇe veṇagggaṃ, kalāpādīsu kalāpaggaṃ, khalaggaṃ, khalabhaṇḍaggaṃ, koṭṭhaganti. Evaṃ ekasasse nava vāre aggadānaṃ adāsi. Tassa sabbavāresu gahitagahitaṭṭhānaṃ paripūri, sassaṃ atirekaṃ uṭṭhānasampannaṃ ahosi. Dhammo hi nāmesa attānaṃ rakkhantaṃ rakkhati. Tenāha bhagavā -

“Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ,
Dhammo suciṇṇo sukhamāvahāti;
Esānisamso dhamme suciṇṇe,
Na duggatiṃ gacchati dhammacārī”ti. -

“Evamesa vipassīsammasambuddhakāle aggadhammaṃ paṭhamam paṭivijjhitaṃ patthento nava vāre aggadānāni adāsi. Ito satasahassakappamatthake pana haṃsavatīnagare padumuttarasambuddhakālepi sattāhaṃ mahādānaṃ datvā tassa bhagavato pādamūle nipajjitvā aggadhammassa paṭhamam paṭivijjhanatthameva patthanaṃ ṭhapesi. Iti iminā patthitameva mayā dinnaṃ, nāhaṃ, bhikkhave, mukhaṃ oloketvā demī”ti.

“Yasakulaputtappamukhā pañcapaññāsa janā kiṃ kammaṃ kariṃsu, bhante”ti? “Etepi ekassa buddhassa santike arahattaṃ patthentā bahuṃ puññakammaṃ katvā aparabhāge anuppanne buddhe sahāyakā hutvā vaggabandhanena puññāni karontā anāthamatasarīrāni paṭijaggantā vicariṃsu. Te ekadivasam sagabbhaṃ itthiṃ

kālakataṃ disvā, 'jhāpessāmā'ti susānaṃ hariṃsu. Tesu pañca jane 'tumhe jhāpethā'ti susāne ṭhapetvā sesā gāmaṃ pavittḥā. Yasadārako taṃ matasarīraṃ sūlehi vijjhittvā parivattetvā parivattetvā jhāpento asubhasaññaṃ paṭilabhi, itaresampi catunnaṃ janānaṃ - 'passatha, bho, imaṃ sarīraṃ tattha tattha viddhaṃsitacammaṃ, kabaragorūpaṃ viya asuciṃ duggandhaṃ paṭikūla'nti dassesi. Tepi tattha asubhasaññaṃ paṭilabhiṃsu. Te pañcapi janā gāmaṃ gantvā sesasahāyakānaṃ kathayiṃsu. Yaso pana dārako gehaṃ gantvā mātāpitūnañca bhariyāya ca kathesi. Te sabbepi asubhaṃ bhāvayiṃsu. Idametesam pubbakammaṃ. Teneva yasassa itthāgāre susānasaññaṃ uppajji, tāya ca upanissayasampattiyaṃ sabbesampi visesādhigamo nibbatti. Evaṃ imepi attanā patthitameva labhiṃsu. Nāhaṃ mukhaṃ oloketvā dammī'ti.

“Bhaddavaggiyasahāyakā pana kiṃ kammaṃ kariṃsu, bhante'ti? “Etepi pubbabuddhānaṃ santike arahattaṃ patthetvā puññaṇi katvā aparabhāge anuppanne buddhe tiṃsa dhuttā hutvā tuṇḍilovādaṃ sutvā saṭṭhivassasahassāni pañca sīlāni rakkhiṃsu. Evaṃ imepi attanā patthitameva labhiṃsu. Nāhaṃ mukhaṃ oloketvā dammī'ti.

“Uruvelakassapādayo pana kiṃ kammaṃ kariṃsu, bhante'ti? “Tepi arahattameva patthetvā puññaṇi kariṃsu. Ito hi dvenavutikappe tisso phussoti dve buddhā uppajjiṃsu. Phussabuddhassa mahindo nāma rājā pitā ahosi. Tasmiṃ pana sambodhiṃ patte rañño kaniṭṭhaputto paṭhamaaggasāvako purohitaputto dutiyaaggasāvako ahosi. Rājā satthu santikaṃ gantvā - 'jeṭṭhaputto me buddho, kaniṭṭhaputto paṭhamaaggasāvako, purohitaputto dutiyaaggasāvako'ti te oloketvā, 'mameva buddho, mameva dhammo, mameva saṅgho, namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassā'ti tikkhattuṃ udānaṃ udānetvā satthu pādamūle nipajjivā, 'bhante, idāni me navutivassasahassaparimāṇassa āyuno koṭiyaṃ nisīditvā niddāyanakālo viya aññesaṃ gehadvāraṃ agantvā yāvāhaṃ jīvāmi, tāva me cattāro paccaye adhvāsethā'ti paṭiññaṃ gahetvā nibaddhaṃ buddhupaṭṭhānaṃ karoti. Rañño pana aparepi tato puttā ahesuṃ. Tesu jeṭṭhassa pañca yodhasatāni parivārāni, majjhimassa tiṇi, kaniṭṭhassa dve. Te 'mayampi bhātikaṃ bhojessāmā'ti pitaraṃ okāsaṃ yācitvā alabhamānā punappunaṃ yācantāpi alabhitvā paccante kupite tassa vūpasamanatthāya pesitā paccantaṃ vūpasametvā pitu santikaṃ āgamiṃsu. Atha ne pitā āliṅgitvā sīse cumbitvā, 'varaṃ vo, tātā, dammī'ti āha.

“Te 'sādhu devā'ti varaṃ gahitakaṃ katvā puna katipāhaccayena pitarā 'gaṇhatha, tātā, vara'nti vuttā, “deva, amhākaṃ aññena kenaci attho natthi, ito paṭṭhāya mayaṃ bhātikaṃ bhojessāma, imaṃ no varaṃ dehī'ti āhaṃsu. 'Na demi, tātā'ti. 'Niccakālaṃ adento satta saṃvaccharāni detha, devā'ti. 'Na demi, tātā'ti. 'Tena hi cha pañca cattāri tiṇi dve ekaṃ saṃvaccharaṃ detha, devā'ti. 'Na demi, tātā'ti. 'Tena hi, deva, satta māse dethā'ti. 'Cha māse pañca māse cattāro māse tayo māse detha, devā'ti. 'Na demi, tātā'ti. 'Hotu, deva, ekekassa no ekekaṃ māsaṃ katvā tayo māse dethā'ti. 'Sādhu, tātā, tena hi tayo māse bhojethā'ti āha. Te tuṭṭhā rājānaṃ vanditvā sakatṭhānameva gatā. Tesam pana tiṇṇampi ekova koṭṭhāgāriko, ekova āyuttako, tassa dvādasanahutā purisaparivārā. Te te pakkosāpetvā, 'mayaṃ imaṃ temāsaṃ dasa sīlāni gahetvā dve kāsāvāni nivāsetvā satthārā sahavāsaṃ vasissāma, tumhe ettakaṃ nāma dānavattaṃ gahetvā devasikaṃ navutisahassānaṃ bhikkhūnaṃ yodhasahassassa ca sabbam khādaniyabhojanīyaṃ pavatteyyātha. Mayañhi ito paṭṭhāya na kiñci vakkhāmā'ti vadiṃsu.

“Te tayopi janā parivārasahassaṃ gahetvā dasa sīlāni samādāya kāsāyavatthāni nivāsetvā vihāreyeva vaṣiṃsu. Koṭṭhāgāriko ca āyuttako ca ekato hutvā tiṇṇaṃ bhātikānaṃ koṭṭhāgārehi vārena vārena dānavattaṃ gahetvā dānaṃ denti, kammakārānaṃ pana puttā yāgubhattādīnaṃ atthāya rodanti. Te tesāṃ bhikkhusaṅghe anāgateyeva yāgubhattādīni denti. Bhikkhusaṅghassa bhattakiccāvasāne kiñci atirekaṃ na bhūtapubbaṃ. Te ‘aparabhāge dārakānaṃ demā’ti attanāpi gahetvā khādiṃsu. Manuññaṃ āhāraṃ disvā adhivāsetuṃ nāsakkhiṃsu. Te pana caturāsītisahassā ahesuṃ. Te saṅghassa dinnadānavattaṃ khāditvā kāyassa bhedā paraṃ maraṇā pettivisaye nibbattiṃsu. Tebhātikā pana purisasahassena saddhiṃ kālaṃ katvā devaloke nibbattitvā devalokā manussalokaṃ, manussalokā devalokaṃ saṃsarantā dvenavutikappe khepesuṃ. ‘Evaṃ te tayo bhātaro arahattaṃ patthentā tadā kalyāṇakammaṃ kariṃsu. Te attanā patthitameva labhiṃsu. Nāhaṃ mukhaṃ oloketvā dammī’”ti.

Tadā pana tesāṃ āyuttako bimbisāro rājā ahoṣi, koṭṭhāgāriko visākho upāsako. Tayo rājakumārā tayo jaṭilā ahesuṃ. Tesāṃ kammakārā tadā petesu nibbattitvā sugatiduggativasena saṃsarantā imasmiṃ kappe cattāri buddhantarāni petalokeyeva nibbattiṃsu. Te imasmiṃ kappe sabbapaṭhamāṃ uppannaṃ cattālīsavassasahassāyukaṃ kakusandhaṃ bhagavantaṃ upasaṅkamitvā, “amhākaṃ āhāraṃ labhanakālaṃ ācikkhathā”ti pucchiṃsu. So “mama tāva kāle na labhissatha, mama pacchato mahāpathaviyā yojanamattaṃ abhiruḷhāya koṇāgamano nāma buddho uppajjissati, taṃ puccheyyāthā”ti āha. Te tattakaṃ kālaṃ khepetvā tasmīṃ uppanne taṃ pucchiṃsu. Sopi “mama kāle na labhissatha, mama pacchato mahāpathaviyā yojanamattaṃ abhiruḷhāya kassapo nāma buddho uppajjissati, taṃ puccheyyāthā”ti āha. Te tattakaṃ kālaṃ khepetvā tasmīṃ uppanne taṃ pucchiṃsu. Sopi “mama kāle na labhissatha, mama pana pacchato mahāpathaviyā yojanamattaṃ abhiruḷhāya gotamo nāma buddho uppajjissati, tadā tumhākaṃ ñātako bimbisāro nāma rājā bhavissati, so satthu dānaṃ datvā tumhākaṃ pattiṃ pāpessati, tadā labhissathā”ti āha. Tesāṃ ekaṃ buddhantaraṃ svedivasasadisam ahoṣi. Te tathāgate uppanne bimbisāraraññaṃ paṭhamadivasāṃ dāne dinne pattiṃ alabhitvā rattibhāge bheravasaddaṃ katvā raññaṃ attānaṃ dassayiṃsu. So punadivase veḷuvanaṃ gantvā tathāgatassa taṃ pavattiṃ ārocesi.

Satthā, “mahārāja, ito dvenavutikappamatthake phussabuddhakāle ete tava ñātakā, bhikkhusaṅghassa dinnadānavattaṃ khāditvā petaloke nibbattitvā saṃsarantā kakusandhādayo buddhe pucchitvā tehi idañcidañca vuttā ettakaṃ kālaṃ tava dānaṃ paccāsīsamānā hiyyo tayā dāne dinne pattiṃ alabhamānā evamakamṣū”ti āha. “Kiṃ pana, bhante, idānipi dinne labhissantī”ti? “Āma, mahārāja”ti. Rājā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā punadivase mahādānaṃ datvā, “bhante, ito tesāṃ petānaṃ dibbaannapānaṃ sampajjatū”ti pattiṃ adāsi, tesāṃ tatheva nibbatti. Punadivase naggā hutvā attānaṃ dassesuṃ. Rājā “ajja, bhante, naggā hutvā attānaṃ dassesu”nti ārocesi. “Vatthāni te na dinnāni, mahārāja”ti. Rājāpi punadivase buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa cīvaradānaṃ datvā, “ito tesāṃ petānaṃ dibbavatthāni hontū”ti pāpesi. Taṅkhaṇaṇṇeva tesāṃ dibbavatthāni uppajjiṃsu. Te petattabhāvaṃ vijahitvā dibbattabhāve saṇṭhahiṃsu. Satthā anumodanaṃ karonto “tirokuṭṭesu tiṭṭhanti”tiādinā tirokuṭṭānumodanaṃ akāsi. Anumodanāvasāne caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣi. Iti satthā tebhātikajaṭilānaṃ vatthuṃ kathetvā imampi dhammadesanaṃ āhari.

Aggasāvakā pana, “bhante, kiṃ kariṃsū”ti? “Aggasāvakabhāvāya patthanaṃ kariṃsu”. Ito kappasatasahassādhikassa hi kappānaṃ asaṅkhyeyyassa matthake sārīputto brāhmaṇamahāsālakule nibbatti, nāmena saradamāṇavo nāma ahosi. Moggallāno gahapatimahāsālakule nibbatti, nāmena sirivaḍḍhanakuṭumbiko nāma ahosi. Te ubhopi sahaṃsukīlakā sahāyakā ahesuṃ. Tesu saradamāṇavo pitu accayena kusalantakaṃ mahādhanam paṭipajjitvā ekadivasaṃ rahogato cintesi - “ahaṃ idhalokattabhāvameva jānāmi, no paralokattabhāvaṃ. Jātasattānañca maraṇam nāma dhuvaṃ, mayā ekaṃ pabbajjam pabbajitvā mokkhadhammagavesanaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti. So sahāyakaṃ upasaṅkamitvā āha - “samma sirivaḍḍhana, ahaṃ pabbajitvā mokkhadhammaṃ gavesissāmi, tvaṃ mayā saddhiṃ pabbajituṃ sakkhissasi, na sakkhissasī”ti? “Na sakkhissāmi, samma, tvaṃyeva pabbajāhī”ti. So cintesi - “paralokaṃ gacchanto sahāye vā ñātimitte vā gahetvā gato nāma natthi, attanā kataṃ attanova hotī”ti. Tato ratanakoṭṭhāgāraṃ vivarāpetvā kapaṇaddhikavaṇṇibbakayācakānaṃ mahādānaṃ datvā pabbatapādaṃ pavisitvā isipabbajjam pabbaji. Tassa eko dve tayoti evaṃ anupabbajjam pabbajitā catusattatisahassamattā jaṭilā ahesuṃ. So pañca abhiññā, aṭṭha ca samāpattiyo nibbattetvā tesam jaṭilānaṃ kaṣiṇaparikkammaṃ ācikkhi. Tepi sabbe pañca abhiññā aṭṭha ca samāpattiyo nibbattesuṃ.

Tena samayena anomadassī nāma sammāsambuddho loke udapādi. Nagaraṃ candavatī nāma ahosi, pitā yasavā nāma khattiyo, mātā yasodharā nāma devī, bodhi ajjunarukkho, nisabho ca anomo ca dve aggasāvakā, varuṇo nāma upaṭṭhāko, sundarā ca sumanā ca dve aggasāvikā ahesuṃ. Āyu vassasatasahassaṃ ahosi, sarīraṃ aṭṭhapaññāsahatthubbedham, sarīrappabhā dvādasayojanaṃ phari, bhikkhusatasahassaparivāro ahosi. So ekadivasaṃ paccūsakāle mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya lokaṃ volokento saradatāpasam disvā, “ajja mayhaṃ saradatāpasassaṃ santikaṃ gatapaccayena dhammadesanā ca mahatī bhavissati, so ca aggasāvakaṭṭhānaṃ patthessati, tassa sahāyako sirivaḍḍhanakuṭumbiko dutiyasāvakaṭṭhānaṃ, desanāpariyosāne cassa parivārā catusattatisahassamattā jaṭilā arahattaṃ pāpuṇissanti, mayā tattha gantuṃ vaṭṭatī”ti attano pattacīvaramādāya aññaṃ kañci anāmantetvā sīho viya ekacaro hutvā saradatāpasassa antevāsikesu phalāphalatthāya gatesu “buddhabhāvaṃ me jānātū”ti adhiṭṭhahitvā passantasseva saradatāpasassa ākāśato otaritvā pathaviyaṃ patiṭṭhāsī. Saradatāpaso buddhānubhāvañceva sarīranipphattiñcassa disvā lakkhaṇamante sammāsītva “imehi lakkhaṇehi samannāgato nāma agāramajjhe vasanto rājā hoti cakkavattī, pabbajanto loke vivaṭṭacchado sabbaññubuddho hoti. Ayaṃ puriso nissaṃsayam buddho”ti jānitvā paccuggamaṃ katvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā aggāsanaṃ paññāpetvā adāsī. Nisīdi bhagavā paññatte aggāsane. Saradatāpasopi attano anucchavikaṃ āsanaṃ gahetvā ekamantaṃ nisīdi.

Tasmiṃ samaye catusattatisahassajaṭilā paṇītapapaṇītāni ojavantāni phalāphalāni gahetvā ācariyassa santikaṃ sampattā buddhānañceva ācariyassa ca nisinnāsanaṃ oloketvā āhaṃsu - “ācariya, mayaṃ ‘imasmīṃ loke tumhehi mahantataro natthī’ti vicārāma, ayaṃ pana puriso tumhehi mahantataro maññe”ti? “Tātā, kiṃ vadetha, sāsapena saddhiṃ aṭṭhasaṭṭhiyojanasatasahassubbedham sineruṃ samaṃ kātuṃ icchatha, sabbaññubuddhena saddhiṃ mamaṃ upamaṃ mā karittha puttakā”ti. Atha te tāpasā, “sacāyaṃ ittarasatto abhavissa, amhākaṃ ācariyo na evarūpaṃ upamaṃ āharissa, yāva mahā vatāyaṃ puriso”ti sabbeva pādesu nipatitvā sirasā vandīsu. Atha ne ācariyo āha - “tātā, amhākaṃ buddhānaṃ anucchaviko deyyadhammo

natthi, satthā ca bhikkhācāraṇelāyaṃ idhāgato, mayaṃ yathāsatti yathābalaṃ deyyadhammaṃ dassāma, tumhe yaṃ yaṃ paṇītaṃ phalāphalaṃ, taṃ taṃ āharathā”ti āharāpetvā hatthe dhovitvā sayāṃ tathāgatassa patte patiṭṭhāpesi. Satthārā phalāphale paṭiggahitamatte devatā dibbojaṃ pakkhipiṃsu. So tāpaso udakampi sayameva pariśāvetvā adāsi. Tato bhattakiccaṃ katvā nisinne satthari sabbe antevāsike pakkosivā satthu santike sārāṇīyakathaṃ kathento nisīdi. Satthā “dve aggasāvakā bhikkhusaṅghena saddhiṃ āgacchantū”ti cintesi. Te satthu cittaṃ ṇatvā satasahassakhīṇāsavaparivārā āgantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu.

Tato saradatāpaso antevāsike āmantesi - “tātā, buddhānaṃ nisinnāsanampi nīcaṃ, samaṇasatasahassānampi āsanaṃ natthi, ajja tumhehi ulāraṃ buddhasakkāraṃ kātuṃ vaṭṭati, pabbatapādato vaṇṇagandhasampannāni pupphāni āharathā”ti. Kathanakālo papañco viya hoti, iddhimato pana iddhivisayo acinteyyoti muhuttamatteneva te tāpasā vaṇṇagandhasampannāni pupphāni āharitvā buddhānaṃ yojanappamāṇaṃ pupphāsaṇaṃ paññāpesuṃ. Ubhinnaṃ aggasāvakānaṃ tigāvutaṃ, sesabhikkhūnaṃ aḍḍhayojanikādibhedaṃ, saṅghanavakassa usabhamattaṃ ahosi. “Kathaṃ ekasmiṃ assamapade tāva mahantāni āsanāni paññattāni”ti na cintetabbaṃ. Iddhivisayo hesa. Evaṃ paññattesu āsanesu saradatāpaso tathāgatassa purato añjaliṃ paggayha ṭhito, “bhante, mayhaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya imaṃ pupphāsaṇaṃ abhiruhathā”ti āha. Tena vuttaṃ -

“Nānāpupphañca gandhañca, sampādetvāna ekato;
Pupphāsaṇaṃ paññāpetvā, idaṃ vacanamabravi.

“Idaṃ me āsanaṃ vīra, paññattaṃ tavanucchaviṃ;
Mama cittaṃ pasādentō, nisīda pupphamāsane.

“Sattarattindivaṃ buddho, nisīdi pupphamāsane;
Mama cittaṃ pasādetvā, hāsayitvā sadevake”ti.

Evaṃ nisinne satthari dve aggasāvakā sesabhikkhū ca attano attano pattāsane nisīdiṃsu. Saradatāpaso mahantaṃ pupphacchattaṃ gahetvā tathāgatassa matthake dhārento aṭṭhāsi. Satthā “jaṭilānaṃ ayaṃ sakkāro mahapphalo hotū”ti nirodhasamāpattiṃ samāpajji. Satthu samāpattiṃ samāpannabhāvaṃ ṇatvā dve aggasāvakāpi sesabhikkhūpi samāpattiṃ samāpajjiṃsu. Tathāgate sattāhaṃ nirodhasamāpattiṃ samāpajjitvā nisinne antevāsikā bhikkhācārakāle sampatte vanamūlaphalāphalaṃ paribhuñjitvā sesakāle buddhānaṃ añjaliṃ paggayha tiṭṭhanti. Saradatāpaso pana bhikkhācārampi agantvā pupphacchattaṃ dhārayamānova sattāhaṃ pītisukhena vītināmesi. Satthā nirodhato vuṭṭhāya dakkhiṇapasse nisinnaṃ paṭhamaaggasāvakaṃ nisabhattheraṃ āmantesi - “nisabha, sakkārakārakānaṃ tāpasānaṃ pupphāsaṇānumodanaṃ karohī”ti. Thero cakkavattirañño santikā paṭiladdhamahālābho mahāyodho viya tuṭṭhamānaso sāvakaṃ pāramiññaṃ ṭhatvā pupphāsaṇānumodanaṃ ārabhi. Tassa desanāvasāne dutiyasāvakaṃ āmantesi - “tvampi bhikkhu dhammaṃ desehi”ti. Anomatthero tepitakaṃ buddhavadanaṃ sammasitvā dhammaṃ kathesi. Dvinnaṃ aggasāvakānaṃ desanāya ekassāpi abhisamayo nāhosi. Atha satthā aparimāṇe buddhavisaye ṭhatvā dhammadesanaṃ

ārabhi. Desanāpariyosāne t̥hapetvā saradatāpasam sabbepi catusattatisahassajaṭilā arahattaṃ pāpuṇṇṃsu, satthā “etha, bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Tesam tāvadeva kesamassūni antaradhāyṇṃsu, aṭṭhaparikkhārā kāye paṭimukkāva ahesuṃ.

Saradatāpaso “kasmā arahattaṃ na patto”ti? Vikkhittacittattā. So kira buddhānaṃ dutiyāsane nisīditvā sāvakaṃpāramiṇāṇe t̥hatvā dhammaṃ desayato aggasāvakassa dhammadeśanaṃ sotuṃ āradhakālato paṭṭhāya, “aho vatāhampi anāgate uppajjanakabuddhassa sāsane iminā sāvakena paṭiladdhadhuraṃ labheyya”nti cittaṃ uppādesi. So tena parivittakkena maggaphalapaṭivedhaṃ kātuṃ nāsakkhi. Tathāgataṃ pana vanditvā sammukhe t̥hatvā āha - “bhante, tumhākaṃ anantarāsane nisinno bhikkhu tumhākaṃ sāsane ko nāma hotī”ti? “Mayā pavattitaṃ dhammacakkaṃ anupavattento sāvakaṃpāramiṇāṇassa koṭippatto soḷasa paññā paṭivijjhitaṃ t̥hito mayhaṃ sāsane aggasāvako nisabho nāma eso”ti. “Bhante, yvāyaṃ mayā sattāhaṃ pupphacchattaṃ dhārentena sakkāro kato, ahaṃ imassa phalena aññaṃ sakkattaṃ vā brahmattaṃ vā na patthemī, anāgate pana ayaṃ nisabhatthero viya ekassa buddhassa aggasāvako bhaveyya”nti patthanaṃ akāsinti. Satthā “samajjhissati nu kho imassa purisassa patthanā”ti anāgataṃsaññaṃ pesetvā olokeno kappasatasahassādhikaṃ ekaṃ asaṅkhyeyyaṃ atikkamitvā samijjhanabhāvaṃ addasa. Disvāna saradatāpasam āha - “na te ayaṃ patthanā moghā bhavissati, anāgate pana kappasatasahassādhikaṃ ekaṃ asaṅkhyeyyaṃ atikkamitvā gotamo nāma buddho uppajjissati, tassa mātā mahāmāyā nāma devī bhavissati, pitā suddhodano nāma mahārājā, putto rāhulo nāma, upaṭṭhāko ānando nāma, dutiyaaggasāvako moggallāno nāma, tvaṃ panassa paṭhamaaggasāvako dhammasenāpati sārīputto nāma bhavissasī”ti. Evaṃ tāpasam byākaritvā dhammakathaṃ kathetvā bhikkhusaṅghaparivuto ākāsam pakkhandi.

Saradatāpasopi antevāsikattherānaṃ santikaṃ gantvā sahāyakassa sirivaḍḍhanakuṭumbikassa sāsanaṃ pesesi, “bhante, mama sahāyakassa vadetha, sahāyakena te saradatāpasena anomadassībuddhassa pādamūle anāgate uppajjanakassa gotamabuddhassa sāsane paṭhamaaggasāvakaṭṭhānaṃ patthitaṃ, tvaṃ dutiyaaggasāvakaṭṭhānaṃ patthehī”ti. Evañca pana vatvā therehi puretameva ekapassena gantvā sirivaḍḍhanassa nivesanadvāre aṭṭhāsī. Sirivaḍḍhano “cirassaṃ vata me ayyo āgato”ti āsane nisīdāpetvā attanā nīcāsane nisinno, “antevāsikaparīsā pana vo, bhante, na paññāyati”ti pucchi. “Āma, samma, amhākaṃ assamaṃ anomadassī buddho āgato, mayaṃ tassa attano balena sakkāraṃ akarimhā, satthā sabbesaṃ dhammaṃ desesi, desanāpariyosāne t̥hapetvā maṃ sesā arahattaṃ patvā pabbajṇṃsu. Ahaṃ satthu paṭhamaaggasāvakaṃ nisabhattheraṃ disvā anāgate uppajjanakassa gotamabuddhassa nāma sāsane paṭhamaaggasāvakaṭṭhānaṃ patthesiṃ, tvampi tassa sāsane dutiyaaggasāvakaṭṭhānaṃ patthehī”ti. “Mayhaṃ buddhehi saddhiṃ paricayo natthi, bhante”ti. “Buddhehi saddhiṃ kathaṃ mayhaṃ bhāro hotu, tvaṃ mahantaṃ sakkāraṃ sajjehī”ti.

Sirivaḍḍhano tassa vacanaṃ sutvā attano nivesanadvāre rājamānena aṭṭhakarīsamattaṃ t̥hānaṃ samatalaṃ kāretvā vālukaṃ okirāpetvā lājapañcamānipupphāni vikirāpetvā nīluppacchadanāṃ maṇḍapaṃ kāretvā buddhāsanaṃ paññāpetvā sesabhikkhūnampi āsanāni paṭiyādetvā mahantaṃ sakkārasammānaṃ sajjetvā buddhānaṃ nimantanatthāya saradatāpasassa saññaṃ adāsī. Tāpaso buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ gahetvā tassa nivesanaṃ

agamāsi. Sirivaḍḍhanopi paccuggamanam katvā tathāgatassa hatthato pattam gahetvā maṇḍapam pavesetvā paññattāsanesu nisinnassa buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dakkhiṇodakam datvā paṇītena bhojanena parivisitvā bhattakiccapariyosāne buddhappamukham bhikkhusaṅgham mahārahehi vatthehi acchādetvā, “bhante, nāyam ārabbo appamattakaṭṭhānatthāya, imināva niyāmena sattāham anukampam karoṭhā”ti āha. Satthā adhvāsesi. So teneva niyāmena sattāham mahādānam pavattetvā bhagavantam vanditvā añjaliṃ paggayha ṭhito āha - “bhante, mama sahāyo saradatāpaso yassa satthussa paṭhamaaggasāvako bhaveyya”nti patthesi, ahampi “tasseva dutiyaaggasāvako bhaveyya”nti patthemīti.

Satthā anāgataṃ oloketvā tassa patthanāya samijjhanabhāvaṃ disvā byākāsi - “tvaṃ ito kappasatasahassādhikam asaṅkheyyam atikkamitvā gotamabuddhassa dutiyaaggasāvako bhavissasī”ti. Buddhānam byākaraṇam sutvā sirivaḍḍhano haṭṭhapahaṭṭho ahosi. Satthāpi bhattānumodanam katvā saparivāro vihārameva gato. “Ayaṃ, bhikkhave, mama puttehi tadā patthitapatthanā. Te yathāpatthitameva labhiṃsu. Nāham mukham oloketvā demī”ti.

Evam vutte dve aggasāvaka bhagavantam vanditvā, “bhante, mayaṃ agāriyabhūtā samānā giraggasamajjam dassanāya gatā”ti yāva assajittherassa santikā sotāpattiphalapaṭivedhā sabbam paccuppannavatthum kathetvā, “te mayaṃ, bhante, ācariyassa saṅcayassa santikam gantvā taṃ tumhākam pādamūle ānetukāmā tassa laddhiyā nissārabhāvaṃ kathetvā idhāgamane ānisaṃsam kathayimhā. So idāni mayham antevāsikavāso nāma cāṭiyā udañcanabhāvappattisadisso, na sakkhissāmi antevāsivāsam vasitu”nti vatvā, “ācariya, idāni mahājano gandhamālādihattho gantvā satthārameva pūjessati, tumhe katham bhavissathā”ti vutte “kiṃ pana imasmiṃ loke paṇḍitā bahū, udāhu dandhā”ti? “Dandhā”ti kathite “tena hi paṇḍitā paṇḍitassa samaṇassa gotamassa santikam gamissanti, dandhā dandhassa mama santikam āgamissanti, gacchatha tumhe”ti vatvā “āgantum na icchi, bhante”ti. Taṃ sutvā satthā, “bhikkhave, saṅcayo attano micchādiṭṭhitāya asāram sāroti, sārāñca asāroti gaṇhi. Tumhe pana attano paṇḍitatāya sārāñca sārato, asārāñca asārato ñatvā asāram pahāya sārameva gaṇhitthā”ti vatvā imā gāthā abhāsi -

11. “Asāre sāramatino, sāre cāsāradassino;
Te sāram nādhigacchanti, micchāsaṅkappagocarā.
12. “Sārāñca sārato ñatvā, asārāñca asārato;
Te sāram adhigacchanti, sammāsaṅkappagocarā”ti.

Tattha asāre sāramatinoti cattāro paccayā, dasavatthukā micchādiṭṭhi, tassā upanissayabhūtā dhammadesanāti ayaṃ asāro nāma, tasmim sārādiṭṭhinoti attho. Sāre cāsāradassinoti dasavatthukā sammādiṭṭhi, tassā upanissayabhūtā dhammadesanāti ayaṃ sārō nāma, tasmim “nāyam sārō”ti asāradassino. Te sāranti te pana taṃ micchādiṭṭhiggahaṇam gahetvā ṭhitā kāmavitakkādīnam vasena micchāsaṅkappagocarā hutvā sīlasāram, samādhisāram, paññāsāram, vimuttisāram, vimuttiñāṇadassanasāram, “paramatthasāram, nibbānañca nādhigaccha”nti. Sārāñcāti tameva sīlasārādisāram “sārō nāmāya”nti, vuttappakārañca asāram “asārō aya”nti ñatvā. Te sāranti te paṇḍitā evam sammādassanam gahetvā ṭhitā nekkhammasaṅkappādīnam vasena sammāsaṅkappagocarā hutvā taṃ vuttappakāram sāram adhigacchantīti.

Gāthāpariyosāne bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsu. Sannipatitānaṃ sātthikā dhammadesanā ahoṣīti.

Sāriputtattheravattthu aṭṭhamāṃ.

9. Nandattheravattthu

13-14. Yathā agāraṇti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto āyasmantaṃ nandaṃ ārabba kathesi.

Satthā hi pavattitavaradhammacakko rājagahaṃ gantvā veḷuvane viharanto -
“puttaṃ me ānetvā dassethā”ti suddhodanamahārājena pesitānaṃ
sahassasahassaparivārānaṃ dasannaṃ dūtānaṃ sabbapacchato gantvā
arahattappattena kāḷudāyittherena gamanakālaṃ ñatvā maggavaṇṇaṃ vaṇṇetvā
vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto kapilapuraṃ nīto ñātisamāgame pokkharavassaṃ
atthuppatthiṃ katvā vessantarajātakaṃ kathetvā punadivase piṇḍāya pavitṭho,
“uttiṭṭhe nappamajjeyyā”ti gāthāya pitaraṃ sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā,
“dhammañcare”ti gāthāya mahāpajāpatiṃ sotāpattiphale, rājānañca
sakadāgāmiphale patiṭṭhāpesi. Bhattakiccāvasāne pana rāhulamātugunaṃkathaṃ
nissāya candakinnarījātakaṃ kathetvā tato tatiyadivase nandakumārassa
abhisekagehappavesanavivāhamaṅgalesu pavattamānesu piṇḍāya pavisitvā
nandakumārassa hatthe pattaṃ datvā maṅgalaṃ vatvā utṭhāyāsanaṃ pakkamanto
nandakumārassa hatthato pattaṃ na gaṇhi. Sopi tathāgatagāravena “pattaṃ vo,
bhante, gaṇhathā”ti vattuṃ nāsakkihi. Evaṃ pana cintesi - “sopānasāse pattaṃ
gaṇhissatī”ti. Satthā tasmimpi ṭhāne na gaṇhi. Itaro “sopānapādamūle gaṇhissatī”ti
cintesi. Satthā tatthāpi na gaṇhi. Itaro “rājaṅgaṇe gaṇhissatī”ti cintesi. Satthā
tatthāpi na gaṇhi. Kumāro nivattitukāmo aruciyaṃ gacchanto satthugāravena “pattaṃ
gaṇhathā”ti vattuṃ na sakkoti. “Idha gaṇhissati, ettha gaṇhissati”ti cintento
gacchati.

Tasmiṃ khaṇe aññā itthiyo taṃ disvā janapadakalyāṇiṃyā ācikkhiṃsu - “ayye,
bhagavā nandakumāraṃ gahetvā gato, tumhehi taṃ vinā karissatī”ti. Sā
udakabindūhi paggharanteheva aḍḍhullikhitehi kesehi vegena gantvā, “tuvaṇṇaṃ kho,
ayyaputta, āgaccheyyāsī”ti āha. Taṃ tassā vacanaṃ tassa hadaye tiriyaṃ patitvā
viya ṭhitāṃ. Satthāpissa hatthato pattaṃ aggaṇhitvāva taṃ vihāraṃ netvā,
“pabbajissasi nandā”tiāha. So buddhagāravena “na pabbajissāmī”ti avatvā, “āma,
pabbajissāmī”ti āha. Satthā “tena hi nandaṃ pabbājethā”ti āha. Satthā kapilapuraṃ
gantvā tatiyadivase nandaṃ pabbājesi.

Sattame divase rāhulamātā kumāraṃ alaṅkaritvā bhagavato santikaṃ pesesi -
“passa, tāta, etaṃ vīsatisahassasamaṇaparivutaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ
brahmarūpivaṇṇaṃ samaṇaṃ, ayaṃ te pitā, etassa mahantā nidhikumbhiyo ahesuṃ.
Tyāssa nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṃ dāyajjaṃ yācassu - ‘ahaṃ,
tāta, kumāro, abhisekaṃ patvā cakkavattī bhavissāmi, dhanena me attho, dhanaṃ
me dehi. Sāmiko hi putto pitusantakassā”ti. Kumāro bhagavato santikaṃ gantvāva
pitusinehaṃ paṭilabhitvā haṭṭhacitto “sukhā te, samaṇa, chāyā”ti vatvā aññampi
bahuṃ attano anurūpaṃ vadanto aṭṭhāsi. Bhagavā katabhattakicco anumodanaṃ
katvā utṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Kumāropi “dāyajjaṃ me, samaṇa, dehi, dāyajjaṃ me,

samaṇa, dehī”ti bhagavantam anubandhi. Bhagavāpi kumāram na nivattāpesi. Parijanopi bhagavatā saddhim gacchantam nivattetum nāsakkhi. Iti so bhagavatā saddhim āramameva agamāsi.

Tato bhagavā cintesi - “yam ayam pitusantakam dhanam icchati, tam vaṭṭānugatam savighātam, handassa bodhitale paṭiladdham sattavidham ariyadhanam demi, lokuttaradāyajassa nam sāmikam karomī”ti. Atha kho bhagavā āyasmantaṃ sārīputtam āmantesi - “tena hi tvam, sārīputta, rāhulakumāram pabbājehī”ti. Thero kumāram pabbājesi. Pabbajite ca pana kumāre rañño adhimattam dukkham uppajji. Tam adhivāsetum asakkonto bhagavato nivedetvā, “sādhu, bhante, ayyā, mātāpitūhi ananuññātam puttam na pabbājeyyu”nti varam yāci. Bhagavā tassa tam varam datvā punekadivasam rājanivesane katapātarāso ekamantaṃ nisinnena raññā, “bhante, tumhākam dukkarakārikakāle ekā devatā maṃ upasaṅkamitvā, ‘putto te kālakato’ti āha. Aham tassā vacanam asaddahanto ‘na mayham putto bodhim appatvā kalam karotī’ti paṭikkhipi”nti vutte - “idāni kiṃ saddahissatha, pubbepi aṭṭhikāni dassetvā, ‘putto te mato’ti vutte na saddahitvā”ti imissā atthupattiyā mahādhammapālajātakam kathesi. Gāthāpariyosāne rājā anāgāmiphale patiṭṭhahi. Iti bhagavā pitaram tisu phalesu patiṭṭhāpetvā bhikkhusaṅghaparivuto punadeva rājagaham gantvā tato anāthapiṇḍikena sāvatthim āgamanatthāya gahitapaṭiñño niṭṭhite jetavane vihāre tattha gantvā vāsam kappesi.

Evam satthari jetavane viharante āyasmā nando ukkaṇṭhitvā bhikkhūnam etamattham ārocesi - “anabhirato aham, āvuso, brahmacariyam carāmi, na sakkomi brahmacariyam sandhāretum, sikkham paccakkhāya hīnāyāvattissāmī”ti. Bhagavā tam pavattiṃ sutvā āyasmantaṃ nandaṃ pakkosāpetvā etadavoca - “saccaṃ kira tvam, nanda, sambahulānam bhikkhūnam evam ārocesi - ‘anabhirato, āvuso, brahmacariyam carāmi, na sakkomi brahmacariyam sandhāretum, sikkham paccakkhāya hīnāyāvattissāmī”ti? “Evam, bhante”ti. “Kissa pana tvam, nanda, anabhirato brahmacariyam carasi, na sakkosi brahmacariyam sandhāretum, sikkham paccakkhāya hīnāyāvattissasī”ti? “Sākiyānī maṃ, bhante, janapadakalyāṇī gharā nikkhamantassa aḍḍhullikhitehi kesehi apaloketvā maṃ etadavoca - ‘tuvaṃ kho, ayyaputta, āgaccheyyāsī”ti, so kho aham, bhante, tam anussaramāno anabhirato brahmacariyam carāmi, na sakkomi brahmacariyam sandhāretum, sikkham paccakkhāya hīnāyāvattissāmī”ti.

Atha kho bhagavā āyasmantaṃ nandaṃ bāhāyam gahetvā iddhibalena tāvatimsadevalokam ānento antarāmagge ekasmiṃ jhāmakkhette jhāmakhāṇuke nisinnam chinnakaṇṇanāsanaṅguttham ekam paluṭṭhamakkaṭṭam dassetvā tāvatimsabhavane sakkassa devaraṇṇo upaṭṭhānam āgatāni kakuṭapādāni pañca accharāsātāni dassesi. Kakuṭapādānīti rattavaṇṇatāya pārevatapādasadisapādāni. Dassetvā ca panāha - “tam kiṃ maññasi, nanda, katamā nu kho abhirūpatarā vā dassanīyatarā vā pāsādikatarā vā sākiyānī vā janapadakalyāṇī, imāni vā pañca accharāsātāni kakuṭapādānī”ti? Tam sutvā āha - “seyyathāpi sā, bhante, chinnakaṇṇanāsanaṅgutthā paluṭṭhamakkaṭṭi, evameva kho, bhante, sākiyānī janapadakalyāṇī, imesaṃ pañcannaṃ accharāsātānam upanidhāya saṅkhyampi na upeti, kalampi na upeti, kalabhāgampi na upeti. Atha kho imāneva pañca accharāsātāni abhirūpatarāni ceva dassanīyatarāni ca pāsādikatarāni cā”ti. “Abhirama, nanda, abhirama, nanda, aham te pāṭibhogo pañcannaṃ

accharāsatānaṃ paṭilābhāya kakuṭapādāna”nti. “Sace me, bhante bhagavā, pāṭibhogo pañcannaṃ accharāsatānaṃ paṭilābhāya kakuṭapādānaṃ, abhiramissāmaṃ, bhante, bhagavati brahmacariye”ti.

Atha kho bhagavā āyasmantaṃ nandaṃ gahetvā tattha antarahito jetavaneyeva pāturahosi. Assosum kho bhikkhū, “āyasmā kira nando bhagavato bhātā mātucchāputto accharānaṃ hetu brahmacariyaṃ carati. Bhagavā kirassa pāṭibhogo pañcannaṃ accharāsatānaṃ paṭilābhāya kakuṭapādāna”nti. Atha kho āyasmato nandassa sahāyakā bhikkhū āyasmantaṃ nandaṃ bhatakavādena ca upakkita-kavādena ca samudācaranti, “bhatako kirāyasmā nando, upakkitako kirāyasmā nando, accharānaṃ hetu brahmacariyaṃ carati. Bhagavā kirassa pāṭibhogo pañcannaṃ accharāsatānaṃ paṭilābhāya kakuṭapādāna”nti. Atha kho āyasmā nando sahāyakānaṃ bhikkhūnaṃ bhatakavādena ca upakkita-kavādena ca aṭṭiyamāno harāyamāno jigucchamāno eko vūpakaṭṭho appamatto ātāpī pahitatto viharanto na cirasseva yassatthāya kulaputtā sammadeva agāasmā anagāriyaṃ pabbajanti, tadanuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭheva dhamme sayaṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi, “khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇīyaṃ, nāparaṃ itthattāyā”ti abbhaññāsi. Aññataro ca kho panāyasmā nando arahataṃ ahosi.

Athekā devatā rattibhāge sakalaṃ jetavanaṃ obhāsetvā satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ārocesi - “āyasmā, bhante, nando bhagavato bhātā mātucchāputto āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭheva dhamme sayaṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharatī”ti. Bhagavatopi kho ñāṇaṃ udapādi “nando āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭheva dhamme sayaṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharatī”ti. Sopāyasmā nando tassā rattiya accayena bhagavantaṃ upasaṅkamitvā vanditvā etadavoca - “yaṃ me, bhante, bhagavā pāṭibhogo pañcannaṃ accharāsatānaṃ paṭilābhāya kakuṭapādānaṃ, muñcāmaṃ, bhante, bhagavantaṃ etasmā paṭissavā”ti. “Mayāpi kho te, nanda, cetasā ceto paricca vidito ‘nando āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭheva dhamme sayaṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharatī’ti. Devatāpi me etamatthaṃ ārocesi - ‘āyasmā, bhante, nando āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭheva dhamme sayaṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharatī’ti. Yadeva kho te, nanda, anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttaṃ, athāhaṃ mutto etasmā paṭissavā”ti. Atha kho bhagavā etamatthaṃ veditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi -

“Yassa nittiṇṇo paṅko, maddito kāmakaṇṭako;

Mohakkhayaṃ anuppatto, sukhadukkhesu na vedhatī sa bhikkhū”ti.

Athekadivasaṃ bhikkhū taṃ āyasmantaṃ nandaṃ pucchimsu - “āvuso nanda, pubbe tvaṃ ‘ukkaṇṭhitomī’ti vadesi, idāni te katha”nti? “Natthi me, āvuso, gihibhāvāya ālayo”ti. Taṃ sutvā bhikkhū - “abhūtaṃ āyasmā nando katheti, aññaṃ byākaroti, atīta-divasesu ‘ukkaṇṭhitomhī’ti vatvā idāni ‘natthi me gihibhāvāya ālayo’ti katheti”ti gantvā bhagavato etamatthaṃ ārocesum. Bhagavā “bhikkhave, atīta-divasesu nandassa attabhāvo ducchannagehasadiso ahosi, idāni succhannagehasadiso jāto. Ayañhi dibbaccharānaṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya pabbajitakiccassa matthakaṃ pāpetum vāyamanto taṃ kiccaṃ patto”ti vatvā imā gāthā abhāsi -

13. “Yathā agāraṃ ducchannaṃ, vuṭṭhī samativijjhati;

Evam abhāvitam cittaṃ, rāgo samativijjhati.

14. “Yathā agāraṃ succhannaṃ, vuṭṭhī na samativijjhati;
Evam subhāvitam cittaṃ, rāgo na samativijjhati”ti.

Tattha agāranti yaṃkiñci gehaṃ. Ducchannanti viraḷacchannaṃ chiddāvachiddaṃ. Samativijjhatīti vassavuṭṭhi vinivijjhati. Abhāvantanti taṃ agāraṃ vuṭṭhi viya bhāvanāya rahitattā abhāvitam cittaṃ rāgo samati vijjhati. Na kevalaṃ rāgo va, dosamohamānādayo sabbakilesā tathārūpaṃ cittaṃ ativiya vijjhantiyeva. Subhāvantanti samathavipassanābhāvanāhi subhāvitam. Evarūpaṃ cittaṃ succhannaṃ gehaṃ vuṭṭhi viya rāgādayo kilesā ativijjhituṃ na sakkontīti.

Gāthāpariyosāne bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsu. Mahājanassa desanā sātthikā ahoṣi.

Atha kho bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ, “āvuso, buddhā nāma acchariyā, janapadakalyāṇiṃ nissāya ukkaṇṭhito nāmāyasmā nando satthārā devaccharā āmisam katvā vinīto”ti. Satthā āgantvā - “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā, “imāya nāmā”ti vutte, “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mayā mātugāmena palobhetvā vinītoyevā”ti vatvā atītaṃ āhāri -

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasivāsī kappāto nāma vāṇijo ahoṣi. Tasseko gadrabho kumbhabhāraṃ vahati, ekadivasena satta yojanāni gacchati. So ekasmiṃ samaye gadrabhabhārakehi saddhiṃ takkaṣilaṃ gantvā yāva bhaṇḍassa vissajjanaṃ, tāva gadrabhaṃ carituṃ vissajjesi. Athassa so gadrabho parikhāpiṭṭhe caramāno ekaṃ gadrabhiṃ disvā upasaṅkami. Sā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karontī āha - “kuto āgatosī”ti? “Bārāṇasito”ti. “Kena kammenā”ti? “Vāṇijjakammenā”ti. “Kittakaṃ bhāraṃ vahasī”ti? “Kumbhabhāra”nti? “Ettakaṃ bhāraṃ vahanto kati yojanāni gacchasī”ti? “Satta yojanāni”ti. “Gatagataṭṭhāne te kaci pādaparikkammaṃ piṭṭhiparikkamma karā atthī”ti? “Natthī”ti. “Evam sante mahādukkhaṃ nāma anubhosī”ti? “Kiñcāpi hi tiracchānagatānaṃ pādaparikkammādikārakā nāma natthi, kāmasaṃyojanaghaṭṭanattāya pana evarūpaṃ kathaṃ kathesi”? So tassā kathāya ukkaṇṭhi. Kappaṭopi bhaṇḍaṃ vissajjetvā tassa santikaṃ āgantvā - “ehi, tāta, gamissāmā”ti āha. “Gacchatha tumhe, nāhaṃ gamissāmī”ti. Atha naṃ punappunaṃ yācitvā, “anicchantam paribhāsetvā naṃ nessāmī”ti cintetvā gāthamāha -

“Patodaṃ te karissāmi, sālāsaṅgulikaṇṭakaṃ;
Sañchindissāmi te kāyaṃ, evaṃ jānāhi gadrabhā”ti.

Taṃ sutvā gadrabho “evaṃ sante ahampi te kattabbaṃ jānissāmī”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

“Patodaṃ me karissasi, soḷasaṅgulikaṇṭakaṃ;
Purato paṭiṭṭhahitvāna, uddharitvāna pacchato;
Dantaṃ te pātayissāmi, evaṃ jānāhi kappaṭā”ti.

Taṃ sutvā vāṇijo - “kena nu kho kāraṇena esa evaṃ vadatī”ti cintetvā, ito cito ca olovento taṃ gadrabhiṃ disvā, “imāyesa evaṃ sikkhāpito bhavissati, ‘evarūpiṃ nāma te gadrabhiṃ ānessāmī’ti mātugāmena naṃ palobhetvā nessāmī”ti imaṃ gāthamāha -

“Catuppadiṃ saṅkhamukhiṃ, nāriṃ sabbaṅgasobhiniṃ;
Bhariyaṃ te ānayissāmi, evaṃ jānāhi gadrabhā”ti.

Taṃ sutvā tuṭṭhacitto gadrabho imaṃ gāthamāha -

“Catuppadiṃ saṅkhamukhiṃ, nāriṃ sabbaṅgasobhiniṃ;
Bhariyaṃ me ānayissasi, evaṃ jānāhi kappaṭa;
Kappaṭa bhiyyo gamissāmi, yojanāni catuddasā”ti.

Atha naṃ kappaṭo, “tena hi ehī”ti gahetvā sakaṭṭhānaṃ agamāsi. So katipāhaccayena naṃ āha - “nanu maṃ tumhe ‘bhariyaṃ te ānayissāmi’ti avocutthā”ti? “Āma, vuttaṃ, nāhaṃ attano kathaṃ bhindissāmi, bhariyaṃ te ānessāmi, vetanaṃ pana tuyhaṃ ekakasseva dassāmi, tuyhaṃ vetanaṃ dutiyassa pahotu vā mā vā, tvameva jāneyyāsi. Ubhinnaṃ pana vo saṃvāsamanvāya puttā vijāyissanti, tehipi bahūhi saddhiṃ tuyhaṃ taṃ pahotu vā mā vā, tvameva jāneyyāsi”ti. Gadrabho tasmīṃ kathenteyeva anapekkho ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā, “tadā, bhikkhave, gadrabhī janapadakalyāṇī ahosi, gadrabho nando, vāṇijo ahameva. Evaṃ pubbepesa mayā mātugāmena palobhetvā vinīto”ti jātakaṃ niṭṭhāpesīti.

Nandattheravatthu navamaṃ.

10. Cundasūkarikavatthu

15. Idha socetīti imaṃ dhammadesanaṃ satthā veḷuvane viharanto cundasūkarikaṃ nāma purisaṃ ārabba katesi.

So kira pañcapanṇāsa vassāni sūkare vadhitvā khādanto ca vikkiṇanto ca jīvikaṃ kappesi. Chātakāle sakaṭena vīhiṃ ādāya janapadaṃ gantvā ekanāḷidvenāḷimattena gāmasūkarapotake kiṇitvā sakaṭaṃ pūretvā āgantvā pacchānivesane vajaṃ viya ekaṃ ṭhānaṃ parikkhipitvā tattheva tesam nivāpaṃ ropetvā, tesu nānāgacche ca sarīramalañca khāditvā vaḍḍhitesu yaṃ yaṃ māretukāmo hoti, taṃ taṃ ālāne niccalaṃ bandhitvā sarīramaṃsassa uddhumāyitvā bahalabhāvatthaṃ caturassamuggarena pothetvā, “bahalamamso jāto”ti ñatvā mukhaṃ vivaritvā antare daṇḍakaṃ datvā lohathāliyaṃ pakkuthitaṃ uṇhodakaṃ mukhe āsiṇcati. Taṃ kucchiṃ pavisitvā pakkuthitaṃ karīsaṃ ādāya adhobhāgena nikkhamati, yāva thokampi karīsaṃ atthi, tāva āvilaṃ hutvā nikkhamati, suddhe udare acchaṃ anāvilaṃ hutvā nikkhamati. Athassa avasesaṃ udakaṃ piṭṭhiyaṃ āsiṇcati. Taṃ kāḷacammaṃ uppāṭetvā gacchati. Tato tiṇukkāya lomāni jhāpetvā tikhiṇena asinā sīsaṃ chindati. Paggharaṇataṃ lohitaṃ bhājanena paṭiggahetvā maṃsaṃ lohiteṇa madditvā pacitvā puttadāramajjhe nisinno khāditvā sesaṃ vikkiṇāti. Tassa imināva niyāmena jīvikaṃ kappentassa pañcapanṇāsa vassāni atikkantāni. Tathāgate dhuravihāre vasante ekadivasampi pupphamutṭhimattena pūjā vā kaṭacchumattaṃ bhikkhadānaṃ vā aññaṃ vā kiñci puññaṃ nāma nāhosi. Athassa sarīre rogo uppajji, jīvantasseva avīcimahānirayasantāpo upaṭṭhahi. Avīcisantāpo nāma yojanasate ṭhatvā olokontassa akkhīnaṃ bhijjanasamattho pariḷāho hoti. Vuttampi cetam -

“Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasāyutā;
Samantā yojanasataṃ, pharitvā tiṭṭhati sabbadā”ti.

Nāgasenattherena panassa pākatikaggisantāpato adhimattatāya ayaṃ upamā vuttā - “yathā, mahārāja, kūṭāgāramatto pāsāṇopi nerayikaggimhi pakkhitto khaṇena vilayaṃ gacchati, nibbattasattā panettha kammabalena mātukucchigatā viya na vilīyanti”ti. Tassa tasmim̐ santāpe upaṭṭhite kmmasarikkhako ākāro uppajji. Gehamajjheyeva sūkararavaṃ ravitvā jaṇṇukehi vicaranto puratthimavatthumpi pacchimavatthumpi gacchati. Athassa gehamānusakā taṃ daḷhaṃ gahetvā mukhaṃ pidahanti. Kammavipāko nāma na sakkā kenaci paṭibāhituṃ. So viravantova ito cito ca vicarati. Samantā sattasu gharesu manussā niddaṃ na labhanti. Maraṇabhayena tajjitassa pana bahinikkhamanaṃ nivāretuṃ asakkonto sabbo gehajano yathā antoṭhito bahi vicarituṃ na sakkoti, tathā gehadvārāni thaketvā bahigehaṃ parivāretvā rakkhanto acchati. Itaro antogeheyeva nirayasantāpena viravanto ito cito ca vicarati. Evaṃ sattadivasāni vicaritvā aṭṭhame divase kālaṃ katvā avīcimahāniraye nibbatti. Avīcimahānirayo devadūtasuttena vaṇṇetabboti.

Bhikkhū tassa gharadvārena gacchantā taṃ saddaṃ sutvā, “sūkarasaddo”ti saññino hutvā vihāraṃ gantvā satthu santike nisinnā evamāhaṃsu - “bhante, cundasūkaritassa gehadvāraṃ pidahitvā sūkarānaṃ māriyamānānaṃ ajja sattamo divaso, gehe kāci maṅgalakiriya bhavissati maññe. Ettake nāma, bhante, sūkare mārentassa ekampi mettacittaṃ vā kāruṇṇaṃ vā natthi, na vata no evarūpo kakkhaḷo pharuso satto diṭṭhapubbo”ti. Satthā - “na, bhikkhave, so ime sattadivase sūkare māreti, kmmasarikkhakaṃ panassa vipākaṃ udapādi, jīvantasseva avīcimahānirayasantāpo upaṭṭhāsī. So tena santāpena satta divasāni sūkararavaṃ ravanto antonivesane vicaritvā ajja kālaṃ katvā avīcimhi nibbatto”ti vatvā, “bhante, idha loke evaṃ socitvā puna gantvā socanaṭṭhāneyeva nibbatto”ti vutte, “āma, bhikkhave, pamattā nāma gahaṭṭhā vā hontu pabbajitā vā, ubhayattha socantiyevā”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

15. “Idha socati pecca socati,
Pāpakārī ubhayattha socati;
So socati so vihaññati;
Disvā kammakiliṭṭhamattano”ti.

Tattha pāpakārīti nānappakārassa pāpakammasa kārako puggalo “akataṃ vata me kalyāṇaṃ, kataṃ pāpa”nti ekaṃseneva maraṇasamaye idha socati, idamassa kmmasocanaṃ. Vipākaṃ anubhavanto pana pecca socati. Idamassa paraloke vipākasocanaṃ. Evaṃ so ubhayattha socatiyeva. Teneva kāraṇena jīvamānoyeva so cundasūkarikopi socati. Disvā kammakiliṭṭhanti attano kiliṭṭhakammaṃ passitvā nānappakāraṃ vilapanto vihaññatīti.

Gāthāpariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Mahājanassa sātthikā dhammadesanā jātāti.

Cundasūkarikavatthu dasamaṃ.

11. Dhammikaupāsakavatthu

16. Idha modatīti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto dhammikaupāsakaṃ ārabha kathesi.

Sāvatthiyaṃ kira pañcasatā dhammikaupāsakā nāma ahesuṃ. Tesu ekekassa pañca pañca upāsakasatāni parivārā. Yo tesu jetṭhako, tassa satta puttā satta dhītaro. Tesu ekekassa ekekā salākayāgu salākabhaddhaṃ pakkhikabhaddhaṃ nimantanabhaddhaṃ uposathikabhaddhaṃ āgantukabhaddhaṃ saṅghabhaddhaṃ vassāvāsikaṃ ahosi. Tepi sabbeva anujātaputtā nāma ahesuṃ. Iti cuddasannaṃ puttānaṃ bhariyāya upāsakassāti soḷasa salākayāguādīni pavattanti. Iti so saputtadāro sīlavā kalyāṇadhammo dānaṃ vibhāgarato ahosi. Athassa aparabhāge rogo uppajji, āyusaṅkhāro parihāyi. So dhammaṃ sotukāmo “aṭṭha vā me soḷasa vā bhikkhū pesethā”ti satthu santikaṃ pahīni. Satthā pesesi. Te gantvā tassa mañcaṃ parivāretvā paññattesu āsanesu nisinnā. “Bhante, ayyānaṃ me dassanaṃ dullabhaṃ bhavissati, dubbalomhi, ekaṃ me suttaṃ sajjhāyathā”ti vutte “kataraṃ suttaṃ sotukāmo upāsakā”ti? “Sabbabuddhānaṃ avijahitaṃ satipaṭṭhānasutta”nti vutte - “ekāyano ayaṃ, bhikkhave, maggo sattānaṃ visuddhiyā”ti suttantaṃ paṭṭhapesuṃ. Tasmīṃ khaṇe chahi devalokehi sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā saḥassasindhavayuttā diyaḍḍhayaḷjanasatikā cha rathā āgamiṃsu. Tesu tṭhitā devatā “amhākaṃ devalokaṃ nessāma, amhākaṃ devalokaṃ nessāma, ambho mattikabhājanaṃ bhinditvā suvaṇṇabhājanaṃ gaṇhanto viya amhākaṃ devaloke abhiraṃmituṃ idha nibbattāhi, amhākaṃ devaloke abhiraṃmituṃ idha nibbattāhi”ti vadiṃsu. Upāsako dhammassavanantarāyaṃ anicchanto - “āgametha āgamethā”ti āha. Bhikkhū “amhe vāretī”ti saññāya tuṇhī ahesuṃ.

Athassa puttadhītaro “amhākaṃ pitā pubbe dhammassavanena atitto ahosi, idāni pana bhikkhū pakkosāpetvā sajjhāyaṃ kāretvā sayameva vāreti, maraṇassa abhāyanakasatto nāma natthī”ti viraviṃsu. Bhikkhū “idāni anokāso”ti utṭhāyāsanaṃ pakkamiṃsu. Upāsako thokaṃ vītināmetvā satipaṭṭhānaṃ paṭilabhitvā putte pucchi - “kasmā kandathā”ti? “Tāta, tumhe bhikkhū pakkosāpetvā dhammaṃ suṇantā sayameva vārayittha, atha mayaṃ ‘maraṇassa abhāyanakasatto nāma natthī’ti kandimhā”ti. “Ayyā pana kuhi”nti? “Anokāso”ti utṭhāyāsanaṃ pakkantā, tātā”ti. “Nāhaṃ, ayyehi saddhiṃ kathemī”ti vutte “atha kena saddhiṃ kathethā”ti. “Chahi devalokehi devatā cha rathe alaṅkaritvā ādāya ākāse tṭhatvā ‘amhāhi devaloke abhiraṃma, amhākaṃ devaloke abhiraṃmā’ti saddhaṃ karonti, tāhi saddhiṃ kathemī”ti. “Kuhiṃ, tāta, rathā, na mayaṃ passāmā”ti? “Atthi pana mayhaṃ ganthitāni pupphānī”ti? “Atthi, tātā”ti. “Katara devaloko ramaṇīyo”ti? “Sabbabodhisattānaṃ buddhamātāpitūnañca vasitaṭṭhānaṃ tusitabhavanaṃ ramaṇīyaṃ, tātā”ti. “Tena hi ‘tusitabhavanato āgatarathe laggatū’ti pupphadāmaṃ khipathā”ti. Te khipiṃsu. Taṃ rathadhure laggitvā ākāse olambi. Mahājano tadeva passati, rathaṃ na passati. Upāsako “passathetaṃ pupphadāma”nti vatvā, “āma, passāmā”ti vutte - “etaṃ tusitabhavanato āgatarathe olambati, ahaṃ tusitabhavanaṃ gacchāmi, tumhe mā cintayittha, mama santike nibbattitukāmā hutvā mayā kataniyāmeneva puññāni karoṭhā”ti vatvā kālaṃ katvā rathe paṭiṭṭhāsi.

Tāvadevassa tigāvutappamāṇo saṭṭhisakaṭabhārālaṅkārapaṭimaṇḍito attabhāvo nibbatti, accharāsahassaṃ parivāresi, pañcavīsatiyojanikaṃ kanakavimānaṃ pāturaḥosi. Tepi bhikkhū vihāraṃ anuppatte satthā pucchi - “sutā, bhikkhave, upāsakena dhammadesanā”ti? “Āma, bhante, antarāyeva pana ‘āgamethā’ti vāresi. Athassa puttadhītaro kandimṃsu. Mayaṃ ‘idāni anokāso’ti utṭhāyāsanaṃ nikkhantā”ti. “Na so, bhikkhave, tumhehi saddhiṃ kathesi, chahi devalokehi devatā cha rathe alaṅkaritvā āharitvā taṃ upāsakaṃ pakkosiṃsu. So dhammadesanāya antarāyaṃ anicchanto tāhi saddhiṃ kathesi”ti. “Evaṃ, bhante”ti. “Evaṃ, bhikkhave”ti. “Idāni

kuhiṃ nibbatto''ti? ''Tusitabhavane, bhikkhave''ti. ''Bhante, idāni idha ñātimajjhe modamāno vicaritvā idāneva gantvā puna modanaṭṭhāneyeva nibbatto''ti. ''Āma, bhikkhave, appamattā hi gahaṭṭhā vā pabbajitā vā sabbattha modantiyevā''ti vatvā imaṃ gāthamāha -

16. ''Idha modati pecca modati,
Katapuñño ubhayattha modati;
So modati so pamodati,
Disvā kammavisuddhimattano''ti.

Tattha katapuññoṇi nānappakārassa kusalassa kāraṇaṃ puggalaṃ ''akataṃ vata me pāpaṃ, kataṃ me kalyāṇa''nti idha kammamodanena, pecca vipākamodanena modati. Evaṃ ubhayattha modati nāma. Kammavisuddhinti dhammikaupāsakopi attano kammavisuddhiṃ puñṇakammasampattiṃ disvā kālakiriyato pubbe idhalokepi modati, kālaṃ katvā idāni paralokepi atimodantiyevāti.

Gāthāpariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ mahājanassa sātthikā dhammadesanā jātāti.

Dhammikaupāsakavatthu ekādasamaṃ.

12. Devadattavatthu

17. Idha tappatīti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto devadattaṃ ārabba kathesi.

Devadattassa vatthu pabbajitakālato paṭṭhāya yāva pathavippavesanā devadattaṃ ārabba bhāsītāni sabbāni jātakāni vitthāretvā kathitaṃ. Ayaṃ panettha saṅkhepo - satthari anupiyaṃ nāma mallānaṃ nigamo atthi. Taṃ nissāya anupiyambavane viharanteyeva tathāgatassa lakkhaṇapaṭiggahaṇadivaseyeva asītisahashehi ñātikulehi ''rājā vā hotu, buddho vā, khattiyaparivārova vicarissatī''ti asītisahasaputtā paṭiññātā. Tesu yebhuyyena pabbajitesu bhaddiyaṃ nāma rājānaṃ, anuruddhaṃ, ānandaṃ, bhaguṃ, kimilaṃ, devadattanti ime cha sakye apabbajante disvā, ''mayaṃ attano putte pabbājema, ime cha sakyā na ñātakā maññe, kasmā na pabbajantī''ti? Kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Atha kho mahānāmo sakyo anuruddhaṃ upasaṅkamtīvā, ''tāta, amhākaṃ kulā pabbajito natthi, tvaṃ vā pabbaja, ahaṃ vā pabbajissāmi''ti āha. So pana sukhumālo hoti sampannabhogo, ''natthī''ti vacanampi tena na sutapubbaṃ. Ekadivasañhi tesu chasu khattiyesu guḷakīḷaṃ kīlantesu anuruddho pūvena parājito pūvatthāya pahīṇi, athassa mātā pūve sajjetvā pahīṇi. Te khāditvā puna kīḷiṃsu. Punappunaṃ tasseva parājayo hoti. Mātā panassa pahite pahite tikkhattuṃ pūve pahīṇitvā catutthavāre ''pūvā natthī''ti pahīṇi. So ''natthī''ti vacanassa asukapubbattā ''esāpekā pūvavikati bhavissatī''ti maññamāno ''natthipūvaṃ me āharathā''ti pesesi. Mātā panassa ''natthipūvaṃ kira, ayye, dethā''ti vutte, ''mama puttena 'natthī'ti padaṃ na sutapubbaṃ, iminā pana upāyena naṃ etamatthaṃ jānāpessāmi''ti tucchaṃ suvaṇṇapātiṃ aññāya suvaṇṇapātiyā paṭikujjitvā pesesi. Nagarapariggāhikā devatā cintesuṃ - ''anuruddhasakyaena annabhāraṇā attano bhāgabhattaṃ upariṭṭhapaccekaḥ buddhassa datvā ''natthī''ti me vacanassa savanaṃ mā hotu, bhojanupattitṭhānājānaṃ mā 'hotū''ti patthanā katā, sacāyaṃ tucchapātiṃ passissati, devasamāgamaṃ pavasiṃ na labhissāma, sīsampi no sattadhā phaleyyā''ti. Atha naṃ pātiṃ dibbapūvehi puṇṇaṃ akaṃsu. Kassā guḷamaṇḍale

ṭhapetvā ugghāṭitamattāya pūvagandho sakalanagare chādetvā ṭhito. Pūvakhaṇḍaṃ mukhe ṭhapitamattameva sattarasaharaṇīsaḥassāni anuphari.

So cintesi - “nāhaṃ mātu piyo, ettakaṃ me kālaṃ imaṃ natthipūvaṃ nāma na paci, ito paṭṭhāya aññaṃ pūvaṃ nāma na khādissāmi”ti, so gehaṃ gantvāva mātaraṃ pucchi - “amma, tumhākaṃ ahaṃ piyo, appiyo”ti? “Tāta, ekakkhino akkhi viya ca hadayaṃ viya ca ativiya piyo me ahoṣī”ti. “Atha kasmā ettakaṃ kālaṃ mayhaṃ natthi pūvaṃ na pacittha, amma”ti? Sā cūlūpaṭṭhākaṃ pucchi - “atthi kiñci pātiyaṃ, tātā”ti? “Paripuṇṇā, ayye, pāti pūvehi, evarūpā pūvā nāma me na diṭṭhapubbā”ti ārocesi. Sā cintesi - “mayhaṃ putto puñṇavā katābhinihāro bhavissati, devatāhi pātiṃ pūretvā pūvā pahitā bhavissantī”ti. “Atha naṃ putto, amma, ito paṭṭhāyāhaṃ aññaṃ pūvaṃ nāma na khādissāmi, natthipūvameva paceyyāsī”ti. Sāpissa tato paṭṭhāya “pūvaṃ khāditukāmomhī”ti vutte tucchapāttimeva aññāya pātiyā paṭikucchitvā pesesi. Yāva agāramajjhe vasi, tāvassa devatāva pūve pahiniṃsu.

So ettakampi ajānanto pabbajjaṃ nāma kiṃ jānissati? Tasmā “kā esā pabbajjā nāmā”ti bhātaraṃ pucchitvā “ohāritakesamassunā kāsāyanivatthena kaṭṭhattharake vā bidalamañcake vā nipajjitvā piṇḍāya carantena viharitabbaṃ. Esā pabbajjā nāmā”ti vutte, “bhātika, ahaṃ sukhumālo. Nāhaṃ sakkhissāmi pabbajitu”nti āha. “Tena hi, tāta, kammantaṃ uggahetvā gharāvāsaṃ vasa. Na hi sakkā amhesu ekena apabbajitu”nti. Atha naṃ “ko esa kammanto nāmā”ti pucchi. “Bhattuṭṭhānaṭṭhānampi ajānanto kulaputto kammantaṃ nāma kiṃ jānissati”ti? Ekadivasañhi tiṇṇaṃ khattiyānaṃ kathā udapādi - “bhattaṃ nāma kuhiṃ uṭṭhahatī”ti? Kimilo āha - “koṭṭhe uṭṭhahatī”ti. Atha naṃ bhaddiyo “tvam bhattassa uṭṭhānaṭṭhānaṃ na jānāsi, bhattaṃ nāma ukkhaliyaṃ uṭṭhahatī”ti āha. Anuruddho “tumhe dvepi na jānātha, bhattaṃ nāma ratanamakuḷāya suvaṇṇapātiyaṃ uṭṭhahatī”ti āha.

Tesu kira ekadivasaṃ kimilo koṭṭhato vīhī otāriyamāne disvā, “ete koṭṭheyeva jātā”ti saññī ahoṣi. Bhaddiyo ekadivasaṃ ukkhalito bhattaṃ vaḍḍhiyamānaṃ disvā “ukkhaliyaññeva uppanna”nti saññī ahoṣi. Anuruddhena pana neva vīhī koṭṭentā, na bhattaṃ pacantā, na vaḍḍhentā diṭṭhapubbā, vaḍḍhetvā pana purato ṭhapitameva passati. So bhuñjitukāmakāle “bhattaṃ pātiyaṃ uṭṭhahatī”ti saññamakāsi. Evaṃ tayopi te bhattuṭṭhānaṭṭhānaṃ na jānanti. Tenāyaṃ “ko esa kammanto nāmā”ti pucchitvā, “paṭṭhamaṃ khettaṃ kasāpetabba”ntiādikaṃ saṃvacchare saṃvacchare kattabbaṃ kiccaṃ sutvā, “kadā kammantānaṃ anto paññāyissati, kadā mayaṃ appossukkā bhoge bhuñjissāmā”ti vatvā kammantānaṃ apariyantatāya akkhātāya “tena hi tvaññeva gharāvāsaṃ vasa, na mayhaṃ etenattho”ti mātaraṃ upasaṅkamitvā, “anujānāhi maṃ, amma, pabbajissāmi”ti vatvā tāya nānappakārehi tikkhattum paṭikkhipitvā, “sace te sahāyako bhaddiyarājā pabbajissati, tena saddhiṃ pabbajāhī”ti vutte taṃ upasaṅkamitvā, “mama kho, samma, pabbajjā tava paṭibaddhā”ti vatvā taṃ nānappakārehi saññāpetvā sattame divase attanā saddhiṃ pabbajanatthāya paṭiññaṃ gaṇhi.

Tato bhaddiyo sakyarājā anuruddho ānando bhagu kimilo devadattoti ime cha khattiyā upālikappakasattamā devā viya dibbasampattiṃ sattāhaṃ sampattiṃ anubhavitvā uyyānaṃ gacchantā viya caturaṅginiyā senāya nikkhamitvā paravisayaṃ patvā rājāṇāya senaṃ nivattāpetvā paravisayaṃ okkamimsu. Tattha cha khattiyā attano attano ābharaṇāni omuñcitvā bhaṇḍikaṃ katvā, “handā bhaṇe,

upāli, nivattassu, alaṃ te ettakam jīvikāyā”ti tassa adaṃsu. So tesam pādamūle parivattitvā paridevitvā tesam āṇam atikkamitum asakkonto uttāhāya tam gahetvā nivatti. Tesam dvidhā jātakāle, vanam ārodanappattam viya pathavīkampamānākārappattā viya ahosi. Upāli kappakopi thokam gantvā nivattitvā “caṇḍā kho sākiyā, ‘iminā kumārā nippātītā’ti ghāteyyumpi maṃ. Ime hi nāma sakyakumārā evarūpaṃ sampattiṃ pahāya imāni anagghāni ābharaṇāni khelāpiṇḍam viya chaḍḍetvā pabbajissanti, kimaṅgam panāha”nti bhaṇḍikam omuñcitvā tāni ābharaṇāni rukkhe laggetvā “atthikā gaṇhantū”ti vatvā tesam santikam gantvā tehi “kasmā nivattosi”ti puṭṭho tamattham ārocesi. Atha naṃ te ādāya satthu santikam gantvā, “mayam, bhante, sākiyā nāma mānanissitā, ayaṃ amhākaṃ dīgharattam paricārako, imaṃ paṭhamataram pabbājetha, mayamassa abhivādanādīni karissāma, evaṃ no māno nimmānāyissatī”ti vatvā tam paṭhamataram pabbājetvā pacchā sayam pabbajimsu. Tesu āyasmā bhaddiyo teneva antaravassena tevijjo ahosi. Āyasmā anuruddho dibbacakkhuko hutvā pacchā mahāvitakkasuttam sutvā arahattam pāpuṇi. Āyasmā ānando sotāpattiphale patiṭṭhahi. Bhagutthero ca kimilatthero ca aparabhāge vipassanam vaḍḍhetvā arahattam pāpuṇimsu. Devadatto pothujjanikam iddhiṃ patto.

Aparabhāge satthari kosambiyam viharante sasāvakaśaṅghassa tathāgatassa mahanto lābhasakkāro nibbatti. Vatthabhesajjādihatthā manussā vihāram pavisitvā “kuhiṃ satthā, kuhiṃ sārīputtatthero, kuhiṃ mahāmoggallānatthero, kuhiṃ mahākassapatthero, kuhiṃ bhaddiyatthero, kuhiṃ anuruddhatthero, kuhiṃ ānandatthero, kuhiṃ bhagutthero, kuhiṃ kimilatthero”ti asītimahāsāvakaṇaṃ nisinnatṭhānam olokentā vicaranti. “Devadattatthero kuhiṃ nisinno vā, ṭhito vā”ti pucchanto nāma natthi. So cintesi - “ahampi etehi saddhiññeva pabbajito, etepi khattiyapabbajitā, ahampi khattiyapabbajito, lābhasakkārahathā manussā eteyeva pariyessanti, mama nāmaṃ gahetāpi natthi. Kena nu kho saddhiṃ ekato hutvā kaṃ pasādetvā mama lābhasakkāram nibbatteyya”nti. Athassa etadahosi - “ayaṃ kho rājā bimbisāro paṭhamadassaneneva ekādasahi nahutehi saddhiṃ sotāpattiphale patiṭṭhito, na sakkā etena saddhiṃ ekato bhavitum, kosalarāññāpi saddhiṃ na sakkā bhavitum. Ayaṃ kho pana rañño putto ajātasattu kumāro kassaci guṇadose na jānāti, etena saddhiṃ ekato bhavissāmī”ti. So kosambito rājagaham gantvā kumārakavaṇṇam abhinimminivā cattāro āsīvise catūsu hatthapādesu ekaṃ gīvāya pīlandhitvā ekaṃ sīse cumbaṭakam katvā ekaṃ ekaṃsaṃ karitvā imāya ahimekhalāya ākāśato oruyha ajātasattussa ucchaṅge nisīditvā tena bhītena “kosi tva”nti vutte “aham devadatto”ti vatvā tassa bhayavinodanattam tam attabhāvaṃ paṭisaṃharitvā saṅghāṭipattacīvaradharo purato ṭhatvā tam pasādetvā lābhasakkāram nibbattesi. So lābhasakkārābhibhūto “aham bhikkhusaṅgham pariharissāmī”ti pāpakam cittam uppādetvā saha cittuppādena iddhito parihāyitvā satthāram veḷuvanavihāre sarājikāya parisāya dhammaṃ desentaṃ vanditvā uttāyāsanaṃ añjaliṃ paggayha - “bhagavā, bhante, etarahi jiṇṇo vuḍḍho mahallako, apposukko diṭṭhadhammasukhavihāram anuyuñjatu, aham bhikkhusaṅgham pariharissāmi, niyyādetha me bhikkhusaṅgha”nti vatvā satthārā khelāsakavādena apasādetvā paṭikkhitto anattamano imaṃ paṭhamam tathāgate āghātam bandhitvā pakkāmi.

Athassa bhagavā rājagahe pakāsaniyakammaṃ kāresi. So “pariccatto dāni aham samaṇena gotamena, idānissa anattam karissāmī”ti ajātasattum upasaṅkamitvā, “pubbe kho, kumāra, manussā dīghāyukā, etarahi appāyukā. Ṭhānam kho panetaṃ

vijjati, yaṃ tvaṃ kumārova samāno kālaṃ kareyyāsi, tena hi tvaṃ, kumāra, pitaraṃ hantvā rājā hohi, ahaṃ bhagavantaṃ hantvā buddho bhavissāmī”ti vatvā tasmaṃ rājje patiṭṭhite tathāgatassa vadhāya purise payojetvā tesu sotāpattiphalaṃ patvā nivattesu sayāṃ gijjhakūṭapabbataṃ abhiruhitvā, “ahameva samaṇaṃ gotamaṃ jīvitaṃ voropessāmī”ti silaṃ pavijjhivā ruhiruppādakakammaṃ katvā imināpi upāyena māretuṃ asakkonto puna nālāgiriṃ vissajjāpesi. Tasmaṃ āgacchante ānandatthero attano jīvitaṃ satthu pariccajitvā purato aṭṭhāsi. Satthā nāgaṃ dametvā nagarā nikkhamitvā vihāraṃ gantvā anekasahasseehi upāsakehi abhihaṭṭaṃ mahādānaṃ paribhuñjitvā tasmaṃ divase sannipatitānaṃ aṭṭhārasakoṭisaṅkhātānaṃ rājagahavāsīnaṃ anupubbiṃ kathaṃ kathetvā caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamaye jāte “aho āyasmā ānando mahāguṇo, tathārūpe nāma hatthināge āgacchante attano jīvitaṃ pariccajitvā satthu puratova aṭṭhāsi”ti therassa guṇakathaṃ sutvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mama tthāya jīvitaṃ pariccajiyevā”ti vatvā bhikkhūhi yācito cūḷahaṃsa - mahāhaṃsa - kakkaṭakajātakāni kathesi. Devadattassāpi kammaṃ neva pākaṭaṃ, tathā rañño mārāpitattā, na vadhakānaṃ payojitattā na silāya paviddhattā pākaṭaṃ ahosi, yathā nālāgiri hatthino vissajjitattā. Tadā hi mahājano “rājāpi devadatteneva mārāpito, vadhakopi payojito, silāpi apaviddhā. Idāni pana tena nālāgiri vissajjāpito, evarūpaṃ nāma pāpakaṃ gahetvā rājā vicarati”ti kolāhalamakāsi.

Rājā mahājanassa kathaṃ sutvā pañca thālipākasatāni nīharāpetvā na puna tassūpaṭṭhānaṃ agamāsi, nāgarāpissa kulaṃ upagatassa bhikkhāmattampi na adamsu. So parihīnalābhasakkāro kohaññaṇa jīvitukāmo satthāraṃ upasaṅkamtvā pañca vatthūni yācitvā bhagavato “alaṃ, devadatta, yo icchatī, so āraññaṇo hotū”ti paṭikkhitto kassāvuso, vacanaṃ sobhanaṃ, kiṃ tathāgatassa udāhu mama, ahañhi ukkaṭṭhavasena evaṃ vadāmi, “sādhu, bhante, bhikkhū yāvajīvaṃ āraññaṇakā assu, piṇḍapātikā, paṃsukūlikā, rukkhamaṃsā, macchamaṃsaṃ na khādeyyu”nti. “Yo dukkhā muccitukāmo, so mayā saddhiṃ āgacchatū”ti vatvā pakkāmi. Tassa vacanaṃ sutvā ekacce navakapabbajitā mandabuddhino “kalyāṇaṃ devadatto āha, etena saddhiṃ vicarissāmā”ti tena saddhiṃ ekato ahesuṃ. Iti so pañcasatehi bhikkhūhi saddhiṃ tehi pañcahi vatthūhi lūkhappasannaṃ janaṃ saññāpento kulesu viññāpetvā viññāpetvā bhuñjanto saṅghabhedāya parakkamī. So bhagavatā, “saccaṃ kira tvaṃ, devadatta, saṅghabhedāya parakkamasi cakkabhedāyā”ti puṭṭho “saccaṃ bhagavā”ti vatvā, “garuko kho, devadatta, saṅghabhedo”tiādīhi ovaditopi satthu vacanaṃ anādiyitvā pakkanto āyasmantaṃ ānandaṃ rājagahe piṇḍāya carantaṃ disvā, “ajjatagge dānāhaṃ, āvuso ānanda, aññatreva bhagavatā, aññatra, bhikkhusaṅghā uposathaṃ karissāmi, saṅghakammaṃ karissāmī”ti āha. Thero tamatthaṃ bhagavato ārocesi. Taṃ viditvā satthā uppannadhammasaṃvego hutvā, “devadatto sadevakassa lokassa anattānissitaṃ attano avīcimhi paccanakakammaṃ karoti”ti vitakketvā -

“Sukarāni asādhūni, attano ahitāni ca;
Yaṃ ve hitaṇca sādhuṇca, taṃ ve paramadukkara”nti. -

Imaṃ gāthaṃ vatvā puna imaṃ udānaṃ udānesi -

“Sukaraṃ sādhuṇā sādhu, sādhu pāpena dukkaraṃ;
Pāpaṃ pāpena sukaraṃ, pāpamariyehi dukkara”nti.

Atha kho devadatto uposathadivase attano parisāya saddhiṃ ekamantaṃ nisīditvā,

“yassimāni pañca vatthūni khamanti, so salākaṃ gaṇhatū”ti vatvā pañcasatehi vajjiputtakehi navakehi appakataññūhi salākāya gahitāya saṅghaṃ bhinditvā te bhikkhū ādāya gayāsisaṃ agamāsi. Tassa tattha gatabhāvaṃ sutvā satthā tesāṃ bhikkhūnaṃ ānayanatthāya dve aggasāvake pesesi. Te tattha gantvā ādesanāpāṭihāriyānusāsaniyā ceva iddhipāṭihāriyānusāsaniyā ca anusāsantā te amataṃ pāyetvā ādāya ākāseṇa āgamimṃsu. Kokālikopi kho “utthehi, āvuso devadatta, nītā te bhikkhū sārīputtamoggallānehi, nanu tvaṃ mayā vutto ‘mā, āvuso, sārīputtamoggallāne vissāsī”ti. Pāpicchā sārīputtamoggallānā, pāpikānaṃ icchānaṃ vasaṃ gatā”ti vatvā jaṇṇukena hadayamajjhe pahari, tassa tattheva uṇhaṃ lohitaṃ mukhato uggañchi. Āyasmantaṃ pana sārīputtaṃ bhikkhusaṅghaparivutaṃ ākāseṇa āgacchantaṃ disvā bhikkhū āhaṃsu - “bhante, āyasmā sārīputto gamanakāle attadutiyo gato, idāni mahāparivāro āgacchanto sobhati”ti. Satthā “na, bhikkhave, idāneva sārīputto sobhati, pubbe tiracchānayaniyaṃ nibbattakālepi mayhaṃ putto mama santikaṃ āgacchanto sobhiyevā”ti vatvā -

“Hoti sīlavataṃ attho, paṭisanthāravuttinaṃ;
Lakkhaṇaṃ passa āyantaṃ, ñātisaṅghapurakkhataṃ;
Atha passasimaṃ kāḷaṃ, suvihīnaṃva ñātibhī”ti. -

Idaṃ jātakaṃ kathesi. Puna bhikkhūhi, “bhante, devadatto kira dve aggasāvake ubhosu passesu nisīdāpetvā ‘buddhalīlāya dhammaṃ desessāmī”ti tumhākaṃ anukiriyaṃ karotī”ti vutte, “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mama anukiriyaṃ kātuṃ vāyami, na pana sakkhī”ti vatvā -

“Api vīraka passesi, sakuṇaṃ mañjubhāṇakaṃ;
Mayūragīvasaṅkāsaṃ, patiṃ mayhaṃ saviṭṭhakaṃ.

“Udakathalacarassa pakkhino,
Niccaṃ āmakamacchabhajino;
Tassānukaraṃ saviṭṭhako,
Sevāle paliguṇṭhito mato”ti. -

Ādinā jātakaṃ vatvā aparāparesupi divasesu tathānurūpameva kathaṃ ārabha -

“Acāri vatāyaṃ vitudaṃ vanāni,
Kaṭṭhaṅgarukkhesu asārakesu;
Athāsadā khadiraṃ jātasāraṃ,
Yatthabbhidā garuḷo uttamaṅga”nti.

“Lasī ca te nipphalikā, matthako ca padālito;
Sabbā te phāsukā bhaggā, ajja kho tvaṃ virocasī”ti. -

Evamādīni jātakāni kathesi. Puna “akataññū devadatto”ti kathaṃ ārabha -

“Akaramhasa te kiccaṃ, yaṃ balaṃ ahuvamhase;
Migarāja namo tyatthu, api kiñci labhāmase.

“Mama lohitaḥbhakkhassa, niccaṃ luddāni kubbato;
Dantantaragato santo, taṃ bahuṃ yampi jīvasī”ti. -

Ādīni jātakāni kathesi. Puna vadhāya parisakkanamassa ārabha -

“Ñātametaṃ kuruṅgassa, yaṃ tvaṃ sepaṇṇi siyyasi;
Aññaṃ sepaṇṇi gacchāmi, na me te ruccate phala”nti. -

Ādīni jātakāni kathesi. Punadivase “ubhato parihīno devadatto lābhasakkārato ca sāmāññato cā”ti kathāsu pavattamānāsu “na, bhikkhave, idāneva devadatto parihīno, pubbepesa parihīnoyevā”ti vatvā -

“Akkhī bhinnā paṭo naṭṭho, sakhigehe ca bhaṇḍanaṃ;
Ubhato paduṭṭhā kammantā, udakamhi thalamhi cā”ti. -

Ādīni jātakāni kathesi. Evaṃ rājagahe viharantova devadattaṃ ārabba bahūni jātakāni kathetvā rājagahato sāvatthiṃ gantvā jetavane vihāre vāsaṃ kappesi. Devadattopi kho nava māse gilāno pacchime kāle satthāraṃ daṭṭhukāmo hutvā attano sāvake āha - “ahaṃ satthāraṃ daṭṭhukāmo, taṃ me dassethā”ti. “Tvaṃ samatthakāle satthārā saddhiṃ verī hutvā acari, na mayaṃ tattha nessāmā”ti vutte, “mā maṃ nāsetha, mayā satthari āghāto kato, satthu pana mayi kesaggamattopi āghāto natthi”. So hi bhagavā -

“Vadhake devadattamhi, core aṅgulimālake;
Dhanapāle rāhule ca, sabbattha samamānaso”ti. -

“Dassettha me bhagavanta”nti punappunaṃ yāci. Atha naṃ te mañcakenādāya nikkhamiṃsu. Tassa āgamaṇaṃ sutvā bhikkhū satthu ārocesuṃ - “bhante, devadatto kira tumhākaṃ dassanattāya āgacchatī”ti. “Na, bhikkhave, so tenattabhāvena maṃ passituṃ labhissatī”ti. Devadatto kira pañcannaṃ vatthūnaṃ āyācitakālato paṭṭhāya puna buddhaṃ daṭṭhuṃ na labhati, ayaṃ dhammatā. “Asukaṭṭhānañca asukaṭṭhānañca āgato, bhante”ti. “Yaṃ icchatī, taṃ karotu, na so maṃ passituṃ labhissatī”ti. “Bhante, ito yojanamattaṃ āgato, aḍḍhayojanaṃ, gāvutaṃ, jetavanapokkharāṇīsamīpaṃ āgato, bhante”ti. “Sacepi antojetavanaṃ pavisati, neva maṃ passituṃ labhissatī”ti. Devadattaṃ gahetvā āgatā jetavanapokkharāṇītīre mañcaṃ otāretvā pokkharāṇiṃ nhāyituṃ otariṃsu. Devadattopi kho mañcato vuṭṭhāya ubho pāde bhūmiyaṃ ṭhapetvā nisīdi. Pādā pathaviṃ pavisiṃsu. So anukkamena yāva gopphakā, yāva jaṇṇukā, yāva kaṭito, yāva thanato, yāva gīvato pavisitvā hanukaṭṭhikassa bhūmiyaṃ pavitṭhakāle -

“Imehi aṭṭhīhi tamaggapuggalaṃ,
Devātidevaṃ naradammaśārathīṃ;
Samantacakkhuṃ satapuññalakkhaṇaṃ,
Pāṇehi buddhaṃ saraṇaṃ upemī”ti. -

Imaṃ gāthamāha. Idaṃ kira ṭhānaṃ disvā tathāgato devadattaṃ pabbājesi. Sace hi na so pabbajissa, gihī hutvā kammañca bhāriyaṃ akarissa, āyatīṃ bhavanissaraṇapaccayaṃ kātuṃ na sakkhissa, pabbajitvā ca pana kiñcāpi kammaṃ bhāriyaṃ karissati, āyatīṃ bhavanissaraṇapaccayaṃ kātuṃ sakkhissatīti taṃ satthā pabbājesi. So hi ito satasahassakappamatthake aṭṭhissaro nāma paccekabuddho bhavissati, so pathaviṃ pavisitvā avīcimhi nibbatti. Niccale buddhe aparajjhabhāvena pana niccalova hutvā paccatūti yojanasatike anto avīcimhi yojanasatubbedhamevassa sarīraṃ nibbatti. Sīsaṃ yāva kaṇṇasakkhalito upari ayakapallaṃ pāvisi, pādā yāva gopphakā heṭṭhā ayapathaviyaṃ pavitṭhā, mahātālakkhandhaparimāṇaṃ ayasūlaṃ pacchimabhittito nikkhamitvā piṭṭhimajjhaṃ

bhinditvā urena nikkhamitvā purimabhittim pāvisi, aparaṃ dakkhiṇabhittito nikkhamitvā dakkhiṇapassaṃ bhinditvā vāmapassena nikkhamitvā uttarabhittim pāvisi, aparaṃ upari kapallato nikkhamitvā matthakaṃ bhinditvā adhobhāgena nikkhamitvā ayapathaviṃ pāvisi. Evaṃ so tattha niccalova pacci.

Bhikkhū “ettakaṃ tṭhānaṃ devadatto āgacchanto satthāraṃ daṭṭhuṃ alabhitvāva pathaviṃ pavittṭho”ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā “na, bhikkhave, devadatto idāneva mayi aparajjhivā pathaviṃ pāvisi, pubbepi pavittṭhoyevā”ti vatvā hatthirājakāle maggamūlhaṃ purisaṃ samassāsetvā attano piṭṭhiṃ āropetvā khemantaṃ pāpitassa puna tikkhattuṃ āgantvā aggaṭṭhāne majjhimaṭṭhāne mūlehi evaṃ dante chinditvā tatiyavāre mahāpurisassa cakkhupathaṃ atikkamantassa tassa pathaviṃ pavittṭhabhāvaṃ dīpetuṃ -

“Akataññussa posassa, niccaṃ vivaradassino;
Sabbam ce pathaviṃ dajjā, neva naṃ abhirādhaye”ti. -

Idaṃ jātakaṃ kathetvā punapi tattheva kathāya samuṭṭhitāya khantivādibhūte attani aparajjhivā kalāburājabhūtassa tassa pathaviṃ pavittṭhabhāvaṃ dīpetuṃ khantivādi jātakañca, cūḷadhammapālabbhūte attani aparajjhivā mahāpatāparājabhūtassa tassa pathaviṃ pavittṭhabhāvaṃ dīpetuṃ cūḷadhammapālajātakañca kathesi.

Pathaviṃ pavittṭhe pana devadatte mahājano haṭṭhatuṭṭho dhajapaṭākakadaliyo ussāpetvā puṇṇaghaṭe tṭhapetvā “lābhā vata no”ti mahantaṃ chaṇaṃ anubhoti. Tamatthaṃ bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā “na, bhikkhave, idāneva devadatte mate mahājano tussati, pubbepi tussiyevā”ti vatvā sabbajanassa appiye caṇḍe pharuse bārāṇasiyaṃ piṅgalarañṇe nāma mate mahājanassa tuṭṭhabhāvaṃ dīpetuṃ -

“Sabbo jano hiṃsito piṅgalena,
Tasmim mate paccayā vedayanti;
Piyo nu te āsi akaṇhanetto,
Kasmā tuvaṃ rodasi dvārapāla.

“Na me piyo āsi akaṇhanetto,
Bhāyāmi paccāgamanāya tassa;
Ito gato hiṃseyya maccurājaṃ,
So hiṃsito āneyya puna idhā”ti. -

Idaṃ piṅgalajātakaṃ kathesi. Bhikkhū satthāraṃ pucchimsu - “idāni, bhante, devadatto kuhiṃ nibbatto”ti? “Avīcimahāniraye, bhikkhave”ti. “Bhante, idha tappanto vicarivā puna gantvā tappanaṭṭhāneyeva nibbatto”ti. “Āma, bhikkhave, pabbajitā vā hontu gahaṭṭhā vā, pamādavihārino ubhayattha tappantiyevā”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

17. “Idha tappati pecca tappati, pāpakārī ubhayattha tappati;
Pāpaṃ me katanti tappati, bhiyyo tappati duggatiṃ gato”ti.

Tattha idha tappatīti idha kammatappanena domanassamattena tappati. Peccāti paraloke pana vipākatappanena atidāruṇena apāyadukkhena tappati. Pāpakārīti nānappakārassa pāpassa kattā. Ubhayatthāti iminā vuttappakārena tappanena

ubhayattha tappati nāma. Pāpaṃ meti so hi kammatappanena kappanto “pāpaṃ me kata”nti tappati. Taṃ appamattakaṃ tappaṇaṃ, vipākatappaṇena pana tappanto bhiyyo tappati duggatiṃ gato atipharusena tappaṇena ativiya tappatīti.

Gāthāpariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Desanā mahājanassa sātthikā jātāti.

Devadattavattu dvādasamaṃ.

13. Sumanādevivatthu

18. Idha nandatīti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto sumanādeviṃ ārabba kathesi.

Sāvatthiyañhi devasikaṃ anāthapiṇḍikassa gehe dve bhikkhūsahassāni bhuñjanti, tathā visākhāya mahāupāsikāya. Sāvatthiyaṃ yo yo dānaṃ dātukāmo hoti, so so tesam ubhinnaṃ okāsaṃ labhivāva karoti. Kiṃ kāraṇā? “Tumhākaṃ dānaggaṃ anāthapiṇḍiko vā visākhā vā āgatā”ti pucchitvā, “nāgatā”ti vutte satasahassaṃ vissajjetvā katadānampi “kiṃ dānaṃ nāmeta”nti garahanti. Ubhopi hi te bhikkhusaṅghassa ruciṇca anucchavikakiccāni ca ativiya jānanti, tesu vicārentesu bhikkhū cittarūpaṃ bhuñjanti. Tasmā sabbe dānaṃ dātukāmā te gahetvāva gacchanti. Iti te attano attano ghare bhikkhū parivisitum na labhanti. Tato visākhā, “ko nu kho mama ṭhāne ṭhatvā bhikkhusaṅghaṃ parivissatī”ti upadhārentī puttassa dhītaraṃ disvā taṃ attano ṭhāne ṭhapesi. Sā tassā nivesane bhikkhusaṅghaṃ parivisati. Anāthapiṇḍikopi mahāsubhaddaṃ nāma jeṭṭhadhītaraṃ ṭhapesi. Sā bhikkhūnaṃ veyyāvaccaṃ karontī dhammaṃ suṇantī sotāpannā hutvā patikulaṃ agamāsi. Tato cūlasubhaddaṃ ṭhapesi. Sāpi tatheva karontī sotāpannā hutvā patikulaṃ gatā. Atha sumanadeviṃ nāma kaniṭṭhadhītaraṃ ṭhapesi. Sā pana dhammaṃ sutvā sakadāgāmiphalaṃ patvā kumārikāva hutvā tathārūpena aphāsukena āturā āhārupacchedaṃ katvā pitaraṃ daṭṭhukāmā hutvā pakkosāpesi. So ekasmiṃ dānagge tassā sāsanaṃ sutvāva āgantvā, “kiṃ, amma sumane”ti āha. Sāpi naṃ āha - “kiṃ, tāta kaniṭṭhabhātikā”ti? “Vilapasi ammā”ti? “Na vilapāmi, kaniṭṭhabhātikā”ti. “Bhāyasi, ammā”ti? “Na bhāyāmi, kaniṭṭhabhātikā”ti. Ettakaṃ vatvāyeva pana sā kālamakāsi. So sotāpannopi samāno seṭṭhidhītari uppannasokaṃ adhivāsetum asakkonto dhītu sarīrakiccaṃ kāretvā rodanto satthu santikaṃ gantvā, “kiṃ, gahapati, dukkhī dummano assumukho rodamāno āgatosī”ti vutte, “dhītā me, bhante, sumanadevī kālakatā”ti āha. “Atha kasmā socasi, nanu sabbesaṃ ekaṃsikaṃ maraṇa”nti? “Jānāmetaṃ, bhante, evarūpā nāma me hiriottappasampannā dhītā, sā maraṇakāle satim paccupaṭṭhāpetum asakkontī vilapamānā matā, tena me anappakaṃ domanassaṃ uppajjatī”ti. “Kiṃ pana tāya kathitaṃ mahāseṭṭhī”ti? “Ahaṃ taṃ, bhante, ‘amma, sumane’ti āmantesiṃ. Atha maṃ āha - ‘kiṃ, tāta, kaniṭṭhabhātikā’ti? ‘Vilapasi, ammā’ti? ‘Na vilapāmi, kaniṭṭhabhātikā’ti. ‘Bhāyasi, ammā’ti? ‘Na bhāyāmi kaniṭṭhabhātikā’ti. Ettakaṃ vatvā kālamakāsī”ti. Atha naṃ bhagavā āha - “na te mahāseṭṭhi dhītā vilapatī”ti. “Atha kasmā bhante evamāhā”ti? “Kaniṭṭhattāyeva. Dhītā hi te, gahapati, maggaphalehi tayā mahallikā. Tvañhi sotāpanno, dhītā pana te sakadāgāminī. Sā maggaphalehi tayā mahallikattā taṃ evamāhā”ti. “Evaṃ, bhante”ti? “Evaṃ, gahapatī”ti. “Idāni kuhiṃ nibbattā, bhante”ti? “Tusitabhavane, gahapatī”ti. “Bhante, mama dhītā idha ñātakānaṃ antare nandamānā vicarivā ito gantvāpi nandanaṭṭhāneyeva nibbattā”ti. Atha naṃ satthā “āma, gahapati, appamattā nāma gahaṭṭhā vā pabbajitā vā idha loke ca paraloke ca nandantiyevā”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

18. “Idha nandati pecca nandati, katapuñño ubhayattha nandati;
Puññaṃ me katanti nandati, bhiyyo nandati suggaṭṭiṃ gato”ti.

Tattha idhāti idha loke kammanandanena nandati. Peccāti paraloke vipākanandanena nandati. Katapuñño nānappakārassa puññaṃ kattā. Ubhayatthāti idha “kataṃ me kusalaṃ, akataṃ me pāpa”nti nandati, parattha vipākaṃ anubhavanto nandati. Puññaṃ me idha nandanto pana “puññaṃ me kata”nti somanassamatteneva kammanandaṃ upādāya nandati. Bhiyyoti vipākanandanena pana sugaṭṭiṃ gato sattapaññāsavassakoṭṭiyo saṭṭhivassasatasahassāni dibbasampattiṃ anubhavanto tusitapure ativiya nandaṭṭi.

Gāthāpariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Mahājanassa sātthikā dhammadesanā jātāti.

Sumanādevīvathu terasamaṃ.

14. Dvesahāyakabhikkhuvatthu

19-20. Bahumpi ceti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto dve saḥāyake ārabha kathesi.

Sāvatthivāsino hi dve kulaputtā saḥāyakā vihāraṃ gantvā satthu dhammadesanaṃ sutvā kāme pahāya sāsane uraṃ datvā pabbajitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānaṃ santike vasitvā satthāraṃ upasaṅkamitvā sāsane dhuraṃ pucchitvā vipassanādhurañca ganthadhurañca vitthārato sutvā eko tāva “ahaṃ, bhante, mahallakakāle pabbajito na sakkhissāmi ganthadhuraṃ pūretuṃ, vipassanādhuraṃ pana pūressāmi”ti yāva arahattā vipassanādhuraṃ kathāpetvā ghaṭento vāyamanto saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Itaro pana “ahaṃ ganthadhuraṃ pūressāmi”ti anukkamena teṭṭakaṃ buddhavacanaṃ uggaṇhitvā gatagataṭṭhāne dhammaṃ katheti, sarabhaññaṃ bhaṇati, pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ dhammaṃ vācento vicarati. Aṭṭhārasannaṃ mahāgaṇānaṃ ācariyo ahoṣi. Bhikkhū satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā itarassa therassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā tassa ovāde ṭhatvā arahattaṃ patvā therāṃ vanditvā, “satthāraṃ daṭṭhukāmaṃhā”ti vadanti. Thero “gacchatha, āvuso, mama vacanena satthāraṃ vanditvā asīti mahāthere vandatha, saḥāyakattherampi me ‘amhākaṃ ācariyo tumhe vandatī’ti vadathā”ti peseti. Te bhikkhū vihāraṃ gantvā satthārañceva asīti mahāthere ca vanditvā ganthikattherassa santikaṃ gantvā, “bhante, amhākaṃ ācariyo tumhe vandatī”ti vadanti. Itarena ca “ko nāma so”ti vutte, “tumhākaṃ saḥāyakabhikkhu, bhante”ti vadanti. Evaṃ there punappunaṃ sāsanaṃ paṇṇante so bhikkhu thokaṃ kālaṃ sahitvā aparabhāge sahituṃ asakkonto “amhākaṃ ācariyo tumhe vandatī”ti vutte, “ko eso”ti vatvā “tumhākaṃ saḥāyakabhikkhū”ti vutte, “kiṃ pana tumhehi tassa santike uggaṇhituṃ, kiṃ dīghanikāyādīsu aññataro nikāyo, kiṃ tīsu piṭakesu ekaṃ piṭaka”nti vatvā “catuppadikampi gāthaṃ na jānāti, paṃsukūlaṃ gahetvā pabbajitakāleyeva araṇṇaṃ pavitṭho, bahū vata antevāsike labhi, tassa āgatakāle mayā pañhaṃ pucchituṃ vaṭṭatī”ti cintesi.

Atha aparabhāge thero satthāraṃ daṭṭhuṃ āgato. Saḥāyakassa therassa santike pattacīvaraṃ ṭhapetvā gantvā satthārañceva asīti mahāthere ca vanditvā saḥāyakassa vasanaṭṭhānaṃ paccāgami. Athassa so vattaṃ kāretvā samappamaṇaṃ āsanaṃ gahetvā, “pañhaṃ pucchissāmi”ti nisīdi. Tasmim̐ khaṇe satthā “esa evarūpaṃ mama puttaṃ viheṭhetvā niraye nibbatteyyā”ti tasmim̐ anukampāya

vihāracārikaṃ caranto viya tesam nisinnatṭhānaṃ gantvā paññattavarabuddhāsane nisīdi. Tattha tattha nisīdantā hi bhikkhū buddhāsanaṃ paññāpetvāva nisīdanti. Tena satthā pakatipaññatṭeaya āsane nisīdi. Nisajja kho pana ganthikabhikkhuṃ paṭhamajjhāne pañhaṃ pucchitvā tasmim akathite dutiyajjhānaṃ ādiṃ katvā aṭṭhasupi samāpattisu rūpārūpesu ca pañhaṃ pucchi. Ganthikatthero ekampi kathetuṃ nāsakkhi. Itaro taṃ sabbaṃ kathesi. Atha naṃ sotāpattimagge pañhaṃ pucchi. Ganthikatthero kathetuṃ nāsakkhi. Tato khīṇāsavattheraṃ pucchi. Thero kathesi. Satthā “sādhū sādhū, bhikkhū”ti abhinanditvā sesamaggesupi paṭipāṭiyā pañhaṃ pucchi. Ganthiko ekampi kathetuṃ nāsakkhi, khīṇāsavo pucchitaṃ pucchitaṃ kathesi. Satthā catūsupi ṭhānesu tassa sādhukāraṃ adāsi. Taṃ sutvā bhummadeve ādiṃ katvā yāva brahmalokā sabbā devatā ceva nāgasupaṇṇā ca sādhukāraṃ adāsi. Taṃ sādhukāraṃ sutvā tassa antevāsikā ceva saddhivihārino ca satthāraṃ ujjhāyimsu - “kiṃ nāmetaṃ satthārā kataṃ, kiñci ajānantassa mahallakattherassa catūsu ṭhānesu sādhukāraṃ adāsi, amhākaṃ panācariyassa sabbapariyattidharassa pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ pāmokkhassa pasamsāmetampi na karī”ti. Atha ne satthā “kiṃ nāmetaṃ, bhikkhave, kathethā”ti pucchitvā tasmim atthe ārocite, “bhikkhave, tumhākaṃ ācariyo mama sāsane bhatiyā gāvo rakkhaṇasadiṣo, mayhaṃ pana putto yathāruciyaṃ pañca gorase paribhuñjanakasāmisadiṣo”ti vatvā imā gāthā abhāsi -

19. “Bahumpi ce saṃhita bhāsamāno,
Na takkaro hoti naro pamatto;
Gopova gāvo gaṇayaṃ paresaṃ,
Na bhāgavā sāmāññaṃ hoti.

20. “Appampi ce saṃhita bhāsamāno,
Dhammassa hoti anudhammacārī;
Rāgañca dosaṇca pahāya moḥaṃ,
Sammappajāno suvimuttacitto.
“Anupādiyāno idha vā huraṃ vā,
Sa bhāgavā sāmāññaṃ hoti”ti.

Tattha saṃhitanti tepitakassa buddhavacanassetam nāmaṃ. Taṃ ācariye upasaṅkamitvā uggaṇhitvā bahumpi paresaṃ bhāsamāno vācento taṃ dhammaṃ sutvā yaṃ kārakena puggalena kattabbaṃ, takkaro na hoti. Kukkuṭassa pakkhapaharaṇamattampi aniccādivasena yonisomanasikāraṃ nappavatteti. Eso yathā nāma divasaṃ bhatiyā gāvo rakkhanto gopo pātova niravasesaṃ sampatichchitvā sāyaṃ gahetvā sāmikānaṃ niyyādetvā divasabhatimattaṃ gaṇhāti, yathāruciyaṃ pana pañca gorase paribhuñjitum na labhati, evameva kevalaṃ antevāsikānaṃ santikā vattapaṭivattakaraṇamattassa bhāgī hoti, sāmāññaṃ pana bhāgī na hoti. Yathā pana gopālakena niyyāditānaṃ gunnaṃ gorasaṃ sāmikāva paribhuñjanti, tathā tena kathitaṃ dhammaṃ sutvā kārakapuggalā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjitvā keci paṭhamajjhānādīni pāpuṇanti, keci vipassanaṃ vadḍhetvā maggaphalāni pāpuṇanti, goṇasāmikā gorasasseva sāmāññaṃ bhāgino honti.

Iti satthā sīlasampannassa bahussutassa pamādavihārino aniccādivasena yonisomanasikāre pamattassa bhikkhuno vasena paṭhamam gāthaṃ kathesi, na dussīlassa. Dutiyagāthā pana appassutassapi yonisomanasikāre kammaṃ karontassa kārakapuggalassa vasena kathitā.

Tattha appampī ceti thokaṃ ekavaggadvivaggamattampi. Dhammassa hoti anudhammacārīti atthamaññāya dhammamaññāya navalokuttaradhammassa anurūpaṃ dhammaṃ pubbhāgapāṭipadāsaṅkhātāṃ catupārisuddhisīladhutaṅgaasubhakammaṭṭhānādibhedāṃ caranto anudhammacārī hoti. So “ajja ajjevā”ti paṭivedhaṃ ākaṅkhanto vicarati. So imāya sammāpāṭipattiyā rāgañca dosañca pahāya mohaṃ sammā hetunā nayena parijānitabbe dhamme parijānanto tadaṅgavikkhambhanasamucchedapaṭippassaddhinissaraṇavimuttīnaṃ vasena suvimuttacitto, anupādiyāno idha vā huraṃ vāti idhalokaparalokapariyāpannā vā ajjhattikabāhirā vā khandhāyatanadhātuyo catūhi upādānehi anupādiyanto mahākhīṇāsavo maggasaṅkhātassa sāmāññassa vasena āgatassa phalasāmāññassa ceva pañcaasekkhadhammakkhandhassa ca bhāgavā hotīti ratanakūṭena viya agārassa arahattena desanāya kūṭaṃ gaṇhīti.

Gāthāpariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Desanā mahājanassa sātthikā jātāti.

Dvesahāyakabhikkhuvatthu cuddasamaṃ.

Yamakavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭhamo vaggo.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους. 1. Το κεφάλαιο των δίδυμων στίχων έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org